

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΜΣ: ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**ΕΙΣΑΓΟΝΤΑΣ ΜΑΘΗΤΕΣ Α' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΤΟΝ ΜΙΝΩΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ
ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ: ΜΙΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ**

ΒΑΡΥΤΙΜΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ του ΝΙΚΟΛΑΟΥ

A.M. 138

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ :

ΣΤΡΑΤΑΡΙΔΑΚΗ – ΚΥΛΑΦΗ ANNA

Ρέθυμνο, Ιούνιος 2019

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	8
Κεφάλαιο Πρώτο.....	11
1. Η ΙΣΤΟΡΙΑ	11
1.1. Ορισμός της έννοιας «Ιστορία».....	11
1.2. Αξία μελέτης της Ιστορίας	12
1.3. Ιστορία και προσπάθεια προσέγγισης του παρελθόντος.....	12
1.4. Κατανόηση από τα παιδιά των εννοιών της χρονολόγησης, της αλλαγής και της μέτρησης του χρόνου.....	14
1.5. Οι τρεις διαστάσεις της μελέτης της Ιστορίας: γνώσεις, έννοιες, δεξιότητες	17
1.6. Ιστορία, Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. στην Α' Δημοτικού	17
1.7. Τα προβλήματα της διδασκαλίας της Ιστορίας στην Ελλάδα που αντιμετωπίζουν όλες οι βαθμίδες της εκπαίδευσης.....	18
1.8. Ανάλυση δυσκολιών στην κατανόηση της Ιστορίας από τους μαθητές και κυρίως τους μαθητές των πρώτων τάξεων του Δημοτικού σχολείου.....	19
Κεφάλαιο Δεύτερο	20
2. Η ΜΟΥΣΕΙΑΚΗ ΑΓΩΓΗ	20
2.1. Ορισμός της έννοιας «Μουσείο».....	20
2.2. Ορισμός της έννοιας «Μουσειοπαιδαγωγική»	20
2.3. Μουσείο και αντικείμενα	21
2.4. Το μουσείο και τα είδη του	25
2.5. Μουσείο και εκπαιδευτικές θεωρίες.....	29
2.6. Μουσείο και ανάπτυξη παιδιού	32
2.7. Μουσείο και διαθεματικότητα.....	32
2.8. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού.....	33
2.9. Τα στάδια της επίσκεψης στο μουσείο	33
2.9.1. Πριν από την επίσκεψη στο μουσείο	33
2.9.2. Κατά την επίσκεψη στο μουσείο	34
2.9.3. Μετά την επίσκεψη στο μουσείο	34
2.10. Προϋποθέσεις για μια επιτυχή επίσκεψη στο μουσείο	35
2.11. Μελέτη περίπτωσης σχετικά με τη μάθηση και τα μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα.....	35

Κεφάλαιο Τρίτο	39
3. ΟΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.....	39
3.1. Οι Νέες Τεχνολογίες στο χώρο του σχολείου	39
3.2. Νέες Τεχνολογίες και Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών	39
3.3. Νέες Τεχνολογίες και μικρά παιδιά	40
3.4. Πώς θα ενταχθούν επιτυχώς οι Νέες Τεχνολογίες στην τάξη	40
3.5. Παραδοχές σχετικά με την εισαγωγή των Νέων Τεχνολογιών στην Εκπαίδευση.....	41
Κεφάλαιο Τέταρτο	43
4. ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ.....	43
4.1 Ορισμός και χρονολόγηση	43
4.2. Βασικά χαρακτηριστικά των Μινωιτών	44
4.3. Θρησκεία.....	44
4.4. Ζωγραφική	46
4.5. Κοινωνία	48
4.6. Οι Γυναίκες στη Μινωική Κρήτη	49
ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	62
ΜΙΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ.....	63
Α' Φάση (έναυσμα για διδασκαλία, αρχικές απόψεις των παιδιών)	70
Β' Φάση (Ξεnáγηση στο μουσείο. Εκμάθηση για τη ζωή και τη θέση της Γυναίκας βασισμένη στο Κονστρουκτιβιστικό Μοντέλο).....	71
Γ' Φάση (ανάλυση θέματος).....	85
Δ' Φάση (Εργασία σε ομάδες).....	88
Ε' Φάση (Αξιολόγηση).....	89
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	95
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	97
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	98

Στην οικογένειά μου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα Διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Θεωρία και Πράξη στη Προσχολική Εκπαίδευση» του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Η μελέτη αυτή πραγματοποιήθηκε με σκοπό να συμβάλει στη διδασκαλία της Ιστορίας στην Πρωτοσχολική Εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, η μελέτη αυτή παρουσιάζει μια ενδεικτική πρόταση σε παιδιά Α΄ Δημοτικού, βασισμένη στη ζωή των γυναικών της Μινωικής Κρήτης. Η πρόταση αυτή, αποτελεί μια θεωρητική προσέγγιση, η οποία αποσκοπεί στο να βοηθήσει τα παιδιά της Α΄ Δημοτικού να κατανοήσουν βασικά στοιχεία του μαθήματος της Ιστορίας. Επιπροσθέτως, η προσέγγιση αυτή συνδυάζει τους τομείς της Μουσειακής Αγωγής και των Νέων Τεχνολογιών με αυτόν της Ιστορίας.

Η θεματική «Η ζωή των γυναικών της Μινωικής Κρήτης», πάνω στην οποία βασίζεται η θεωρητική διδακτική πρόταση, έχει επιλεγεί γιατί τα παιδιά αυτής της ηλικίας έχουν εμπειρίες και βιώματα, τα οποία τα βοηθούν να κατανοήσουν και να μάθουν για το θέμα. Οι ασχολίες των γυναικών της σύγχρονης εποχής παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες με αυτές των γυναικών της Μινωικής Κρήτης. Επομένως, είναι εύκολο για τα παιδιά να συμμετέχουν στη διαδικασία μάθησης, εκφράζοντας ιδέες και απόψεις βασισμένες στις προσωπικές τους εμπειρίες. Επίσης, το θέμα θεωρήθηκε ότι αξίζει να μελετηθεί, καθώς μπορεί να οδηγήσει τα παιδιά να κατανοήσουν την αξία των γυναικών στην κοινωνία και συνεπώς να συμβάλει στην καταπολέμηση του σεξισμού.

Η μελέτη αυτή δίνει ιδιαίτερη έμφαση στον εποικοδομητισμό/κονστрукτιβισμό. Έτσι, η διδακτική πρόταση που προτείνεται στη συγκεκριμένη μελέτη, στοχεύει στο να εξαχθεί η γνώση από τα ίδια τα παιδιά. Ο εκπαιδευτικός καθοδηγεί ως ένα βαθμό και, αφού δημιουργήσει το κατάλληλο έδαφος, αφήνει τα παιδιά να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους, να συζητήσουν και να εξαγάγουν τα ίδια διάφορα συμπεράσματα, προσεγγίζοντας με αυτόν τον τρόπο τη γνώση. Επίκεντρο λοιπόν είναι ο ίδιος ο μαθητής και σύμφωνα με αυτόν και τις δυνατότητές του, προσαρμόζεται και η διδασκαλία.

Σχετικά με τη Μουσειακή Αγωγή, η πρόταση αυτή παραθέτει έναν ενδεικτικό τρόπο ξενάγησης των παιδιών της Α' Δημοτικού στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου, βασισμένο στον εποικοδομισμό/ κonstrουκτιβισμό. Ο εκπαιδευτικός ξεναγεί τα παιδιά στα διάφορα εκθέματα του μουσείου που σχετίζονται με θεματικές γύρω από τις Μινωίτισσες. Στόχος είναι τα παιδιά να γνωρίσουν κάποια βασικά πράγματα για τις γυναίκες της Μινωικής Κρήτης, μέσα από την ενεργό συμμετοχή τους στην όλη διαδικασία.

Όσον αφορά τις Νέες Τεχνολογίες, η πρόταση αυτή, εστιάζει και στη χρήση του εκπαιδευτικού λογισμικού Scratch. Πολλές εφαρμογές, είτε εκπαιδευτικές είτε ψυχαγωγικές, δημιουργούνται εύκολα μέσα από την πλατφόρμα που προσφέρει το Scratch, το οποίο αποτελεί μια αρκετά απλή γλώσσα προγραμματισμού. Ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα που προσφέρει το Scratch είναι ότι δεν απαιτούνται πολύπλοκες γνώσεις προγραμματισμού, προκειμένου να φτιάξει κάποιος μια εφαρμογή. Σαν αποτέλεσμα, λοιπόν, το Scratch αποτελεί ένα πολύ ισχυρό όπλο στα χέρια του εκπαιδευτικού, προκειμένου να κάνει το εκάστοτε μάθημα που διδάσκει πιο ενδιαφέρον και διασκεδαστικό για τα παιδιά. Σε αυτή λοιπόν την πρόταση, παρατίθεται ένα εκπαιδευτικό παιχνίδι, το οποίο είναι υλοποιημένο στο Scratch και χρησιμοποιείται ως εργαλείο αξιολόγησης των γνώσεων σχετικά με τη ζωή των Μινωιτισσών. Αφού λοιπόν μέσα από διάφορες δραστηριότητες που θα πραγματοποιηθούν μέσα στην τάξη και μέσα από την ξενάγηση, τα παιδιά θα έχουν αποκομίσει τα απαραίτητα, στο τέλος θα κληθούν να παίξουν το παιχνίδι που θα έχει φτιαχτεί μέσω του Scratch σχετικά με τη ζωή των Μινωιτισσών. Χρησιμοποιώντας λοιπόν βασικά στοιχεία παιχνιδιού, σε συνδυασμό με στοιχεία της Ιστορίας της μινωικής εποχής, επιδιώκεται η αύξηση του ενδιαφέροντος των παιδιών, ώστε αυτά να είναι σε θέση να αποκομίσουν περισσότερες γνώσεις με τον προτεινόμενο τρόπο, σε σύγκριση με την παραδοσιακή μέθοδο διδασκαλίας. Τα παιδιά ουσιαστικά θα αξιολογηθούν, χωρίς τα ίδια να το καταλάβουν, αφού η δραστηριότητα αυτή θα τους δοθεί ως παιχνίδι. Έτσι, τα παιδιά χωρίς άγχος και χωρίς να νιώθουν ότι κρίνονται, θα απαντήσουν σύμφωνα με όλα όσα έχουν κατανοήσει.

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες προς την επιβλέπουσα της εργασίας, κ. Στραταριδάκη – Κυλάφη Άννα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Αρχαίας Ελληνικής Ιστορίας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης του

Πανεπιστημίου Κρήτης για την καθοδήγηση και την πολύτιμη βοήθεια που μου προσέφερε καθόλη τη διάρκεια της συγγραφής της διπλωματικής μου εργασίας.

Επιπλέον, επιθυμώ να ευχαριστήσω την κ. Κρέζα Μαρία, Επίκουρη Καθηγήτρια στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Κρήτης, καθώς και την κ. Συνώδη Ευανθία, Επίκουρη καθηγήτρια στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Κρήτης για την πρόθυμη συμμετοχή τους στην Τριμελή Εξεταστική Επιτροπή για την αξιολόγηση της διπλωματικής μου εργασίας.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω το Μουσείο Ηρακλείου για την άδεια που μου παρείχε, ώστε να μπορέσω να αξιοποιήσω κάποιες φωτογραφίες από τα εκθέματά του στην εργασία μου.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία είναι χωρισμένη σε δυο μέρη. Στο θεωρητικό και στο πρακτικό. Το θεωρητικό μέρος της εργασίας είναι χωρισμένο σε τέσσερα κεφάλαια. Κάθε κεφάλαιο αναλύει τις λέξεις κλειδιά της παρούσας εργασίας.

Έτσι, στο πρώτο κεφάλαιο αναλύονται το θέμα της Ιστορίας καθώς και ζητήματα, όπως γιατί πρέπει να τη μελετάει κανείς, τι μπορεί να κερδίσει από αυτήν, γιατί να διδάσκεται στο σχολείο, τρόπους με τους οποίους μπορεί να κατακτηθούν οι χρονικές έννοιες, το τι δυσκολίες αντιμετωπίζουν τα παιδιά όταν μελετούν την ιστορία. Δημιουργείται λοιπόν ένα σαφές πλαίσιο σχετικά με την έννοια 'ιστορία'.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, γίνεται μια προσέγγιση της Μουσειακής Αγωγής. Παρατίθενται ορισμοί σχετικά με τη λέξη «μουσείο» και «μουσειοπαιδαγωγική» και αναλύονται διάφορες εκπαιδευτικές θεωρίες (στη συγκεκριμένη εργασία θα ασχοληθούμε αναλυτικά με τη θεωρία του κονστρουκτιβισμού), αλλά και διάφοροι τρόποι με τους οποίους μπορούν τα παιδιά να προσεγγίζουν τα εκθέματα. Έπειτα, περιγράφεται αναλυτικά ο ρόλος που πρέπει να έχει ο εκπαιδευτικός, ώστε να δημιουργηθεί μια γέφυρα ανάμεσα στο μουσείο και το σχολείο και δίνονται κάποιες οδηγίες για το πώς μπορεί να βοηθήσει και αυτός, ώστε τα παιδιά να αρχίσουν να έρχονται σε επαφή με το μουσείο και τα εκθέματά του. Έπειτα, ακολουθούν τα βασικά στάδια μιας ξενάγησης μαθητών στο μουσείο, τα οποία είναι βασισμένα στον κονστρουκτιβισμό και αναλύονται οι προϋποθέσεις για μια επιτυχή ξενάγηση. Τέλος, σε αυτό το κεφάλαιο, παρατίθεται μια μελέτη περίπτωσης, η οποία διεξήχθη σε μαθητές Γ' και Δ' Δημοτικού, σχετικά με τη διδασκαλία του Μινωικού Πολιτισμού. Σε αυτήν την μελέτη, οι ερευνήτριες παραθέτουν αναλυτικά το πώς δίδαξαν αυτήν τη θεματική στους μαθητές και παραθέτουν αναλυτικά και την ξενάγηση στην οποία προέβησαν με τους μαθητές, ώστε τα παιδιά να έρθουν σε άμεση επαφή με τον πολιτισμό, εξετάζοντας από κοντά τα διάφορα εκθέματα. Μετά την ξενάγηση, παραθέτουν τις απόψεις των μαθητών. Η συγκεκριμένη μελέτη δείχνει ότι το μουσείο αφήνει μια ευχάριστη ανάμνηση στα παιδιά και ότι αυτά μπορούν να αποκομίσουν πολλές γνώσεις, γιατί είναι ένας διαφορετικός τρόπος απόκτησης γνώσεων, ο οποίος διαφέρει πολύ από τον παραδοσιακό, ο οποίος εμμένει στη στείρα απομνημόνευση.

Στο τρίτο κεφάλαιο, προσεγγίζονται οι Νέες Τεχνολογίες, αλλά και το πώς μπορούν να αξιοποιηθούν σωστά μέσα στην τάξη, ώστε να αποβούν χρήσιμες στην πρόσληψη γνώσεων από τους μαθητές.

Κεφάλαιο Πρώτο

1. Η ΙΣΤΟΡΙΑ

1.1. Ορισμός της έννοιας «Ιστορία»

Τι εννοούμε με τον συγκεκριμένο όρο; Θα μπορούσαμε να πούμε πως Ιστορία, είναι η γνώση για το παρελθόν. Είναι κυρίως εστιασμένη στην ανθρώπινη δραστηριότητα. Μπορεί να αναφέρεται είτε σε ισχυρές προσωπικότητες, οι οποίες με το έργο τους και τις αντιλήψεις τους επηρέασαν την εξέλιξη της εκάστοτε κοινωνίας, είτε σε καθημερινούς ανθρώπους, ως ομάδες. Να επισημαίνεται δηλαδή ο τρόπος ζωής και δράσης τους, σύμφωνα με τις νοοτροπίες τους. Ωστόσο, πρέπει να τονίσουμε, πως αυτή η γνώση που έχουμε για το παρελθόν δεν είναι αυθαίρετη, αλλά αντιθέτως στηρίζεται σε τεκμήρια, δηλαδή, σε πρωτογενείς, δευτερογενείς πηγές και μαρτυρίες. Φυσικά, αυτές οι πηγές μπορεί να αναφέρονται στο ίδιο ιστορικό γεγονός, αλλά να είναι τελείως αντίθετες μεταξύ τους. Για αυτόν ακριβώς το λόγο, ο ιστορικός, αναζητούν την αλήθεια και προσπαθούν μέσα από την μελέτη και την ερμηνεία των διαφόρων πηγών, να αποδώσουν τα γεγονότα με αμεροληψία.¹ Φυσικά, η έρευνα δεν σταματά και δεν πρέπει να σταματά ποτέ για την εύρεση της αλήθειας. Οι ιστορικοί, συνεχώς προβαίνουν σε ελέγχους και έρευνες, με στόχο την βελτίωση της Ιστορίας. Θέτουν διαρκώς ερωτήματα, διερευνούν πηγές και εξάγουν ερμηνείες. Ανάλογα με τα ερωτήματα, διατυπώνονται και οι ερμηνείες.²

¹ Αβδελά Έφη, *Ιστορία και Σχολείο*, Αθήνα, 1996, σελ. 84 – 85.

² Στραταριδάκη – Κυλάφη Άννα, *Η Ιστορία στην Προσχολική εκπαίδευση, θεωρητικές θέσεις και ενδεικτικές εφαρμογές*, Ρέθυμνο, 2006, σελ. 15 – 18.

1.2. Αξία μελέτης της Ιστορίας

Σύμφωνα με τον Robinson³, η ιστορία δεν σχετίζεται απλά με το παρελθόν. Σχετίζεται και με το γιατί είμαστε αυτοί που είμαστε και με το τι θα γίνει στο μέλλον. Πώς ξέρεις ποιος είσαι, αν δεν ξέρεις από πού κατάγεται; Πώς μπορείς να ξέρεις τι ακριβώς θα συμβεί, αν δεν γνωρίζεις τι έγινε στο παρελθόν; Αυτά είναι κάποια κρίσιμα ερωτήματα, τα οποία δεν μπορούν να απαντηθούν, χωρίς την μελέτη της Ιστορίας.⁴ Η Ιστορία, όμως δεν επικεντρώνεται μόνο σε αυτό το κομμάτι. Βοηθά και στην προετοιμασία των μαθητών για την ζωή, μέσω των τεκμηρίων. Οι μαθητές, στο πλαίσιο του μαθήματος της Ιστορίας, εξασκούνται στην επεξεργασία των τεκμηρίων. Αυτή η δυνατότητα, δίνει το έναυσμα της κριτικής επεξεργασίας ενός τεράστιου όγκου από αλληλοσυγκρουόμενες πληροφορίες (επηρεασμένες από πολιτικές και οικονομικές πεποιθήσεις). Έτσι, θα μπορούν να ανταπεξέλθουν με επιτυχία στον όγκο, με τον οποίο θα έρχονται αντιμέτωποι καθημερινά στο μέλλον, έξω από το σχολείο⁵. Εκτός όμως από όλα τα παραπάνω, η Ιστορία μπορεί να συνεισφέρει και στην κοινωνική, πολιτισμική, αλλά και διανοητική ανάπτυξη των παιδιών. Παρέχει ευκαιρίες για την ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων. Περιέχει ενδιαφέροντα θέματα που έχουν την δυνατότητα να παρακινήσουν, να διεγείρουν την περιέργεια των παιδιών. Βοηθά στην προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη μέσω της “μετάδοσης” της πολιτισμικής κληρονομιάς μιας κοινωνίας. Τα παιδιά εξερευνούν τις επιλογές, τις συμπεριφορές και τις αξίες των ανθρώπων στο παρελθόν⁶.

1.3. Ιστορία και προσπάθεια προσέγγισης του παρελθόντος

Ο Wineburg υποστηρίζει πως η Ιστορία έχει δύο πόλους, όσον αφορά το παρελθόν: αυτόν της “εξοικείωσης” με το παρελθόν και αυτόν του “λιγότερο οικείου”

³ O’Hara & O’Hara, ό.π., σελ.9 – 10.

⁴ O’Hara Lucy & O’Hara Mark, *Teaching History 3-11, The essential guide, Reaching the standard series*, London & New York, Continuum, 2001, σελ.. 9.

⁵ Husbands Chris, *Τι σημαίνει διδασκαλία της Ιστορίας: γλώσσα, ιδέες και νοήματα*, μτφ. Απ. Λυκούργος, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2004, σελ. 34.

παρελθόντος. Στον πρώτο πόλο, το οικείο παρελθόν, μάς “ξελογιάζει” με την υπόσχεση ότι μπορούμε να εντοπίσουμε την δική μας θέση μέσα στην ροή του χρόνου και να σφυρηλατήσουμε την ταυτότητά μας στο παρόν. Συνδέοντας τις ιστορίες μας με τους προκατόχους μας, το παρελθόν γίνεται ένας χρήσιμος πόρος για την καθημερινή μας ζωή, δηλαδή μια ατέλειωτη αποθήκη πρώτων υλών, είτε αυτές είναι έτοιμες να τροποποιηθούν, είτε ήδη διαμορφωμένες, ώστε να καλύψουν τις τωρινές μας ανάγκες. Το να θέτουμε τους εαυτούς μας στον χρόνο είναι μια βασική ανθρώπινη ανάγκη και πράγματι, είναι αδύνατη η αντίληψη της ζωής στον πλανήτη, χωρίς την εκπλήρωση αυτής της ανάγκης. Βλέποντας όμως το παρελθόν ως κάτι «χρησιμοποιήσιμο», το μετατρέπουμε σε άλλο ένα «εμπόρευμα» για άμεση κατανάλωση. Έτσι, αποκρύπτουμε περιοχές του παρελθόντος, οι οποίες είτε αντιφάσκουν με τις τωρινές μας ανάγκες, είτε αποτυγχάνουν να «ευθυγραμμιστούν» με αυτές. Αυτού του είδους το παρελθόν διατηρεί μια ορισμένη γοητεία, αλλά είναι η γοητεία μιας αγοράς οριζόμενης από μια ατελείωτη σειρά από «μπιχλιμπίδια» και αντίκες. Με αυτόν τον τρόπο, ξέρουμε πάνω κάτω τι ψάχνουμε πριν εισέλθουμε σε αυτό το παρελθόν και έτσι η συνάντησή μας με αυτό, είναι απίθανο να μας αλλάξει ή να μας αναγκάσει να ξανασκεφτούμε ποιοι είμαστε. Το παρελθόν γίνεται πηλός στα χέρια μας. Δεν καλούμαστε να επεκτείνουμε την κατανόησή μας, ώστε να μάθουμε από το παρελθόν. Αντ’ αυτού, παραμορφώνουμε το παρελθόν για να ταιριάζει με τις προκαθορισμένες σημασίες που θέτουμε⁷.

Όσον αφορά τον άλλο πόλο, στον οποίο το παρελθόν αντιμετωπίζεται ως “λιγότερο οικείο”, αυτός ο πόλος προσφέρει την δυνατότητα έκπληξης και θαυμασμού στην εμπλοκή με ανθρώπους, τόπους και χρόνους που ωθούν στην αναθεώρηση του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τον εαυτό μας ως ανθρώπινα όντα. Μια συνάντηση με αυτό το παρελθόν, μπορεί να επεκτείνει τους ορίζοντες του μυαλού. Ωστόσο, αν το φτάσουμε στα άκρα, αυτή η προσέγγιση μπορεί να φέρει τα δικά της προβλήματα. Το παρελθόν «με τους δικούς του όρους» ανεξάρτητο από τις περιστάσεις, τις ανησυχίες και τις ανάγκες του παρόντος, πολύ συχνά οδηγεί σε ένα είδος εσωτερικού εξωτισμού. Αυτό σημαίνει ότι πλέον το παρελθόν μπορεί να προσελκύσει την προσοχή μόνο μιας μικρής κλίμακας επαγγελματιών (όπως για

⁷ Wineburg Sam, *Historical Thinking and Other Unnatural Acts, Charting The Future Of Teaching The past*, United States Of America, Temple university press, 2001, σελ. 18 -20.

παράδειγμα ιστορικών και αρχαιολόγων) και έτσι αποτυγχάνει να εμπλέξει το ενδιαφέρον κάποιου άλλου⁸.

Και οι δύο πτυχές της Ιστορίας είναι ουσιαστικές και αμετάκλητες. Από την μια, πρέπει να αισθανόμαστε συγγένεια με τους ανθρώπους που μελετάμε, γιατί αυτό είναι που ασκεί το ενδιαφέρον μας και μας κάνει να αισθανόμαστε συνδεδεμένοι. Βλέπουμε τους εαυτούς μας ως κληρονόμους μιας παράδοσης που παρέχει ασφάλεια έναντι της “απαλλοτριώσης” του σύγχρονου κόσμου. Από την άλλη, η εμπλοκή με το “λιγότερο οικείο” παρελθόν μας διδάσκει τους περιορισμούς της σύντομης διαμονής μας στον πλανήτη και μας επιτρέπει να λάβουμε μέρος στην ανθρώπινη φυλή⁹.

1.4. Κατανόηση από τα παιδιά των εννοιών της χρονολόγησης, της αλλαγής και της μέτρησης του χρόνου

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι με τους οποίους μπορούν να δείξουν τα παιδιά ότι έχουν κατανοήσει την έννοια του χρόνου. Κάποιοι από αυτούς είναι οι εξής¹⁰:

- 1) Όταν έχουν καταφέρει να φέρουν στην μνήμη τους και να περιγράψουν εμπειρίες τους από το παρελθόν.
- 2) Όταν έχουν μπορέσει να θυμηθούν μια σειρά από συνδεδεμένα γεγονότα τα οποία έχουν συμβεί στο παρελθόν.
- 3) Όταν έχουν καταφέρει να ταξινομήσουν, να συνδέσουν και να βάλουν σε μια σειρά τα αντικείμενα, αναγνωρίζοντας ομοιότητες και διαφορές και κάνοντας συγκρίσεις, όπως καινούριο και παλιό.
- 4) Όταν έχουν μπορέσει να αποκτήσουν επίγνωση αιτίου και αποτελέσματος.
- 5) Όταν έχουν καταφέρει να δείξουν ενσυναίσθηση (να έχουν καταφέρει, δηλαδή, να μουν στη θέση του ‘άλλου’ και να κατανοούν το πώς νιώθει).

Τα παιδιά μπορεί να μπερδεύουν γεγονότα του παρελθόντος και να κάνουν λάθη, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν έχουν την δυνατότητα να μάθουν για το παρελθόν.

⁸ Wineburg, ό.π., σελ. 20.

⁹ Wineburg, ό.π., σελ. 20 – 21.

¹⁰ O’Hara & O’Hara, ό.π., σελ. 20.

Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να στοχεύουν σε δραστηριότητες οι οποίες να παρακινούν τον μαθητή να ψάξει πληροφορίες σχετικά με τον εαυτό του, μέσω της εξερεύνησης και της διερώτησης. Θα πρέπει επίσης να θέτουν ερωτήσεις με τέτοιο τρόπο, ώστε τα παιδιά να μιλούν και να ακούν. Επίσης, θα πρέπει να παρακινήσουν τους μαθητές τους να σκέφτονται φωναχτά, αλλά και να ακούν την σκέψη των άλλων και να ανταλλάσσουν σκέψεις και ιδέες. Με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά θα γίνουν δεκτικά και θα μάθουν να σέβονται τις απόψεις των υπολοίπων. Επιπλέον αυτή η στρατηγική είναι καλή, ώστε τα παιδιά να κάνουν υποθέσεις. Οι εκπαιδευτικοί επίσης είναι καλό να δημιουργούν ένα κλίμα διερώτησης σχετικά με αντικείμενα και δραστηριότητες του παρελθόντος.¹¹

Η δεξιότητα της αναζήτησης μπορεί να καλλιεργηθεί αν δοθεί η δυνατότητα στα παιδιά¹²:

- 1) Να ρωτούν και να δίνουν απαντήσεις.
- 2) Να κάνουν υποθέσεις.
- 3) Να μαντεύουν και να προτείνουν πιθανές λύσεις σε προβλήματα.
- 4) Να συμμετέχουν σε ομαδικές συζητήσεις.
- 5) Να χρησιμοποιούν όλες τις αισθήσεις τους στην συλλογή πληροφοριών.
- 6) Να χρησιμοποιούν τους ενήλικες ως πηγές πληροφόρησης.
- 7) Να χρησιμοποιούν βιβλία και διάφορες άλλες πηγές για συλλογή πληροφοριών.
- 8) Να γνωρίζουν την διαφορά μεταξύ γεγονότος και άποψης.

Πέρα από την εξερεύνηση και την διερώτηση, ένας άλλος τρόπος που μπορεί να βοηθήσει ιδιαίτερα τα παιδιά να αντιληφθούν την έννοια του χρόνου είναι η ιστοριογραμμή. Μέσω της εξάσκησης τα παιδιά θα είναι ικανά να αντιλαμβάνονται το παρελθόν σε σχέση με το σήμερα. Φυσικά, για να μπορέσουν να αποκτήσουν αυτήν την ικανότητα, απαιτείται καθημερινή ενασχόληση.

Ο εκπαιδευτικός για να μπορέσει να φέρει τους μαθητές πρώτης σχολικής ηλικίας σε επαφή με λαμπρούς πολιτισμούς του παρελθόντος, θα πρέπει πρώτα να εισαγάγει

¹¹ O'Hara & O'Hara, ό.π., σελ. 20.

¹² O'Hara & O'Hara, ό.π., σελ. 21.

τους μαθητές του στην ιστοριογραμμή. Η εισαγωγή της μέσα στην τάξη θα πρέπει να γίνει από την αρχή της χρονιάς. Η ιστοριογραμμή πρέπει να βρίσκεται πάντα κολλημένη σε κεντρικό σημείο της τάξης και συνεχώς να εμπλουτίζεται. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού αρχικά είναι να προσπαθεί συνεχώς να βρίσκει αφορμές ενασχόλησης με την έννοια του χρόνου. Για να καταφέρει να αποκτήσει το ενδιαφέρον των παιδιών, θα πρέπει να ξεκινήσει την μέτρηση του χρόνου με βάση τα ίδια τα παιδιά. Αυτό μπορεί να γίνει πολύ εύκολα λαμβάνοντας υπόψη τους μήνες γέννησής τους¹³. Ένας εύκολος τρόπος για να προσεγγιστεί αυτό είναι ο εκπαιδευτικός να κόψει μαζί με τα παιδιά χαρτόνια σε σχήμα μπαλονιών, όπου στο καθένα θα μπει η φωτογραφία του παιδιού και ο μήνας γέννησης και να τα τοποθετήσει χρονολογικά σε μια ευθεία. Σιγά, σιγά με την πάροδο του χρόνου ο εκπαιδευτικός με την βοήθεια των παιδιών δημιουργεί και άλλες ιστοριογραμμές, ανάλογα με τα συμβάντα του σχολείου (ερχομός νέων μαθητών στην τάξη, ονομαστικές εορτές των παιδιών, μέτρηση ύψους σε σχέση με τον χρόνο και άλλα¹⁴).

Αφού τα παιδιά συνηθίσουν σε αυτό, ο εκπαιδευτικός μπορεί να συνεχίσει την εξοικείωση των παιδιών με τον χρόνο, εισάγοντάς τα σε μια νέα μορφή ιστοριογραμμής, το γενεαλογικό δέντρο.¹⁵ Σε αυτό το σημείο, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να φέρουν στο σχολείο φωτογραφίες από συγγενικά πρόσωπα. Έτσι, συγκρίνοντας τους εαυτούς τους με δικά τους άτομα, τα παιδιά αποκτούν καλύτερα την αίσθηση του χρόνου. Η φωτογραφία βοηθά πολύ στην έννοια του χρόνου, καθώς τα παιδιά μπορούν να δουν τα 'σημάδια' του (ύψος, ρυτίδες, άσπρες τρίχες, γένια κτλ).

Μετά από όλες αυτές τις δραστηριότητες, μπορεί να γίνει εμβάθυνση στην ιστοριογραμμή με σημαντικές χρονολογίες και χρονολογικές έννοιες (π.Χ, μ.Χ), αλλά και επεξήγηση για το πώς μετράμε τον χρόνο, από πού ξεκινάμε την μέτρηση και άλλα.

¹³ Στραταριδάκη – Κυλάφη, ό.π., σελ. 60 – 61.

¹⁴ Στραταριδάκη – Κυλάφη, ό.π., σελ. 60 – 61.

¹⁵ Στραταριδάκη – Κυλάφη, ό.π., σελ. 65 – 66.

1.5. Οι τρεις διαστάσεις της μελέτης της Ιστορίας: γνώσεις, έννοιες, δεξιότητες

Οι γνώσεις, οι έννοιες και οι δεξιότητες απαιτούνται όταν μελετάμε ιστορία. Είναι στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους. Για να γίνουν κατανοητές, τα παιδιά πρέπει να αναπτύξουν ορισμένες ειδικές δεξιότητες, όπως: ενσυναίσθηση, αιτιότητα, επεξεργασία, ανάλυση και ερμηνεία πληροφοριών, αντιλήψεων. Αν και είναι περίπλοκες έννοιες, μπορούν να κατακτηθούν και από πολύ μικρά παιδιά, σύμφωνα και με αρκετούς σύγχρονους ερευνητές, αρκεί να έχει σχεδιαστεί η διδασκαλία μέσα σε ένα ειδικά διαμορφωμένο περιβάλλον, γεμάτο ερεθίσματα και με ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, προσαρμοσμένο στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών. Φυσικά, πρέπει να επισημανθεί, πως αυτό προϋποθέτει ανοιχτή συζήτηση μέσα στην τάξη, αλλά και ανταλλαγή απόψεων¹⁶.

1.6. Ιστορία, Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. στην Α' Δημοτικού

Το Αναλυτικό Πρόγραμμα, κινείται σύμφωνα με τις εκπαιδευτικές αρχές, οι οποίες αλλάζουν ανάλογα με την εκτελεστική εξουσία. Σήμερα, εκπονείται με βάση το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα, για να έχει ισχύ, πρέπει πρώτα να εγκριθεί από το Υπουργείο Παιδείας και έπειτα να δημοσιευτεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Επίσης, πρέπει να τονιστεί, πως είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την διδακτέα ύλη, αφού την ορίζει.¹⁷

Όσον αφορά το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και την διδασκαλία της Ιστορίας, αυτή είναι ενταγμένη στο πλαίσιο της Μελέτης Περιβάλλοντος. Προσεγγίζεται δηλαδή, με διαθεματικό τρόπο. Τα παιδιά, μέσα σε ένα εμπλουτισμένο μαθησιακά περιβάλλον και γεμάτο δραστηριότητες, με την βοήθεια των βιωμάτων τους, εκλαμβάνουν βασικές γνώσεις πάνω σε αυτό το θέμα. Επιπλέον, ο εκπαιδευτικός, θα πρέπει να λάβει υπόψη του το πολυπολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο ζούμε σήμερα, ώστε να βοηθήσει όλα τα παιδιά να αναπτύξουν τις κοινωνικές τους δεξιότητες, μέσω της αξιοποίησης των πολιτισμικών καταβολών

¹⁶ Αβδελά, ό.π. σελ. 121 και 114.

¹⁷ Αβδελά, ό.π., σελ. 17.

τους. Σχετικά με την διδακτική προσέγγιση της Ιστορίας, οφείλουμε να γνωρίζουμε πως τα παιδιά βρίσκονται σε ένα πρώιμο στάδιο, όσον αφορά την κατανόηση του χρόνου. Στόχος επομένως στην Α', αλλά και στην Β' Δημοτικού είναι τα παιδιά να αρχίσουν να συνειδητοποιούν τις έννοιες του χώρου, του χρόνου και της αλλαγής. Επίσης, να «αναπτύξουν ενδιαφέρον για το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον», αλλά και να ενημερωθούν και να «εκτιμήσουν» τις δημιουργίες των ανθρώπων του παρελθόντος¹⁸.

Γενικός σκοπός της Ιστορίας είναι η απόκτηση της ιστορικής σκέψης και της ιστορικής συνείδησης. Επομένως, δημιουργείται ένας άλλος βασικός στόχος που πρέπει να κατακτήσουν τα παιδιά. Να προσεγγίσουν με βιωματικό τρόπο ήθη, έθιμα και παραδόσεις. Βέβαια, για να μπορέσει να εξοικειώσει τα παιδιά με αυτές τις έννοιες, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να κινηθεί πρώτα με βάση το ίδιο το περιβάλλον των παιδιών, να μάθουν δηλαδή τα παιδιά περισσότερα πράγματα πρώτα για τον ίδιο τους τον εαυτό και έπειτα, σε σχέση με αυτό, να εξερευνήσουν το ανθρωπογενές περιβάλλον.¹⁹

1.7. Τα προβλήματα της διδασκαλίας της Ιστορίας στην Ελλάδα που αντιμετωπίζουν όλες οι βαθμίδες της εκπαίδευσης

Η διδασκαλία της Ιστορίας έχει ως στόχο την ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης, όπως είδαμε παραπάνω. Για να καταφέρουν όμως τα παιδιά να συλλογίζονται ιστορικά, θα πρέπει ο εκπαιδευτικός να αφιερώσει χρόνο, ώστε να αναγνωσθούν διάφορα ιστορικά βιβλία, αλλά και να αναλυθούν, να ερμηνευθούν και να ασκηθεί κριτική σε αυτά. Χρειάζεται συνεχής άσκηση πάνω σε αυτό. Για να δημιουργήσουμε, λοιπόν κριτικά σκεπτόμενους μαθητές, θα πρέπει αυτοί να είναι συνεχώς ενεργοί, ανήσυχοι, οι οποίοι θα αναζητούν συνεχώς την αλήθεια²⁰. Στην ελληνική πραγματικότητα, δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο. Η όλη διαδικασία μάθησης έχει περιοριστεί στο έτοιμο υλικό

¹⁸ Υπουργική Απόφαση Γ2/21072 Β (ΦΕΚ 304/13-3-2003), Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών Ιστορίας, Α' Και Β' Δημοτικού.

¹⁹ Υπουργική Απόφαση Γ2/21072 Β (ΦΕΚ 304/13-3-2003), Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών Ιστορίας, Α' Και Β' Δημοτικού.

²⁰ Αβδελά, ό.π., σελ. 120.

και στην απαίτηση απομνημόνευσής του από τους μαθητές, οι οποίοι αυτόματα μετατρέπονται σε παθητικούς δέκτες, με μοναδικό στόχο την προσωρινή οικειοποίηση των προϊόντων που τους επιβάλλονται. Παραγκωνίζεται, επομένως, με αυτόν τον τρόπο το περιεχόμενο, αφού δεν δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να συσχετίσουν αυτό το υλικό με τις δικές τους εμπειρίες και την καθημερινή τους ζωή. Παρουσιάζεται ως κάτι ξένο, το οποίο βρίσκεται πολύ μακριά από τα δικά τους ενδιαφέροντα. Αν και ο εκπαιδευτικός φέρει ευθύνη μέχρι έναν βαθμό, αναγκάζεται και αυτός να τυποποιήσει την διδασκαλία του, καθώς το σχολικό εγχειρίδιο, αλλά και ολόκληρο το αναλυτικό πρόγραμμα, είναι διαμορφωμένα με τέτοιο τρόπο που δεν τον αφήνουν να κινηθεί ελεύθερα, προχωρώντας πέρα από το βιβλίο.²¹

1.8. Ανάλυση δυσκολιών στην κατανόηση της Ιστορίας από τους μαθητές και κυρίως τους μαθητές των πρώτων τάξεων του Δημοτικού σχολείου.

Αφού διαπιστώθηκε παραπάνω πως όντως υπάρχουν εμπόδια κατά την διδασκαλία της Ιστορίας, ας δούμε παρακάτω, πιο αναλυτικά, τις προκλήσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπα τα παιδιά των πρώτων τάξεων του Δημοτικού. Τα παιδιά δυσκολεύονται να συνειδητοποιήσουν την αιτιότητα των πραγμάτων, δηλαδή τον λόγο για τον οποίο έδρασαν με έναν συγκεκριμένο τρόπο διάφορα ιστορικά υποκείμενα. Κάποιες φορές, μπορεί να υπάρχουν και περισσότεροι από ένας λόγοι, που να υποκρύπτονται, οι οποίοι δεν γίνονται αντιληπτοί. Όλο αυτό δημιουργείται, καθώς τα παιδιά δεν διακατέχονται ακόμα από πλήρη ωριμότητα, ώστε να κατανοήσουν κίνητρα και προθέσεις. Τέλος, ένα σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά, είναι η αδυναμία κατανόησης του ιστορικού πλαισίου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, την ανικανότητα εύρεσης ομοιοτήτων και διαφορών μεταξύ παρελθόντος – παρόντος. Τι μας ενώνει δηλαδή με τους ανθρώπους παλαιότερων εποχών και τι μας χωρίζει. Τι έχει αλλάξει με την πάροδο του χρόνου και τι έχει μείνει ίδιο.²²

²¹ Αβδελά, ό.π., σελ. 56.

²² Husbands, ό.π. σελ. 109 – 110.

Κεφάλαιο Δεύτερο

2. Η ΜΟΥΣΕΙΑΚΗ ΑΓΩΓΗ

2.1. Ορισμός της έννοιας «Μουσείο»

Σύμφωνα με το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων, το μουσείο είναι ένα μη κερδοσκοπικό μόνιμο ίδρυμα, το οποίο είναι ανοιχτό για το κοινό. Αποτελεί παράλληλα και χώρο πολιτισμού, καθώς επιτρέπει την αλληλεπίδραση και την εξερεύνηση (συνδέοντας έτσι το παρόν με το παρελθόν), αλλά και χώρο άτυπης εκπαίδευσης, καθώς, αν και βρίσκεται έξω από το σχολικό χώρο, παρέχει αγωγή και εκπαιδευτικές δραστηριότητες²³.

2.2. Ορισμός της έννοιας «Μουσειοπαιδαγωγική»

Η μουσειοπαιδαγωγική αποτελεί τον επιστημονικό τομέα που συνδέει την μουσειολογία και την παιδαγωγική. Είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με σύγχρονες παιδαγωγικές, επιστημονικές και φιλοσοφικές αντιλήψεις, οι οποίες θεωρούν πως ο άνθρωπος «καθορίζεται από τις σχέσεις του με τους άλλους», αλλά και από το περιβάλλον στο οποίο μεγάλωσε (κοινωνικό, πολιτισμικό κτλ). Όσον αφορά τον στόχο της, αυτός είναι να αξιοποιήσει τα μουσεία με τέτοιον τρόπο, ώστε αυτά να αποβούν ωφέλιμα προς την κοινωνία²⁴.

²³ Οικονομίδης Βασίλειος, «Μουσείο και Νηπιαγωγείο διαδρομές τεμνόμενες ή ασύμπτωτες;», στο: *Η Άνοιξη των Μουσείων, Συνάντηση για τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τη Μουσειακή Αγωγή*, Πρακτικά Συνεδρίου, ΚΕ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Ιστορική και λαογραφική Εταιρεία Ρεθύμνου, Ρέθυμνο, 2011, σελ. 126 – 127.

²⁴ Νάκου Ειρήνη, *Μουσεία: Εμείς, τα πράγματα και ο Πολιτισμός*, Αθήνα, Νήσος, 2001, σελ. 177 – 178.

2.3. Μουσείο και αντικείμενα

Σήμερα, τα μουσεία θεωρούνται σημαντικοί χώροι μάθησης. Τα μουσειακά αντικείμενα έχουν βοηθήσει ιδιαίτερα σε αυτόν τον ισχυρισμό, καθώς δίνουν το έναυσμα για βιωματική μάθηση. Επομένως, τα μουσειακά αντικείμενα διακατέχονται από εκπαιδευτική αξία, η οποία άρχισε να τους αποδίδεται κατά τον 19^ο και 20^ο αιώνα. Μάλιστα, ο G. Kerschenstein υποστήριξε πως το μουσείο αποτελεί ένα «κρυμμένο» αναλυτικό πρόγραμμα. Επομένως, οι μαθητές φεύγουν από τον κόσμο του «λόγου» και του «οπτικού πολιτισμού» και εισέρχονται στον κόσμο των «αισθήσεων» και της «εμπειρίας». Διακρίνεται λοιπόν η εκπαιδευτική αξία των αντικειμένων, η οποία διακατέχεται από τέσσερα βασικά χαρακτηριστικά²⁵ :

1) Υλικότητα: Η υλική διάσταση των μουσειακών αντικειμένων μπορεί να υποστηρίξει διαδικασίες μάθησης που βασίζονται στην «προσωπική εμπειρία» και στην «αντίληψη των αισθήσεων».

2) Αυθεντικότητα: τα μουσειακά αντικείμενα μπορούν να αποτελέσουν μια «γέφυρα», η οποία συνδέεται άμεσα με το παρελθόν καθώς αποτελούν τα αυθεντικά αντικείμενα που έχουν διασωθεί από το παρελθόν.

3) Ευρύτητα : Τα μουσειακά αντικείμενα μπορούν να χαρακτηριστούν από ευρύτητα, καθώς ανάλογα με το τι επιθυμεί ο καθένας να επιτύχει μέσω αυτών, μπορούν να αξιοποιηθούν διαθεματικά, οδηγώντας σε «ανοιχτές» μαθησιακές διαδικασίες.

4) Αισθητική: Τα μουσειακά αντικείμενα, αποτελούν τρισδιάστατα αντικείμενα, τα οποία μπορούν να προσφέρουν υλικές – αισθητικές δραστηριότητες²⁶.

Ωστόσο, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στον τρόπο με τον οποίο θα προσεγγιστούν τα αρχαιολογικά αντικείμενα. Αν προσεγγιστούν ως απλά αντικείμενα και δοθεί βαρύτητα μόνο στην περιγραφή των ιδιοτήτων τους, όπως είναι για παράδειγμα το «σχήμα» και το «μέγεθος» που έχουν, χωρίς να γίνει προσπάθεια απόδοσης ερμηνειών σχετικά με τη χρησιμότητά τους και τον σκοπό ύπαρξής τους,

²⁵ Νικονάνου Νίκη, Μπούνια Αλεξάνδρα, Φιλιππουπολίτη Αναστασία, Χουρμουζιάδη Αναστασία, Γιαννούτσου Νικολέτα, *Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα, 2015, σελ. 91 – 92

²⁶ Νικονάνου, Φιλιππουπολίτη, Χουρμουζιάδη, Γιαννούτσου, ό.π., σελ. 92

τότε χάνεται η ουσία. Χάνεται η κάθε προσπάθεια προσέγγισης. Αντιθέτως, αν για τα αντικείμενα αυτά δημιουργηθεί ένα «πλαίσιο αναφοράς» (εξεταστούν δηλαδή ως προς την «ιστορικότητά» τους, τη «δηλωτικότητά» τους, τη «μνημειακότητά» τους και συσχετιστούν με άλλα παρόμοια αντικείμενα), τότε αυτά αναδεικνύονται και αισθητικά, αλλά και νοηματικά²⁷.

Φυσικά, για να μπορέσουν να προσεγγιστούν τα αρχαιολογικά αντικείμενα με σωστό τρόπο, χρειάζεται αρκετή εξάσκηση. Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να εξοικειώσει τους μαθητές του στο να «διαβάζουν» ένα αρχαιολογικό αντικείμενο. Για αυτόν τον λόγο, μπορεί να φέρνει διάφορα αντικείμενα μέσα στην τάξη και να ζητάει από τα παιδιά να τα μελετήσουν. Φυσικά, για να καταφέρουν τα παιδιά να αντλήσουν τις κατάλληλες πληροφορίες, ο εκπαιδευτικός πρέπει να τα βοηθά μέσα από «βοηθητικές ερωτήσεις» και να τα ασκεί στην «προσοχή», την «παρατήρηση» και την «περιγραφή». Με αυτόν τον τρόπο, τα βοηθά να γνωρίσουν τα αντικείμενα αυτά.

Σχετικά με την παρατήρηση, ο καθηγητής της Παιδαγωγικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Harvard, David Perkins, υποστήριξε πως η παρατήρηση δεν σχετίζεται με την επιπόλαια και γρήγορη ματιά, αλλά αντιθέτως με τον εντοπισμό και την εστίαση. Μάλιστα, προχώρησε σε προτάσεις σχετικά με το πώς μπορεί να αξιοποιηθεί σωστά η παρατήρηση. Αν και αυτά που προτείνει είναι κυρίως για τις τέχνες, οι βασικές αρχές που προτείνει μπορούν να αξιοποιηθούν και σε άλλους τομείς. Εδώ, θα προσαρμοστούν στο πλαίσιο της παρατήρησης των μουσειακών αντικειμένων.²⁸

Πιο συγκεκριμένα, η μια μεθοδολογική προσέγγιση που προτείνει ο Perkins, ονομάζεται «The intelligent eye: learning to think by looking at art». Αυτή περιέχει τέσσερα στάδια. Τα πρώτα τρία στοχεύουν στην ανάπτυξη της «στοχαστικής παρατήρησης», ενώ το τέταρτο, αποτελεί μια ανακεφαλαίωση όλων των προηγούμενων σταδίων. Στόχος λοιπόν αυτής της μεθοδολογίας είναι η σταδιακή ανάπτυξη του δημιουργικού και κριτικού στοχασμού, αλλά και παρατήρησης στα

²⁷ Βέμη Μπίλη, Η Αρχαιολογία ως Σημειωτική : «Για μια άσκηση επικοινωνίας με το Αρχαιολογικό (Μουσειακό) Αντικείμενο», 1999 – 2000, *Επτάκυκλος*, τ. 14, σελ. 178 – 179.

²⁸ Μέγα Γεωργία, «Τέχνη και κριτικός στοχασμός στη διεργασία μάθησης», εισήγηση στο συνέδριο: Τέχνη & Εκπαίδευση: Διδακτικές και Παιδαγωγικές προσεγγίσεις στο Σχολείο του 21^{ου} αιώνα, *ΙΕΠ, ΑΣΚΤ & Στέγη Γραμμάτων & Τεχνών του Ιδρύματος Ωνάση*, 3 – 4 Οκτωβρίου 2015.

παιδιά, μέσω καθοδηγητικών ερωτήσεων που τίθενται από τον εκπαιδευτικό. Αυτά τα στάδια είναι τα εξής²⁹:

1^ο Στάδιο: «Χρόνος για παρατήρηση». Αποτελεί στάδιο εισαγωγής στην παρατήρηση. Τα παιδιά και ο εκπαιδευτικός «αφήνονται». Ενδεικτικές ερωτήσεις που μπορεί να θέσει ο εκπαιδευτικός είναι «Τι είναι αυτό;», «Τι βλέπετε;», «Κλείστε τα μάτια. Ανοίξτε τα και κοιτάξτε ξανά το αντικείμενο. Παρατηρείτε κάτι καινούριο;».³⁰

2^ο Στάδιο : «Ευρεία παρατήρηση». Σε αυτό το στάδιο, οι παρατηρητές εκφράζουν τις απόψεις τους με τη βοήθεια ενδεικτικών ερωτήσεων όπως είναι «Υπάρχει κάποιο σενάριο – ιστορία που διακρίνεις;», «Υπάρχει κάτι παράξενο;» Τι συναισθήματα σου προκαλεί;³¹

3^ο Στάδιο : « Λεπτομερής και σε βάθος Παρατήρηση». Είναι το στάδιο στο οποίο οι παρατηρητές (τα παιδιά) προσπαθούν να θέσουν σε λειτουργία τη κριτική σκέψη τους, συνδέοντας μεταξύ τους όλες τις σκέψεις που έχουν εξαχθεί από τα προηγούμενα στάδια. Κάποιες ερωτήσεις που μπορεί να αξιοποιήσει ο εκπαιδευτικός για να βοηθήσει στο να επιχειρηματολογήσουν τα παιδιά είναι «Σύγκρινε το αντικείμενο αυτό με άλλα παρόμοια; Τι μηνύματα άραγε μεταδίδονται από αυτά; Τι συμπεράσματα βγάζεις;»³²

4^ο Στάδιο : «ολιστική παρατήρηση». Σε αυτό το στάδιο, οι παρατηρητές βλέπουν το αντικείμενο ως «ολότητα και όχι τμηματικά και επιχειρούν την εκ νέου σύνθεσή του»³³.

Η δεύτερη μεθοδολογική προσέγγιση του Perkins, ονομάζεται «Artful thinking». Την σχεδίασε και αυτή για τα έργα τέχνης, αλλά οι εκπαιδευτικοί μπορούν να την προσαρμόσουν σε αντίστοιχα πλαίσια, ώστε να αναπτύξουν το αίσθημα της σωστής

²⁹ Μέγα, ό.π.

³⁰ Μέγα, ό.π.

³¹ Μέγα, ό.π.

³² Μέγα, ό.π.

³³ Μέγα, ό.π.

παρατήρησης στα παιδιά. Εδώ, θα προσαρμοστεί αυτή η προσέγγιση έτσι ώστε να αφορά τα μουσειακά αντικείμενα³⁴.

Σε αυτήν την ανάλυση, ο εκπαιδευτικός οφείλει πρώτα να προσδιορίσει τους στόχους που επιθυμεί να θέσει. Με βάση αυτούς τους στόχους, θα πρέπει να βρει και τις κατάλληλες ερωτήσεις, οι οποίες θα χρησιμοποιηθούν ώστε να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με την διαδικασία της παρατήρησης. Αυτές οι ερωτήσεις μάλιστα, σύμφωνα με τον Perkins, μπορούν είτε να αποτελούν μέρος εισαγωγικών δραστηριοτήτων, με σκοπό να αυξηθεί το ενδιαφέρον των μαθητών, είτε μέρος των κυρίων, εάν τεθεί ως στόχος «η βαθύτερη διεξόδυση σε ένα θέμα», είτε μέρος των καταληκτικών, σε περίπτωση που ζητούμενο είναι η «ενδυνάμωση των συμπερασμάτων». Ο ρόλος του εκπαιδευτικού σε όλο αυτό είναι κρίσιμος, καθώς ενώ θέτει τις ερωτήσεις, παράλληλα ενθαρρύνει στο να εκφραστούν απόψεις, χωρίς την ύπαρξη δισταγμών. Σε αυτό το σημείο, ο Perkins, επισημαίνει πως σίγουρα θα υπάρξουν πολλές διαφορετικές απαντήσεις από τη μεριά των μαθητών και δηλώνει πως αυτή είναι μια φυσιολογική εξέλιξη. Για αυτόν τον λόγο, επισημαίνει πως εδώ θα πρέπει να παρέμβει ο εκπαιδευτικός και ανάλογα με τους στόχους που ο ίδιος έχει θέσει για το τι προσδοκά οι μαθητές του να μάθουν, θα πρέπει και ανάλογα να αξιοποιήσει τις απαντήσεις των μαθητών του. Μέσα λοιπόν από όλη αυτή τη διαδικασία και με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, οι μαθητές μαθαίνουν έχοντας ως «όπλο» τους την παρατήρηση, να θέτουν ερωτήσεις που να σχετίζονται άμεσα με αυτό που παρατηρούν, να στέκονται κριτικά γύρω από αυτές τις ερωτήσεις και να εξάγουν τα δικά τους συμπεράσματα, γύρω από αυτά που παρατηρούν³⁵.

Αφού λοιπόν ο εκπαιδευτικός φτάσει σε αυτό το σημείο της «γνωριμίας» των παιδιών με τα αντικείμενα, θα πρέπει να δώσει έμφαση και σε ένα άλλο σημαντικό γνώρισμα των αντικειμένων αυτών. Το γνώρισμα του «μαντατοφόρου». Δηλαδή, τα αντικείμενα αυτά θα πρέπει να προσεγγιστούν και ως αντικείμενα τα οποία αντιπροσωπεύουν μια «άλλη ζωή», μια άλλη εποχή και δεν είναι απαραίτητο να προσπαθεί κανείς να δώσει εξηγήσεις και λύσεις για όλα τα χαρακτηριστικά τους. Για παράδειγμα, για ορισμένα αντικείμενα, ακόμα και σήμερα δεν έχει βρεθεί η χρησιμότητά τους. Επομένως, τα παιδιά μπορούν να τα εξετάσουν δίνοντας τις δικές τους ερμηνείες, κάνοντας

³⁴ Μέγα, ό.π.

³⁵ Μέγα, ό.π.

εικασίες, διατηρώντας με αυτόν τον τρόπο τη μαθητοκεντρική προσέγγιση, η οποία χαρακτηρίζεται από «δέος και κατάπληξη». Έτσι, τα παιδιά μαθαίνουν σιγά σιγά να σκέφτονται κριτικά, αλλά παράλληλα τους δίνεται και η ευκαιρία για την αξιοποίηση της φαντασίας που διαθέτουν.³⁶

2.4. Το μουσείο και τα είδη του

Το παραδοσιακό μουσείο

Στόχος του παραδοσιακού μουσείου είναι να παρουσιάσει τα αντικείμενα με μια ταξινομική λογική, η οποία είναι βασισμένη σε χρονολογικές περιόδους της Ιστορίας. Τα αντικείμενα αποτελούν εθνικά κειμήλια. Μέσω αυτών προβάλλεται η εθνική ιστορία. Λειτουργούν ως θεσμοί προάσπισης της εθνικής ενότητας, κληρονομιάς και ταυτότητας. Καλλιεργούν την εθνική συνείδηση και την μνήμη³⁷.

Το μοντέρνο μουσείο

Το μοντέρνο μουσείο διαφοροποιείται από το παραδοσιακό, καθώς αυτού του είδους τα μουσεία βλέπουν τα αντικείμενα από πολλές οπτικές γωνίες. Αναγνωρίζεται η «πολυσημία των μουσειακών αντικειμένων». Αντί να ακολουθούν την χρονολογική διάταξη των αντικειμένων, διαμορφώνουν «θεματικές εκθεσιακές ενότητες». Στόχος τους είναι να φέρουν σε επαφή τα αντικείμενα με το κοινωνικό περιβάλλον. Προσπαθούν να διαμορφώσουν έναν διάλογο μεταξύ παρελθόντος και παρόντος³⁸.

Το μεταμοντέρνο μουσείο

Αυτό το είδος μουσείου στοχεύει στο κοινό. Στόχος είναι το μουσείο να προσαρμόσει τις υπηρεσίες του, ώστε αυτές να ανταποκρίνονται στις ανάγκες του κοινού. Δίνεται έμφαση σε «διαδραστικές εκθέσεις». Αυτό σημαίνει πως το μουσείο προσπαθεί να βρει πολλούς εναλλακτικούς τρόπους ώστε να παρέχει γνώσεις στο κοινό σχετικά με τα αντικείμενα. Διαμορφώνονται «πολυδύναμοι» εκθεσιακοί χώροι και δίνεται

³⁶ Βέμη, ό.π., σελ. 182 – 183.

³⁷ Νάκου Ειρήνη, *Μουσεία, ιστορίες και ιστορία*, Αθήνα, Νήσος, 2009, σελ. 19 – 20.

³⁸ Νάκου, ό.π., σελ. 21.

ιδιαίτερη προσοχή στον τρόπο με τον οποίο θα διοχετευθεί η πολύπλευρη πληροφορία³⁹.

Το εικονικό μουσείο

Το εικονικό μουσείο (on – line Virtual Museums) είναι το μουσείο το οποίο απαιτεί την χρήση διαδικτύου για την επίσκεψή του. Ωστόσο, είναι σχεδιασμένο με τέτοιο τρόπο, ώστε να προκαλεί την ψευδαίσθηση στους επισκέπτες ότι βρίσκονται πραγματικά σε ένα μουσείο. Σύμφωνα με τον McKenzie, το εικονικό μουσείο είναι «οργανωμένη συλλογή από ηλεκτρονικά τεχνουργήματα και πληροφοριακές πηγές, ουσιαστικά οτιδήποτε μπορεί να ψηφιοποιηθεί. Μάλιστα, σύμφωνα με τους Andrews και Schweibenz το ηλεκτρονικό μουσείο μπορεί να προσφέρει τη δυνατότητα πλοήγησης στις συλλογές «καταργώντας τους τοίχους»⁴⁰.

Εικονικό Μουσείο και εκπαίδευση

Το εικονικό μουσείο μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια μορφή άτυπης εκπαίδευσης. Μπορεί να προσφέρει ένα πλήθος πληροφοριών και γνώσεων, αλλά και να βοηθήσει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και «βασίζονται στην ελεύθερη βούληση». Έχει την δυνατότητα να «καταρρίπτει την έννοια του χώρου και του χρόνου λειτουργίας και είναι προσβάσιμο από τον καθένα, οποιαδήποτε στιγμή, από οποιονδήποτε χώρο⁴¹».

Εικονικό μουσείο και ενεργητική μάθηση

Το εικονικό μουσείο χαρακτηρίζεται ως μέρος στο οποίο μπορεί κάποιος να ψυχαγωγηθεί, να περάσει τον χρόνο του ή και να οικοδομήσει την γνώση. Υπάρχουν πολλών ειδών εικονικά μουσεία (Λαογραφικά, Φυσικών Επιστημών, Τεχνολογικά κτλ). Ανάλογα με το είδος, διαμορφώνονται και οι στόχοι του κάθε μουσείου. Για παράδειγμα, τα Λαογραφικά στοχεύουν στο να «προβάλλουν την ταυτότητα ενός λαού». Ωστόσο, όλα τα εικονικά μουσεία θα πρέπει να επικεντρωθούν όχι τόσο στην προβολή τους στο Διαδίκτυο, όσο στο να προσφέρουν εκπαιδευτικό έργο. Αυτό το έργο μπορούν να το πετύχουν μέσα από την «αλληλεπίδραση με τα εκθέματα», η οποία μπορεί να επιτευχθεί μέσα από παιχνίδια γνώσεων και εκπαιδευτικό υλικό (το

³⁹ Νάκου, ό.π., σελ. 23.

⁴⁰ Σαββαΐδου Μαρία, Καμπουροπούλου Ιωάννα Ευσταθίου, *Ψηφιακές Εφαρμογές σε Μουσειακά Περιβάλλοντα*, Διάδραση, Αθήνα, 2015, σελ. 23 – 24.

⁴¹ Σαββαΐδου, Καμπουροπούλου, ό.π., σελ. 31 – 32.

οποίο να σχετίζεται με τα εκθέματα του μουσείου, αλλά και με τις διδακτικές ενότητες του σχολείου)⁴².

Αρχές διδασκαλίας και Εικονικό μουσείο

Αυτο-προσανατολιζόμενη / Αυτο – ρυθμιζόμενη μάθηση

Αυτή η αρχή βασίζεται στην ενεργητική και εποικοδομητική μάθηση. Εδώ, ο μαθητής «αναζητά πληροφοριακό υλικό και χρησιμοποιεί τρόπους και μεθόδους μέσα από ευέλικτες διαδικασίες που θα τον οδηγήσουν στην απόκτηση γνώσεων και στην επίλυση προβλημάτων». Αυτό σημαίνει ότι ο επισκέπτης ο οποίος έρχεται με σκοπό να αποκομίσει κάτι από το μουσείο, έρχεται σε επαφή με τις παροχές του μουσείου (παιχνίδια, εκπαιδευτικά φύλλα κτλ.) και τις προσαρμόζει στον δικό του ρυθμό μάθησης⁴³.

Αρχή της αυτενέργειας

Η αυτενέργεια είναι μια πολύ βασική αρχή διδασκαλίας. Αυτό, γιατί βασίζεται στην «ενεργό συμμετοχή», αλλά και στην «συνειδητή εμπλοκή». Δηλαδή, το παιδί δρα και μαθαίνει από δική του θέληση. Μάλιστα, η αυτενέργεια μπορεί να χωριστεί και σε δυο μορφές. Στην πρώτη ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι απλά να καθοδηγήσει (αυθόρμητη αυτενέργεια), ενώ στην δεύτερη ο ρόλος του είναι «καθοριστικός κατά την εκπαιδευτική πράξη» (καθοδηγούμενη). Σκοπός της όλης διαδικασίας είναι οι μαθητές να μάθουν να σκέφτονται και να εκφράζονται⁴⁴.

Αρχή της εποπτείας

«Σύμφωνα με αυτήν την αρχή, ο μαθητής έρχεται σε άμεση ή έμμεση επαφή με το αντικείμενο, προκειμένου να πετύχει ουσιαστική και αποτελεσματική μάθηση»⁴⁵.

⁴² Σαββαΐδου, Καμποροπούλου, ό.π., σελ. 33 – 34.

⁴³ Σαββαΐδου, Καμποροπούλου, ό.π., σελ. 36 – 37.

⁴⁴ Σαββαΐδου, Καμποροπούλου, ό.π., σελ. 37.

⁴⁵ Σαββαΐδου, Καμποροπούλου, ό.π., σελ. 38.

Ενθαρρύνεται η οικοδόμηση της γνώσης, ενισχύεται η εξάσκηση και προσφέρονται κίνητρα μάθησης⁴⁶.

Αρχή της συνολικότητας

Η αρχή αυτή βασίζεται στην αντίληψη του παιδιού για τον κόσμο. Σύμφωνα με αυτήν την αρχή, το παιδί «έχει μια συνολική αντίληψη του κόσμου σαν όλο ή σύνολο με διακριτά μέρη και οι νέες αποκτηθείσες γνώσεις του είναι δυνατόν να διατηρηθούν και να συγκρατηθούν»⁴⁷.

Αρχή της βιωματικότητας

Τα μουσεία βασίζονται στην βιωματική διδασκαλία. Αυτό σημαίνει πως τα παιδιά μαθαίνουν χρησιμοποιώντας τα ίδια τους τα βιώματα, τα οποία άλλοτε προκύπτουν άμεσα (από τα ίδια τα παιδιά) και άλλοτε έμμεσα (προκαλούνται από τον εκπαιδευτικό). Έτσι, οδηγούνται στην γνώση μέσα από το «συμμετοχικό συναίσθημα»⁴⁸.

Αρχή της εγγύτητας στην ζωή και στην ψυχαγωγία

Μέσα στις αρχές διδασκαλίας εντάσσεται και η ψυχαγωγία του επισκέπτη, καθώς μέσω αυτής επιτυγχάνεται «αβίαστα» η μάθηση. Μέσα από ξεναγήσεις και ειδικά διαμορφωμένες δραστηριότητες, ο επισκέπτης διδάσκεται και ψυχαγωγείται⁴⁹.

Η παιδοκεντρικότητα

Αποτελεί μια πάρα πολύ βασική αρχή διδασκαλίας, καθώς η μάθηση πραγματοποιείται με βάση τα «ενδιαφέροντα και τις ανάγκες του μαθητή». Αυτό φυσικά σημαίνει πως η μάθηση που διενεργείται, βασίζεται στην βιωματική ανοιχτή, άτυπη εκπαίδευση, με στόχο την ενεργό μάθηση. Έτσι, ο έλεγχος της μάθησης, αλλά και η χρήση των αποκτηθεισών γνώσεων, βρίσκονται στα χέρια του μαθητή⁵⁰.

⁴⁶ Σαββαΐδου, Καμπουροπούλου, ό.π., σελ. 38.

⁴⁷ Σαββαΐδου, Καμπουροπούλου, ό.π., σελ. 38.

⁴⁸ Σαββαΐδου, Καμπουροπούλου, ό.π., σελ. 39.

⁴⁹ Σαββαΐδου, Καμπουροπούλου, ό.π., σελ. 39.

⁵⁰ Σαββαΐδου, Καμπουροπούλου, ό.π., σελ. 40.

Σύνοψη

Συνοψίζοντας τα βασικά χαρακτηριστικά του κάθε είδους μουσείου, θα μπορούσε να ειπωθεί πως όσον αφορά το παραδοσιακό μουσείο, αυτό επικεντρώνεται στα αντικείμενα, τα οποία τα παρουσιάζει σύμφωνα με «επιστημονικά ταξινομικά συστήματα». Μένει προσκολλημένο στο παρελθόν. Το μουσείο εδώ παρουσιάζεται ως φύλακα της κληρονομιάς. Όσον αφορά το μοντέρνο μουσείο, αυτό ενδιαφέρεται και για τα αντικείμενα και για το κοινό. Παρουσιάζει τα αντικείμενα σε σχέση με το κοινωνικό τους πλαίσιο και στοχεύει στην ερμηνεία τους από το κοινό. Διαμορφώνεται επομένως μια σχέση μεταξύ παρελθόντος και παρόντος. Όσον αφορά τα μεταμοντέρνα μουσεία, αυτά στοχεύουν στην εξυπηρέτηση του κοινού. Έτσι, τα αντικείμενα είναι «ανοικτά» προς τα διαφορετικές προσδοκίες και τις διάφορες ερμηνευτικές προσεγγίσεις του κοινού. Κυριαρχεί το παρόν. Τέλος, τα εικονικά μουσεία, αν και είναι καινοτόμα και μπορούν να προσφέρουν μάθηση μέσω της ψυχαγωγίας, θα πρέπει να προσέξουν να μην ‘ξεφύγουν’ από τον σκοπό ύπαρξής τους, ο οποίος είναι να προσφέρουν εκπαιδευτικό έργο⁵¹.

2.5. Μουσείο και εκπαιδευτικές θεωρίες

Διδακτισμός

Στο διδακτικό μοντέλο, όσον αφορά το σχολείο, ο μαθητής αποτελεί τον παθητικό δέκτη, ενώ αντίθετα ο εκπαιδευτικός είναι αυτός ο οποίος βρίσκεται στο επίκεντρο, αποτελώντας τον φορέα μετάδοσης γνώσης. Όσον αφορά τα μουσεία, αυτό το μοντέλο συνηθίζεται στις μουσειακές εκθέσεις. Πραγματοποιείται μια «διάλεξη από εικόνες». Ο δημιουργός παρουσιάζει στο κοινό τον δικό του «ορισμό του κόσμου». Σε αυτό το μοντέλο ανήκει και η ξενάγηση των τουριστών στο μουσείο, αφού μετακινούνται από αίθουσα σε αίθουσα, με καθοδήγηση του ξεναγού, ο οποίος παραδίδει πληροφορίες. Με αυτόν τον τρόπο, οι τουρίστες δεν αλληλεπιδρούν άμεσα ούτε με τα εκθέματα, αλλά ούτε και με άλλους επισκέπτες του μουσείου⁵².

⁵¹ Νάκου Ειρήνη, *Μουσεία: Εμείς, τα πράγματα και ο Πολιτισμός*, ό.π., σελ. 145.

⁵² Νικονάνου, Φιλίππουπολίτη, Χουρμουζιάδη, Γιαννούτσου, ό.π., σελ. 31 – 32.

Συμπεριφορισμός

Σε αυτό το μοντέλο, όσον αφορά το σχολείο, ο μαθητής προσπαθεί να απαντήσει μια σειρά ερωτήσεων, που τίθενται από τον εκπαιδευτικό. Υπάρχει μια σχέση ερεθίσματος – αντίδρασης. Αν δώσει σωστή απάντηση, τότε επιβραβεύεται, ενώ αν δώσει λανθασμένη, επαναλαμβάνει την δοκιμασία. Το κύριο εργαλείο εδώ είναι το τεστ. Όσον αφορά το μουσείο, τέτοιου είδους μοντέλο εντοπίζουμε στα ψηφιακά παιχνίδια και γενικότερα στα διαδραστικά εκθέματα. Ο επισκέπτης θα πρέπει συνεχώς να απαντά σε ερωτήσεις, ώστε να καταφέρει να συνεχίσει το παιχνίδι. Τέλος, αυτό το μοντέλο μπορεί να εντοπιστεί και σε ορισμένα εκπαιδευτικά προγράμματα, όπου συμμετέχοντες και μουσειοπαιδαγωγοί αλληλεπιδρούν. Κάθε φορά που δίνουν μια σωστή απάντηση επιβραβεύονται, ενώ όταν κάνουν κάποιο λάθος, υφίστανται κάποιου είδους «δοκιμασία»⁵³.

Η θεωρία της ανακάλυψης

Σε αυτού του είδους το μοντέλο, η μάθηση αποτελεί μια ενεργή διαδικασία. Το υποκείμενο πειραματίζεται. Διατυπώνει το ίδιο το πρόβλημα το οποίο πρόκειται να επιλύσει, θέτοντας και τις υποθέσεις για την επίλυσή του. Αφού τις θέσει, τις ελέγχει και διατυπώνει συμπεράσματα. Αυτό το μοντέλο μπορεί να επιτευχθεί μέσα στο μουσείο είτε μέσω εκθέσεων που επιτρέπουν την εξερεύνηση (μέσα από θεματικά μονοπάτια), είτε μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τα οποία λειτουργούν ως «διαδραστικά» εργαστήρια, (παιχνίδια κρυμμένου θησαυρού και εξερεύνησης). Συνήθως, αυτό το μοντέλο εφαρμόζεται στα μουσεία Φυσικής Ιστορίας, αλλά και στα παιδικά μουσεία, τα οποία μάλιστα διαθέτουν αίθουσες οι οποίες ονομάζονται «αίθουσες ανακάλυψης»⁵⁴.

Η θεωρία του κονστрукτιβισμού

Αυτό το μοντέλο μοιάζει αρκετά με το μοντέλο του συμπεριφορισμού. Εδώ, κεντρικό ρόλο έχει ο μαθητής, ενώ ο εκπαιδευτικός κατέχει έναν βοηθητικό/υποστηρικτικό

⁵³ Νικονάνου, Φιλίππουπολίτη, Χουρμουζιάδη, Γιαννούτσου, ό.π., σελ. 32.

⁵⁴ Νικονάνου, Φιλίππουπολίτη, Χουρμουζιάδη, Γιαννούτσου, ό.π., σελ. 34.

ρόλο και προσπαθεί να διευκολύνει όσο μπορεί την προσπάθεια του μαθητή για προσέγγιση της γνώσης. Ο μαθητής προσθέτει τα πράγματα που μαθαίνει στις ήδη υπάρχουσες γνώσεις και αντιλήψεις του και αναστοχάζεται. Φυσικά, η διαδικασία του αναστοχασμού είναι μια περίπλοκη διαδικασία και για αυτό θεωρείται και «μακροχρόνια», καθώς ο μαθητής θα πρέπει να επανερμηνεύσει κάποιες από τις σκέψεις του. Σε όλο αυτό, βέβαια σημαντική θέση έχουν και τα προσωπικά κίνητρα του μαθητή⁵⁵.

Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, οι μαθητές που επισκέπτονται το μουσείο, οδηγούνται στην κατασκευή γνώσεων μέσα από μια αφήγηση. Κατά τη διάρκειά της, οι μαθητές συνδιαλέγονται με τον εκπαιδευτικό, αλλά και τους ξεναγούς, ώστε να γίνει η κατασκευή των γνώσεων, μέσω της ενεργητικής συμμετοχής. Η αφήγηση λοιπόν με τη βοήθεια των εκθεμάτων, αποτελεί την αφορμή για την κατασκευή των γνώσεων. Οι μαθητές διερευνούν τον χώρο, οδηγούνται σε συζητήσεις και ορισμένες φορές καταλήγουν στη δημιουργία νέων ερωτημάτων και στην αναζήτηση νέων απαντήσεων. Επομένως, το μοντέλο αυτό στοχεύει και στην επέκταση των αναζητήσεων πέρα από τον χώρο του μουσείου και της ξενάγησης. Επίσης, βασικό χαρακτηριστικό του συγκεκριμένου μοντέλου αποτελεί το γεγονός ότι δεν εμμένει στην εύρεση της μιας και μοναδικής αλήθειας, αλλά επιδιώκει τη διατύπωση ποικίλων διαφορετικών ιδεών και απόψεων. Φυσικά, αυτές οι ιδέες και οι απόψεις αποτελούν προϊόντα που έχουν προκύψει από τη συνεργασία και την αλληλεπίδραση των υποκειμένων μεταξύ τους. Επιδίωξη λοιπόν αυτού του μοντέλου είναι η επικοινωνία⁵⁶.

Ωστόσο, υπάρχουν και κάποια σημεία στα οποία θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή ώστε να μπορέσει να εκπληρωθεί επιτυχώς αυτό το μοντέλο. Αρχικά, θα πρέπει να δοθεί προσοχή στον τρόπο με τον οποίο θα προσεγγιστεί η καθοδήγηση. Αν δεν υπάρξει η κατάλληλη καθοδήγηση, τότε είναι πολύ πιθανό οι μαθητές που ξεναγούνται να αποθαρρυνθούν και είτε να τα παρατήσουν, είτε να χάσουν το νόημα. Επιπλέον, αν τα ίδια τα παιδιά δεν έχουν προσωπικά κίνητρα ή ενδιαφέροντα, τότε είναι πολύ δύσκολη η ανακάλυψη και η κατάκτηση της νέας γνώσης. Για να υπάρξει επιτυχία στην ξενάγηση μέσω αυτού του μοντέλου, θα πρέπει να υπάρχει ένα

⁵⁵ Νικονάνου, Φιλιππουπολίτη, Χουρμουζιάδη, Γιαννούτσου, ό.π., σελ. 34 – 35.

⁵⁶ Νικονάνου, Φιλιππουπολίτη, Χουρμουζιάδη, Γιαννούτσου, ό.π., σελ 35 – 36.

υπόβαθρο γνώσεων και εμπειρίας, καθώς και ενδιαφέρον, ώστε να υπάρξει επιτυχής ανταπόκριση και ερμηνεία των εκθεμάτων. Από την άλλη βέβαια, θα πρέπει η ξενάγηση να πραγματοποιηθεί, με βάση τις μαθησιακές ιδιαιτερότητες, τις δυνατότητες και τις εμπειρίες των υποκειμένων που ξεναγούνται.⁵⁷

Συνοψίζοντας, βασικά χαρακτηριστικά του κονστρουκτιβισμού αποτελούν η μικρή ομάδα παιδιών, η καθοδήγηση και η «αλληλεπιδραστική» διδασκαλία και το συμβολικό παιχνίδι, τα οποία στοχεύουν στην παραγωγή νέων ερμηνειών, απόψεων και ιδεών πάνω στις ήδη υπάρχουσες.⁵⁸

2.6. Μουσείο και ανάπτυξη παιδιού

Μέσα από την θέαση των εκθεμάτων το παιδί αναπτύσσει την κριτική του σκέψη, καθώς εκφράζει απόψεις, θέτει ερωτήσεις, επιχειρηματολογεί. Επιπλέον, ερχόμενο σε επαφή και με εκθέματα από άλλους πολιτισμούς, γνωρίζει ήθη, έθιμα, παραδόσεις των υπολοίπων πολιτισμών, βρίσκει διαφορές και ομοιότητες με τον δικό του και μέσα από αυτήν την διαδικασία, αναπτύσσει το αίσθημα του «ανήκειν» σε μια ευρεία ομάδα (ενσυναίσθηση). Επίσης, μέσα από την επαφή με άλλους πολιτισμούς, το παιδί αρχίζει να ανακαλύπτει εκτός από την μοναδικότητα των υπολοίπων λαών και την μοναδικότητα του δικού του, αναπτύσσοντας με αυτόν τον τρόπο την εθνική του ταυτότητα⁵⁹.

2.7. Μουσείο και διαθεματικότητα

Τα τελευταία χρόνια προωθείται στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα η διαθεματικότητα. Το παιδαγωγικό Ινστιτούτο έχει θεσπίσει το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών με σκοπό να εφαρμοστούν πρακτικές που θα εξασφαλίσουν ισότητα ευκαιριών σε όλα τα παιδιά και κυρίως σε άτομα με ειδικές

⁵⁷ Νικονάνου, Φιλιππουπολίτη, Χουρμουζιάδη, Γιαννούτσου, ό.π., σελ. 37

⁵⁸ Νικονάνου, Φιλιππουπολίτη, Χουρμουζιάδη, Γιαννούτσου, ό.π., σελ 35 – 36.

⁵⁹ Οικονομίδης, ό.π., σελ. 130.

ανάγκες και ιδιαίτερα πολιτισμικά και γλωσσικά χαρακτηριστικά. Με βάση αυτό το πλαίσιο, το σχολείο βασισμένο στο αναλυτικό πρόγραμμα, μπορεί να ζητήσει από το μουσείο να διεκπεραιώσει εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία θα βασίζονται σε αυτό⁶⁰.

2.8. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού παίζει ιδιαίτερο ρόλο στην σχέση του σχολείου και του μουσείου, καθώς ο εκπαιδευτικός είναι αυτός ο οποίος έρχεται καθημερινά σε επαφή με τα παιδιά και γνωρίζει τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους. Φυσικά, ο εκπαιδευτικός δεν κατέχει τις εξειδικευμένες γνώσεις που κατέχει ο υπεύθυνος του μουσείου. Για αυτόν τον λόγο χρειάζεται να συνεργαστεί μαζί του, με σκοπό την επιτυχή ξενάγηση των παιδιών στο μουσείο. Ο εκπαιδευτικός επίσης θα πρέπει να δει σε ποια εκθέματα του μουσείου θα πρέπει να επικεντρωθεί η ξενάγηση, καθώς η υπερβολικά μεγάλη ξενάγηση, μπορεί να προκαλέσει κόπωση και διάσπαση προσοχής στα παιδιά. Σχετικά με την επίσκεψη των παιδιών στο μουσείο, αυτή είναι καλό να σχετίζεται με τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό του σχολείου και να μην αποτελεί απλά μια τυχαία εκδρομή. Επίσης, ζητούμενο είναι να συνδεθούν οι προσδοκώμενοι διδακτικοί στόχοι (από την επίσκεψη στο μουσείο) με τους στόχους του αναλυτικού προγράμματος και όλες οι δραστηριότητες που θα διαδραματιστούν να βασιστούν σε αυτό το πρόγραμμα, μέσα σε ένα κλίμα ασφάλειας και ψυχαγωγίας⁶¹.

2.9. Τα στάδια της επίσκεψης στο μουσείο

2.9.1. Πριν από την επίσκεψη στο μουσείο

Ο εκπαιδευτικός οφείλει πριν από την επίσκεψη, να έρθει σε επαφή με τους υπεύθυνους του μουσείου με σκοπό να ενημερωθεί για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που θα ακολουθήσει. Φυσικά, ανάλογα με το επίπεδο στο οποίο βρίσκονται οι

⁶⁰ Νάκου, ό.π., σελ. 42.

⁶¹ Οικονομίδης, ό.π., σελ. 135 – 139.

μαθητές του, ο εκπαιδευτικός έχει την δυνατότητα να προσαρμόσει το πρόγραμμα στις ανάγκες των μαθητών του. Αφού κανονιστεί το πρόγραμμα, ο εκπαιδευτικός προχωρά στο να προετοιμάσει τους μαθητές του για την επίσκεψη⁶².

2.9.2. Κατά την επίσκεψη στο μουσείο

Κατά την επίσκεψη στο μουσείο, ο εκπαιδευτικός σε συνεργασία με τους υπαλλήλους του μουσείου, προσπαθεί να ξεναγήσει τα παιδιά στον χώρο και να δημιουργήσει ένα ευχάριστο και οικείο περιβάλλον, μέσα στο οποίο θα αναπτυχθεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης. Είναι πολύ βασικό βήμα για να μπορέσει να συνεχιστεί ομαλά η επίσκεψη. Επίσης, ένας παράγοντας που επηρεάζει ιδιαίτερα την επιτυχία της επίσκεψης, είναι ο τρόπος με τον οποίο θα γίνει η μάθηση. Η μάθηση πρέπει να εκτυλιχθεί με βιωματικό τρόπο. Να προέλθει δηλαδή από τα ίδια τα παιδιά αυθόρμητα και όχι βεβιασμένα. Τα παιδιά χωρισμένα σε ομάδες μέσα από διάφορες εκπαιδευτικές δραστηριότητες (εκπαιδευτικά φυλλάδια, διάλογος, θεατρικό παιχνίδι, δραματοποίηση, ζωγραφική κτλ.) αποκτούν ένα πλήθος πληροφοριών και οδηγούνται στη γνώση. Παίζουν, ανακαλύπτουν, μαθαίνουν.⁶³

2.9.3. Μετά την επίσκεψη στο μουσείο

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της επίσκεψης δεν πρέπει να μείνει στο πλαίσιο του μουσείου. Αντιθέτως, αυτό θα πρέπει να συνεχίζεται και στο σχολείο αλλά και στο σπίτι μέσα από διάφορες δραστηριότητες.⁶⁴

⁶² Κακούρου – Χρόνη Γεωργία, *Μουσείο – Σχολείο, Αντικριστές πόρτες στη γνώση*, Αθήνα, Πατάκη, 2006, σελ. 62.

⁶³ Κακούρου – Χρόνη, *ό.π.*, σελ. 62.

⁶⁴ Κακούρου – Χρόνη, *ό.π.*, σελ. 62.

2.10. Προϋποθέσεις για μια επιτυχή επίσκεψη στο μουσείο

Για να αποβεί εποικοδομητική η επίσκεψη στο μουσείο, πρέπει να εξασφαλιστούν ορισμένα πράγματα. Αρχικά, θα πρέπει οτιδήποτε παρουσιαστεί στα παιδιά να έχει και κάποιον σκοπό. Ένα νόημα. Επίσης, οι ερωτήσεις γύρω από ένα θέμα θα πρέπει να είναι ανοικτού τύπου και να δίνουν την ευκαιρία στο παιδί να εκφράσει την άποψή του και να συνδέσει την γνώση με προσωπικά του βιώματα. Στο μουσείο συνήθως τα παιδιά όταν εμπλέκονται σε διάφορες δραστηριότητες είναι χωρισμένα σε ομάδες. Ωστόσο, ο εκπαιδευτικός οφείλει να λαμβάνει υπόψη του το κάθε παιδί ξεχωριστά. Κάθε παιδί έχει τα δικά του ενδιαφέροντα και τις δικές του ιδιαιτερότητες που το καθιστούν μοναδικό. Ο εκπαιδευτικός έχοντας επίγνωση της ιδιαιτερότητας αυτής, θα πρέπει να καταβάλει προσπάθεια ώστε συνεχώς να ενισχύει την αυτοεκτίμηση του κάθε μαθητή του. Τέλος, όσον αφορά τις δραστηριότητες με τις οποίες θα εμπλακούν τα παιδιά, αυτές θα πρέπει να είναι διαμορφωμένες με τέτοιο τρόπο ώστε να προωθούν την συνεργασία, την σκέψη, την γνώση, αλλά και να κινητοποιούν τις αισθήσεις. Τα παιδιά θα πρέπει να αφήνονται ώστε να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και τις ιδέες τους⁶⁵.

2.11. Μελέτη περίπτωσης σχετικά με τη μάθηση και τα μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα

Η συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης θα παρατεθεί με στόχο να φανεί ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να ενταχθεί η Μουσειακή Αγωγή στον τομέα της Ιστορίας. Μέσα σε αυτήν περιγράφονται αναλυτικά τρόποι ένταξης μουσειακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων στη διδασκαλία της Ιστορίας, καθώς και τα αποτελέσματα της ένταξης αυτής. Παρατίθενται αναλυτικά οι απόψεις των μαθητών τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια αλλά και μετά τη μουσειακή τους εμπειρία, είτε μέσω ερωτηματολογίων, είτε μέσω συνεντεύξεων. Από τα συμπεράσματα της μελέτης περίπτωσης φαίνεται πως τα παιδιά προτίμησαν αυτόν τον τρόπο προσέγγισης, σε σχέση με τον παραδοσιακό. Επομένως, αναδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος της Μουσειακής Αγωγής στον χώρο της εκπαίδευσης.

⁶⁵ Κακούρου – Χρόνη, ό.π., σελ. 62.

Τον Μάιο του 2010, εφαρμόστηκε μια μελέτη περίπτωσης στην Κρήτη και πιο συγκεκριμένα στο Ρέθυμνο, με σκοπό να ακουστούν οι γνώμες των παιδιών του Δημοτικού σχετικά με τα εκπαιδευτικά μουσειακά προγράμματα που προσπαθούν να τους εισαγάγουν στην Ιστορία. Πιο συγκεκριμένα, στην μελέτη αυτή συμμετείχαν 120 παιδιά, Γ' και Δ' τάξης του Δημοτικού, από δέκα τμήματα. Η μελέτη αυτή, βασίστηκε σε προηγούμενη μελέτη περίπτωσης, η οποία είχε ακολουθήσει ποιοτική μεθοδολογία, χρησιμοποιώντας ως εργαλεία συλλογής των δεδομένων, τη συμμετοχική και μη συμμετοχική παρατήρηση, ερωτηματολόγια με ανοιχτές ερωτήσεις και ημι – δομημένες μικρές συνεντεύξεις με τους μαθητές πριν, κατά και μετά τη μουσειακή εμπειρία. Επιπλέον, 3 τάξεις από την Γ' Δημοτικού συμμετείχαν και σε μια επιπλέον φάση. Επισκέφθηκαν και τον αρχαιολογικό χώρο της Κνωσού. Τα αποτελέσματα που θα επισημανθούν παρακάτω, προέρχονται από ένα δείγμα 20 μαθητών, οι οποίοι ανήκουν σε ένα από τα δέκα τμήματα που συμμετείχαν στην έρευνα.⁶⁶

Τα παιδιά του δείγματος συμμετείχαν σε πρώτη φάση σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τον τίτλο «Ταξίδια και εμπόριο στη Μινωική Κρήτη», το οποίο διεξήχθη στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Ρεθύμνου και έπειτα σε δεύτερη φάση, μετά από μια εβδομάδα, επισκέφθηκαν το παλάτι της Κνωσού και το Αρχαιολογικό Μουσείο του Ηρακλείου. Τα παιδιά στο παλάτι της Κνωσού παρακολούθησαν μια παιδαγωγική ξενάγηση και στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Ηρακλείου, συμμετείχαν σε ένα παιχνίδι «κρυμμένου θησαυρού», το οποίο συμβάδιζε με την ύλη του σχολικού τους βιβλίου. Στόχος επομένως των προγραμμάτων αυτών, ήταν να εισαγάγουν τα παιδιά στη μινωική Κρήτη. Σε αυτό το σημείο μάλιστα, οι ερευνήτριες Τρούλη & Βέμη, τονίζουν πως η ιστορία για τη μινωική Κρήτη για τα παιδιά που κατοικούν στην Κρήτη, δεν θεωρείται απλά κάποιο από τα υποχρεωτικά κομμάτια του βιβλίου της Ιστορίας που πρέπει να αποστηθίσουν. Για αυτά τα παιδιά αυτό το κομμάτι της Ιστορίας, είναι ζωντανό. Αποτελεί μια «ζωντανή πραγματικότητα, η οποία τα περιβάλλει με τη μορφή των ιχνών που έχουν παραμείνει από το παρελθόν».⁶⁷

⁶⁶ Trouli Sophia, Vemi Vassiliki, *Exploring Pupil voices in a greek archaeological museum and site*, In: Guillermo Perez-Bustamante (et al.) eds., *Proceedings of the IASK International Conference Teaching and Learning*, 29 Nov.-01 Dec., Seville, Spain, 2010, σελ. 576 – 577.

⁶⁷ Trouli & Vemi, ό.π., σελ. 577.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε τον Μάιο και ακολούθησε το μάθημα που διδάχθηκε από τον εκπαιδευτικό στην τάξη, σχετικά με τον μινωικό πολιτισμό. Μια εβδομάδα πριν από την σχολική επίσκεψη στο αρχαιολογικό Μουσείο του Ρεθύμνου. Η ερευνήτρια επισκέφθηκε την τάξη με σκοπό να γνωρίσει τους μαθητές. Τα παιδιά έθεσαν αρκετές ερωτήσεις στην ερευνήτρια σχετικά με την αρχαιολογία και το παλάτι της Κνωσού και έδειχναν ενθουσιασμένα για τις διάφορες επισκέψεις⁶⁸.

Τα παιδιά κλήθηκαν να απαντήσουν σε 20 ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, δυο δραστηριότητες ζωγραφικής και μια δραστηριότητα έκθεσης, πριν από την επίσκεψη στο μουσείο. Η ερευνήτρια ζήτησε από τα παιδιά να δώσουν ειλικρινείς απαντήσεις και τους τόνισε που δεν την ενδιαφέρουν τα ορθογραφικά λάθη στις απαντήσεις τους. Μετά από την παρακολούθηση του εκπαιδευτικού προγράμματος, οι μαθητές κλήθηκαν να συμπληρώσουν ερωτηματολόγια με 6 ερωτήσεις ανοιχτού τύπου και μια δραστηριότητα ζωγραφικής, η οποία πραγματοποιήθηκε μέσα στον χώρο του μουσείου. Δέκα μέρες αργότερα, η ερευνήτρια μοίρασε στα παιδιά ένα τρίτο ερωτηματολόγιο με 17 ερωτήσεις, μια δραστηριότητα ζωγραφικής και μια δραστηριότητα γραφής.⁶⁹

Όσον αφορά την εκδρομή στο παλάτι της Κνωσού, η ερευνήτρια ακολούθησε τα 60 παιδιά των 3 τάξεων τις Γ' Δημοτικού που θα συμμετείχαν, με σκοπό να τους προσφέρει μια παιδαγωγική καθοδηγητική ξενάγηση. Μετά το πέρας της δραστηριότητας, καθώς τα παιδιά επέστρεφαν από την εκδρομή, η ερευνήτρια έθεσε στα παιδιά 2 ερωτήσεις, ενώ αυτά ήταν απασχολημένα με άλλες δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα το να ακούν μουσική, ή να παίζουν παιχνίδια. Τα παιδιά ήταν χωρισμένα σε δυο ομάδες, με βάση τον τρόπο με τον οποίο κάθονταν⁷⁰.

Σχετικά με τα αποτελέσματα, πριν από την επίσκεψη στο μουσείο, από τις απαντήσεις των παιδιών, φάνηκε πως τα παιδιά προσδοκούσαν να δουν πολλά και ενδιαφέροντα πράγματα στο μουσείο, αλλά και να αποκτήσουν αρκετές γνώσεις. Η διεξαγωγή του συγκεκριμένου συμπεράσματος έγινε με βάση την εξής κλειστή ερώτηση που τέθηκε : Πώς περιμένεις να είναι η επίσκεψη στο μουσείο; μια ευκαιρία για να χάσεις

⁶⁸ Trouli & Vemi, ό.π., σελ. 577.

⁶⁹ Trouli & Vemi, ό.π., σελ. 577.

⁷⁰ Trouli & Vemi, ό.π., σελ. 577.

μάθημα, μια ενδιαφέρουσα επίσκεψη για το μάθημα της Ιστορίας, μια ευχάριστη επίσκεψη ή μια αστεία επίσκεψη; Έντεκα από τα είκοσι παιδιά επέλεξαν την δεύτερη απάντηση. Θεώρησαν το μουσείο ως μια ενδιαφέρουσα επίσκεψη. Ένα κορίτσι μόνο θεώρησε ότι είναι ευκαιρία για να χαθεί το μάθημα. Τρία παιδιά θεώρησαν πως είναι μια ευχάριστη επίσκεψη και δυο κορίτσια θεώρησαν πως θα έχει πλάκα η επίσκεψη στο μουσείο⁷¹.

Επιπλέον, μετά από τις επισκέψεις στα μουσεία, οι ερευνήτριες συμπέραναν, μετά από συζήτηση που είχαν με τους μαθητές, πως τα παιδιά προτίμησαν περισσότερο το μάθημα στο μουσείο, παρά το μάθημα στην τάξη. Η ερώτηση που τέθηκε στα παιδιά προφορικά ήταν η εξής : Πού σας άρεσε περισσότερο το μάθημα, στην τάξη ή στο μουσείο; Τα παιδιά κατέληξαν πως προτιμούν το μουσείο, γιατί εκεί μπορούν να δουν τα αντικείμενα από κοντά και να μάθουν περισσότερα πράγματα. Ωστόσο, υπήρξαν και ένα, δυο μαθητές οι οποίοι ήταν αρνητικοί σχετικά με το μουσείο. Προτίμησαν το μάθημα στην τάξη. Μάλιστα, ο ένας εξήγησε την αρνητική στάση που είχε. Εξήγησε πως δεν του αρέσει το μουσείο, γιατί απαγορεύεται να αγγίξει τα αντικείμενα⁷².

⁷¹ Trouli & Vemi, ό.π., σελ. 578.

⁷² Trouli & Vemi, ό.π., σελ. 578.

Κεφάλαιο Τρίτο

3. ΟΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

3.1. Οι Νέες Τεχνολογίες στο χώρο του σχολείου

Η τεχνολογία αναπτύσσεται διαρκώς και εμπλέκεται ολοένα και περισσότερο στην ανθρώπινη ζωή, ώστε πλέον να θεωρείται αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας για κάθε άτομο. Για αυτόν τον λόγο, έχει ενταχθεί πλέον και στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, με στόχο την βελτίωση της διδασκαλίας και της μάθησης.⁷³

3.2. Νέες Τεχνολογίες και Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών

Στόχος των Νέων Τεχνολογιών στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού είναι τα παιδιά να έρθουν σε πρώτη επαφή με τις Νέες Τεχνολογίες και τον υπολογιστή. Μαθαίνουν πως ο ηλεκτρονικός υπολογιστής μπορεί να έχει διάφορες χρήσεις ανάλογα με την αναγκαιότητα της στιγμής. Δηλαδή, μπορεί να χρησιμοποιηθεί άλλοτε για εργασία και άλλοτε για παιχνίδι και διασκέδαση. Επιπλέον, μαθαίνουν να ανοίγουν και να κλείνουν εφαρμογές, να τυπώνουν εργασίες, να γράφουν χρησιμοποιώντας το πληκτρολόγιο, να ακούν ήχους και μουσικές με τη βοήθεια πολυμεσικών εφαρμογών και να ξεφυλλίζουν κείμενα και εικόνες. Φυσικά, όλες οι παραπάνω δραστηριότητες γίνονται σε ομάδες. Τα παιδιά συνεργάζονται και αναζητούν διαδικτυακούς τόπους για την συλλογή πληροφοριών⁷⁴.

⁷³ Ζαράνης Νικόλαος, Οικονομίδης Βασίλειος, *Οι τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών στην Προσχολική Εκπαίδευση, Θεωρητική επισκόπηση και εμπειρική διερεύνηση*, Αθήνα, Γρηγόρη, 2009, σελ. 11.

⁷⁴ Υπουργική Απόφαση Γ2/21072β (ΦΕΚ 304/13-3-2003), Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Δημοτικό.

3.3. Νέες Τεχνολογίες και μικρά παιδιά

Σύμφωνα με τους Wright και Shade (1994)⁷⁵, τα παιδιά των πρώτων σχολικών τάξεων, μπορούν να προσαρμοστούν πιο εύκολα στην χρήση των Νέων Τεχνολογιών, σε σχέση με τους ενηλίκους. Αυτό συμβαίνει, επειδή οι Νέες Τεχνολογίες πλέον, αποτελούν κομμάτι του περιβάλλοντός τους, αλλά και επειδή τα ίδια τα παιδιά, θεωρούν πως μπορούν να χειριστούν τον υπολογιστή, χωρίς να φοβούνται.

Οι Bredekamp & Rosegrant (1994)⁷⁶ υποστηρίζουν πως οι υπολογιστές, αν και δεν μπορούν να αντικαταστήσουν τον εκπαιδευτικό, μπορούν, ωστόσο αν χρησιμοποιηθούν από αυτόν κατάλληλα, να βοηθήσουν τα παιδιά στο να καταστούν υπεύθυνα, αλλά και στο να είναι ικανά να παίρνουν αποφάσεις, κατά τους.

3.4. Πώς θα ενταχθούν επιτυχώς οι Νέες Τεχνολογίες στην τάξη

Σύμφωνα με τον Shipley (1990),⁷⁷ ο δάσκαλος είναι το κλειδί για να επωφεληθούν τα παιδιά, αποκτώντας ουσιαστικές γνώσεις. Η συμπεριφορά του, αλλά και οι γνώσεις του πάνω στο αντικείμενο, παίζουν καθοριστικό ρόλο στην προθυμία των παιδιών για ενασχόληση με τις Νέες Τεχνολογίες. Για να εξοικειωθούν οι μαθητές, χρειάζεται η καθοδήγηση ενός ειδικευμένου εκπαιδευτικού, ο οποίος θα καθοδηγεί. Σύμφωνα και με τους Liang και Johnson (1999)⁷⁸, αν και είναι κοινωνικά αποδεκτό πως οι Νέες Τεχνολογίες είναι ένα μέσο για να καταστεί η μάθηση πιο εύκολη, το κατά πόσο θα επιτευχθεί αυτό, εξαρτάται από τον τρόπο διεξαγωγής της διδασκαλίας του εκπαιδευτικού. Αυτός κάνει την διαφορά.

⁷⁵ Ζαράνης & Οικονομίδης, ό.π., σελ. 66 – 67.

⁷⁶ Ζαράνης & Οικονομίδης, ό.π., σελ. 67.

⁷⁷ Ζαράνης & Οικονομίδης, ό.π., σελ. 69.

⁷⁸ Ζαράνης & Οικονομίδης, ό.π., σελ. 71.

Σύμφωνα με την Haugen(1998)⁷⁹, για να καταστεί επιτυχής η όλη διαδικασία, οι Νέες Τεχνολογίες δεν πρέπει να εισαχθούν στην διαδικασία της μάθησης ως κάτι το διαφορετικό, αλλά να ενσωματωθούν στις θεματικές ενότητες.

Σύμφωνα με τους Davis και Shade (1997),⁸⁰ επιβάλλεται η ένταξη των Νέων Τεχνολογιών στο καθημερινό σχολικό πρόγραμμα, ώστε να αποφευχθεί η αρνητική τους αντιμετώπιση από τα παιδιά, σε περίπτωση που οι Νέες Τεχνολογίες παρουσιαστούν ως πρόσθετα μέσα διδασκαλίας.

3.5.Παραδοχές σχετικά με την εισαγωγή των Νέων Τεχνολογιών στην Εκπαίδευση

Η κοινωνία συνεχώς εξελίσσεται με ραγδαίους ρυθμούς. Πλέον, οι Νέες Τεχνολογίες αποτελούν κομμάτι της καθημερινότητας του ανθρώπου και ήδη γίνεται λόγος για «τεχνολογικό αναλφαβητισμό» σε ανθρώπους που παρουσιάζουν αδυναμία στο να τις χειριστούν. Οι Νέες Τεχνολογίες είναι ένας τομέας ο οποίος ελκύει ιδιαίτερα τα παιδιά γιατί μπορεί να προσφέρει ψυχαγωγία, διασκέδαση και μάθηση με παιγνιώδη τρόπο. Οι Νέες Τεχνολογίες έχουν εισαχθεί και στον χώρο του σχολείου, ώστε τα παιδιά ακόμα και των πρώτων τάξεων του Δημοτικού να εξοικειωθούν με αυτές, αλλά και να γνωρίσουν τρόπους με τους οποίους μπορούν οι Νέες Τεχνολογίες να τα βοηθήσουν να προσεγγίσουν με περισσότερη ευχέρεια τη γνώση. Παρακάτω παρατίθενται κάποιες ενδεικτικές παραδοχές σχετικά με την εισαγωγή των Νέων Τεχνολογιών στην εκπαίδευση.

- Οι Παπάς (1989) και Μουρούτσος (1994)⁸¹ υποστηρίζουν πως τα παιδιά είναι ήδη εξοικειωμένα με ηλεκτρονικά παιχνίδια. Επομένως, η ενασχόληση με τις Νέες Τεχνολογίες για εκπαιδευτικούς σκοπούς, είναι κάτι το οικείο. Τα παιδιά μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του μαθήματος.

⁷⁹ Ζαράνης & Οικονομίδης, ό.π., σελ. 69.

⁸⁰ Ζαράνης, Οικονομίδης, ό.π., σελ. 70.

⁸¹ Ζαράνης, Οικονομίδης, ό.π., σελ. 71.

- Επιπλέον, οι ίδιοι, υποστηρίζουν πως τα παιδιά είναι καλό να έρχονται σε επαφή με τις Νέες Τεχνολογίες ήδη από τις μικρές τάξεις, καθώς θα έρθουν σε επαφή με αυτές, ως ξεχωριστό γνωστικό αντικείμενο (μάθημα Πληροφορικής), σε μεγαλύτερες εκπαιδευτικές βαθμίδες⁸².
- Επίσης, σύμφωνα με τον Leblanc (1994)⁸³, οι Νέες Τεχνολογίες εισάγονται από νωρίς στην εκπαιδευτική διαδικασία, ώστε να καθησυχάσουν οι γονείς τις ανησυχίες τους για πιθανό «τεχνολογικό αναλφαβητισμό» των παιδιών τους.

⁸² Ζαράνης, Οικονομίδης, ό.π., σελ. 71.

⁸³ Ζαράνης, Οικονομίδης, ό.π., σελ. 71.

Κεφάλαιο Τέταρτο

4. ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

4.1 Ορισμός και χρονολόγηση

Ο μινωικός πολιτισμός, είναι ο πολιτισμός ο οποίος αναπτύχθηκε στην Κρήτη κατά την εποχή του χαλκού και καλύπτει το φάσμα δυο χιλιετιών (3.000 – 1.000 π.Χ). Για τη χρονολόγηση υπάρχουν δυο συστήματα μέτρησης. Το πρώτο είναι του Α. Evans. Βασίζεται στην τυπολογική εξέλιξη της κεραμικής στις διάφορες περιόδους και φάσεις και χρησιμοποιείται από όλους όταν αναφέρονται στη μινωική κεραμική. Κάποιοι τη χρησιμοποιούν και για την εξιστόρηση του μινωικού πολιτισμού. Το δεύτερο είναι του Ν. Πλάτωνος. Βασίζεται σε σημαντικές ιστορικές στιγμές, όπως είναι η ίδρυση, η καταστροφή, η επανοικοδόμηση και η τελική καταστροφή. Οι περίοδοι που χρησιμοποιεί είναι οι εξής⁸⁴ :

- 2.800 Αρχή της χρήσης των μετάλλων
- 1.900 Ίδρυση παλιών ανακτόρων στην Κνωσό, Φαιστό, Μάλια
- 1.700 Καταστροφή παλιών και ίδρυση νέων ανακτόρων
- 1.450 Καταστροφή νέων ανακτόρων (πλην Κνωσού)
- 1.400 Τελική καταστροφή ανακτόρου Κνωσού
- 1.100 Τέλος του μινωικού πολιτισμού

Παρακάτω, πριν αναλυθεί το κυρίως θέμα, το οποίο σχετίζεται με τη ζωή των γυναικών στη Μινωική Κρήτη, θα παρατεθούν κάποιες θεματικές σχετικά με διάφορους τομείς από τη ζωή των Μινωιτών. Πιο συγκεκριμένα, θα γίνει λόγος για τη θρησκεία, τη ζωγραφική όπως αποτυπώνεται στις τοιχογραφίες και την κοινωνία. Θεωρώ πως αυτές οι θεματικές πρέπει να αναφερθούν, καθώς δίνουν χρήσιμες πληροφορίες για το πλαίσιο μέσα στο οποίο έδρασαν οι Μινωίτες. Είναι τομείς

⁸⁴ Βασιλάκης Αντώνιος, *Μινωική Κρήτη*, Ηράκλειο Κρήτης, Σφακιανός, 2002, σελ. 16.

ιδιαίτερα σημαντικοί, καθώς δίνουν στοιχεία της οργάνωσής τους και αποτελούν βασικά γνωρίσματα της συγκεκριμένης κοινωνίας. Είναι τομείς με τους οποίους ασχολούνταν ιδιαίτερα και τα δυο φύλα και για αυτό έκρινα απαραίτητη την επισήμανσή τους, πριν την εμφάνιση στον ρόλο του γυναικείου φύλου.

4.2. Βασικά χαρακτηριστικά των Μινωιτών

«Μέτριο ανάστημα, ελαφρά μελαχρινό δέρμα, λεπτά χαρακτηριστικά προσώπου, λεπτοκόκαλος σκελετός, σγουρά μαλλιά, λεπτή μέση και σβελτάδα, δύναμη και νεύρο είναι τα γνωρίσματα που συναντούμε όταν αναφερόμαστε στους Μινωίτες⁸⁵».

4.3. Θρησκεία

Βασική θεότητα είναι η φύση ή αλλιώς η Μεγάλη Μητέρα. Παρόλα αυτά, δεν ήταν η μόνη θεότητα στην οποία πίστευαν. Οι Μινωίτες λάτρευαν πολλούς θεούς και θεές, και έβλεπαν τον κόσμο, ως έναν κόσμο γεμάτο πνεύματα. Μάλιστα, τους έδιναν ονόματα και έπλαθαν για τον καθένα/ καθεμία, έναν χώρο ευθύνης, μια προσωπικότητα και μια προσωπική ιστορία⁸⁶.

Οι θεές των Όφρων. Μια μορφή θεότητας στην οποία πίστευαν οι Μινωίτες. Η φωτογραφία έχει τραβηχτεί στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.

⁸⁵ Βασιλάκης, ό.π., σελ. 27.

⁸⁶ Castleden Rodney, *Minoan life in Bronze age Crete*, London and New York, Routledge, 1993, ό.π., σελ. 137.

Υπήρχαν αφιερωμένοι χώροι λατρείας, οι οποίοι χωρίζονταν σε δυο ομάδες, στα φυσικά ιερά (σπήλαια και ιερές κορυφές) και στα ιερά κτίσματα (οικιακά και ανακτορικά ιερά). Στα σπήλαια αφιέρωναν τάματα και προσφορές όπως χάλκινα και πήλινα ειδώλια και προσχωρούσαν και σε τελετές μύησης. Τα ιερά στις κορυφές περιελάμβαναν αρχικά περιβόλους και υπαίθριους βωμούς, ενώ αργότερα προστέθηκαν και μικρά δωμάτια με σκοπό την αποθήκευση κάποιων αντικειμένων λατρείας. Οι λάτρεις άφηναν στους βωμούς χάλκινα και πήλινα ανθρωπόμορφα και ζωόμορφα ειδώλια, αγγεία και σκεύη, κοσμήματα και άλλα αντικείμενα ως προσφορά⁸⁷.

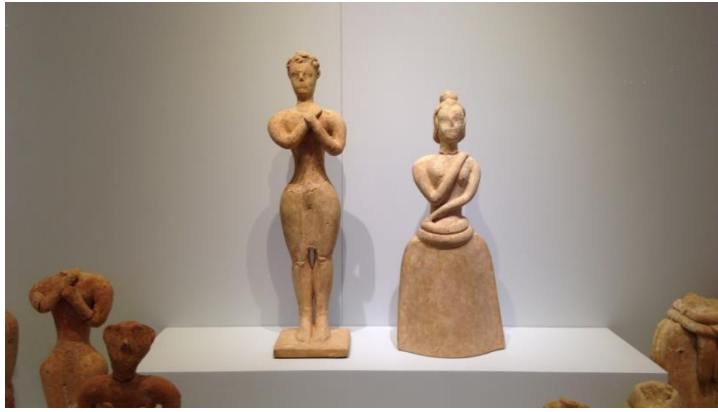

Ζωόμορφα και ανθρωπόμορφα ειδώλια. Φωτογραφίες τραβηγμένες στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.

Επίσης, υπήρξαν και άλλες κατηγορίες προσφορών όπως οι αναίμακτες, οι οποίες περιελάμβαναν «καρπούς, σπόρους, κρασί, μέλι και γάλα», αλλά και οι αιματηρές θυσίες μεγάλων και μικρών ζώων (ταύρων και αιγών). Οι λάτρεις εκδήλωναν το σεβασμό τους «είτε όρθιοι με τη γροθιά στο μέτωπο ή το στήθος, είτε με τα χέρια ψηλά, τα οποία ήταν άλλοτε εκτεταμένα και άλλοτε συμπτυγμένα». Εκδήλωση σεβασμού, που είναι πλέον γνωστή μέσω παραστάσεων τοιχογραφιών, δακτυλιδιών και σφραγίδων, αποτελεί και ο χορός⁸⁸.

⁸⁷ Βασιλάκης, ό.π., σελ. 123 – 132.

⁸⁸ Βασιλάκης, ό.π., σελ. 123 – 132.

Μινωικά αγαλματίδια που αναπαριστούν ανθρώπους σε λατρευτικές τελετές. Και ο άνδρας, αλλά και η γυναίκα είναι όρθιοι με τα χέρια ψηλά στο στήθος, συμπτυγμένα. Αυτή η στάση εκδήλωνε σεβασμό. Φωτογραφία τραβηγμένη στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.

4.4. Ζωγραφική

Οι Μινωίτες ασχολήθηκαν ιδιαίτερα με τη ζωγραφική. Τους άρεσε να προσδίδουν σε αγγεία, πιθάρια και τοιχογραφίες, διακοσμητικό χαρακτήρα, εμπνευσμένο κυρίως από τον κόσμο της φύσης. Ωστόσο, σε αυτό το σημείο θα επικεντρωθούμε στις τοιχογραφίες.

Μεγάλη τέχνη αποτελούν οι τοιχογραφίες. Είχαν διακοσμητικό χαρακτήρα και συνδέονταν άρρηκτα με την αρχιτεκτονική και τη θρησκεία (εξυμνούσαν τη θεοποιημένη φύση). Τα κονιάματα που χρησιμοποιούσαν για να βάψουν τις τοιχογραφίες, ήταν αρχικά από πηλό και έπειτα από ασβεστοκοπηλό. Τα χρώματα αποτελούσαν «ανόργανα, κεκορεσμένα ορυκτά μέταλλα». Έτσι, το λευκό ήταν από ασβέστη, το κόκκινο από σιδηρούχο χρώμα (αιματίτη), το κίτρινο από ώχρα (σιδηρούχο) και το μαύρο από ανθρακούχο αργιλικό σχιστόλιθο ή απανθρακωμένα οστά, ενώ το κυανό από υαλόμαζα (εισαγωγή από Αίγυπτο) ή κύανο»⁸⁹.

Σχεδόν όλες έχουν διασωθεί, αλλά σε κομμάτια, αποσπασματικά. Προσπάθειες για την ανασύνθεσή τους έχουν γίνει από τους A. Evans, Gillieron, Νικ. Πλάτωνας, θ. Φανουράκης, S. Hood και M. Cameron, μάλιστα. Γενικότερα, η αποκατάσταση είναι αρκετά δύσκολη. Πολλές από τις συμπληρώσεις που έχουν πραγματοποιηθεί στηρίζονται στη φαντασία. Είναι ενδεικτικές⁹⁰.

⁸⁹ Βασιλάκης, ό.π., σελ. 98 – 99.

⁹⁰ Βασιλάκης, ό.π., σελ. 100 – 101.

Όσον αφορά τα θέματα των τοιχογραφιών, αυτά περιλαμβάνουν αφηγηματικές, θρησκευτικές και φυσιοκρατικές σκηνές. Οι αφηγηματικές σκηνές, σχετίζονταν με τα ταυροκαθάψια και τις αθλοπαιδιές. Ονομάζονται έτσι γιατί ο τρόπος με τον οποίο απεικονίζονται οι φιγούρες, μοιάζει σαν να μας αφηγούνται ιστορικές σκηνές, ιστορικά γεγονότα. Οι θρησκευτικές σχετίζονταν με μια πληθώρα από μορφές, οι οποίες βρίσκονται σε κάποιον ιερό χώρο και μετέχουν σε γιορτές ή με θεότητες που είναι καθισμένες σε θρόνους ή σε ιερούς βράχους, περιτριγυρισμένες από ιερή πομπή. Οι φυσιοκρατικές σχετίζονταν με τη γλωρίδα και την πανίδα. Άλλοτε απεικονίζουν διάφορα ζώα από το θαλάσσιο κόσμο και άλλοτε βασιλικούς κήπους με φυτά και εξωτικά ζώα⁹¹.

«Οι γαλάζιες κυρίες»

«Τα ταυροκαθάψια»

«Ο ρυτοφόρος»

«Τα δελφίνια»

Όλες οι παραπάνω τοιχογραφίες, αποτελούν χαρακτηριστικές μινωικές τοιχογραφίες με διάφορες θεματικές. Άλλες απεικονίζουν θρησκευτικές σκηνές (για παράδειγμα, ο ρυτοφόρος, ο οποίος λαμβάνει μέρος σε θρησκευτική πομπή), άλλες απεικονίζουν αφηγηματικές σκηνές (για παράδειγμα τα

⁹¹ Βασιλάκης, ό.π., σελ. 166.

ταυροκαθάμια) και άλλες φυσιοκρατικές σκηνές (για παράδειγμα, τα δελφίνια). Οι φωτογραφίες έχουν τραβηχτεί στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.

4.5. Κοινωνία

Όσον αφορά την Πρωτομινωική κοινωνία, αυτή ήταν χωρισμένη σε κοινότητες, οι οποίες ήταν αυτοτελείς. Οργανώνονταν κυρίως σε «βάση ισότητας», χωρίς να «υπόκεινται σε κάποια μορφή εξουσίας». Φυσικά, υπήρχαν διαφορές από κοινότητα σε κοινότητα ως προς τις συνθήκες διαβίωσης. Ωστόσο, σχετικά με τη δομή που είχαν οι κοινότητες έχουν διαμορφωθεί διάφορες απόψεις. Κάποιοι υποστηρίζουν πως βασική κοινωνική μονάδα για τους Μινωίτες ήταν η οικογένεια, με βάση τα ευρήματα από οικισμούς της Μύρτου και τους θολωτούς τάφους της Μεσαράς. Αντίθετα, κάποιοι άλλοι υποστηρίζουν πως βάση στις κοινότητες ήταν το γένος και πως η γυναίκα είχε έναν πολύ σημαντικό ρόλο μέσα σε αυτές⁹².

Όσον αφορά τα νοικοκυριά, η ανθρωπολογική λογοτεχνία υποστηρίζει πως εάν αυτά λειτουργούσαν ανεξάρτητα, τότε πολλά σίγουρα θα κινδύνευαν να εξαφανιστούν, καθώς η παραγωγικότητα δεν βασιζόταν μόνο στις περιβαλλοντικές συνθήκες, αλλά και στην εργατική δύναμη. Επομένως, τα νοικοκυριά για να μπορέσουν να επιβιώσουν έπρεπε να αναπτύξουν μεταξύ τους κοινωνικές σχέσεις, οι οποίες θα τους επέτρεπαν να ξεπεράσουν τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν μέσω των ανταλλαγών των υλικών πόρων και του περιστασιακού δανεισμού εργατικού δυναμικού⁹³.

Σχετικά με την κατασκευή των νοικοκυριών, αυτά ήταν κατασκευασμένα από «άψητα τούβλα, τα οποία υποστηρίζονταν από ξύλινο σκελετό και είχαν στέγη από καλαμωτή, συχνά σκεπασμένη με ασβέστη». Σχετικά με το πάτωμα, αυτό άλλοτε αποτελούνταν από «πέτρινες πλάκες» και άλλοτε από «πατημένο χώμα». Ωστόσο, το πιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό που είχαν όλες οι κατοικίες, ήταν πως «χτίζονταν γύρω από μια εσωτερική αυλή στην οποία έβλεπαν όλα τα δωμάτια». Τέλος, όλα τα σπίτια είχαν ένα άνοιγμα στη στέγη, το οποίο λειτουργούσε διττά. Από τη μια βοηθούσε

⁹² Βασιλάκης, ό.π., σελ. 96

⁹³ Vardinoyannis Marianna, *Labouring with the challenges of female identity: Insights into Minoan Society*, Livani, Athens, 2010, σελ. 60 – 61.

στον φωτισμό του σπιτιού, καθώς μπορούσαν να περάσουν οι ακτίνες του ήλιου και από την άλλη, χρησίμευε έτσι ώστε να μαζεύει τα νερά από τη βροχή⁹⁴.

Όσον αφορά την Ύστερη Μινωική κοινωνία, αυτή οργανωνόταν ως εξής :

Στην κορυφή υπήρχε ο άναξ, ο οποίος φαίνεται να είναι ανδρικού φύλου. Κάτω από αυτόν υπήρχαν τα άτομα της “sacerdotal class” η οποία περιελάμβανε γυναίκες και άνδρες που είχαν γη. Από τα κείμενα της Γραμμικής Β’, φαίνεται πως οι περισσότεροι που ασχολούνταν με την κεραμική «φαίνεται να είναι αρσενικού φύλου», ενώ η πλειοψηφία των γυναικών «φαίνεται πως ασχολιόταν με την βιοτεχνία των υφασμάτων». Ωστόσο, τα κείμενα της Πύλου, δείχνουν πως οι γυναίκες είχαν ασχοληθεί και με την κεραμική⁹⁵.

4.6. Οι Γυναίκες στη Μινωική Κρήτη

4.6.1. Ενδυμασία και καλλωπισμός

Οι Μινωίτισσες ασχολούνταν ιδιαίτερα με τον καλλωπισμό. Χρωμάτιζαν λευκά τα πρόσωπά τους, έβαφαν τα χείλη με κόκκινα ψιμύθια, ενώ στα μάτια έδιναν μια σκούρα απόχρωση⁹⁶.

«Η παριζιάνα»

Το κομμάτι αυτής της τοιχογραφίας που έχει διασωθεί, αναπαριστά μια γυναίκα με μεγάλα μάτια, κυματιστά, μαύρα μαλλιά και κατακόκκινα χείλη. Η συγκεκριμένη τοιχογραφία μας παρέχει αρκετές πληροφορίες για την εμφάνιση των γυναικών της μινωικής Κρήτης. Η φωτογραφία αυτή, έχει τραβηχτεί στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.

⁹⁴ Ventura Piero & Ceserani Gian Paolo, *Κρήτη: Αναζητώντας τους χαμένους πολιτισμούς*, μτφ. Γούργια Ξένια, Άμμος, Αθήνα, 1991, σελ. 34.

⁹⁵ Vardinoyannis, ό.π., σελ. 164.

⁹⁶ Βασιλάκης, ό.π., σελ. 112 – 114.

Όσον αφορά τη γυναικεία ενδυμασία, αυτή περιλάμβανε ένα «ανοιχτό περικόρμιο που αφήνει ακάλυπτο το στήθος, περιτεχνη ζώνη, ποδιά και φούστα ποδήρη».⁹⁷

Παραδείγματα γυναικείας μινωικής ενδυμασίας. Εικόνες από Mary Potter στο Myres, J., Minoan Dress, Vol. 50, σελ. 3

Συμπληρωνόταν με σκουλαρίκια, περιλαίμια, περιδέραια, βραχιόλια, περικάρπια και περισφύρια.⁹⁸

Χρυσά, αργυρά και λίθινα γυναικεία, μινωικά κοσμήματα. Φωτογραφίες από μινωικά εκθέματα που βρίσκονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.

Σκουλαρίκι (περίσπτο) που απεικονίζει μέλισσες, οι οποίες «αποθέτουν μια σταγόνα μέλι στην κηρήθρα. Αποτελεί αριστούργημα της μινωικής χρυσοχοΐας»⁹⁹.

⁹⁷ Βασιλάκης, ό.π., σελ. 112.

⁹⁸ Βασιλάκης, ό.π., σελ. 112.

⁹⁹ Ανακτήθηκε από http://odysseus.culture.gr/h/4/gh430.jsp?obj_id=7904.

Αυτά τα γενικά χαρακτηριστικά τα είχαν όλες οι γυναίκες ανεξάρτητα από την κοινωνική τάξη στην οποία βρίσκονταν. Η διαφοροποίηση της κοινωνικής τάξης φαινόταν από την πολυτέλεια ή όχι των ενδυμάτων και από το υλικό των κοσμημάτων (χρυσό, ασήμι, αργυρό)¹⁰⁰. Επιπλέον, γυναίκες που προέρχονταν από την άρχουσα τάξη, σίγουρα διαφοροποιούνταν από τις υπόλοιπες ως προς τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις και γενικότερα στον τρόπο ζωής. Διαφοροποιήσεις όμως υπήρξαν και ανάλογα με την τοποθεσία (πόλη, χωριό, ορεινός οικισμός, παραθαλάσσιος). Σε αυτό το σημείο επίσης, πρέπει να τονιστεί πως κάποιες διαφορές μεταξύ των γυναικών, ως προς τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα σχετίζονταν και με την ηλικία¹⁰¹. Ωστόσο, παρά τις διαφορές, όλες οι Μινωίτισσες φαινόταν πως ήταν γυναίκες με «άποψη και ενδυματολογική έκφραση», γυναίκες που πρόσεχαν την εμφάνισή τους και που χαρακτηρίζονταν από τόλμη και ελευθερία¹⁰². Κοινά χαρακτηριστικά όλων των γυναικών αποτελούσαν «η κομψότητα, η λεπτότητα της σωματικής διάπλασης, τα μακριά μαλλιά και οι περίτεχνες κομμώσεις»¹⁰³.

Σύμφωνα με ευρήματα τοιχογραφιών, οι οποίες αναπαριστούν την οικιακή ζωή των γυναικών, φαίνεται πως οι γυναίκες ήταν κομψές και περιποιημένες και στο σπίτι (πέρα από τις δημόσιες εμφανίσεις). Οι τοιχογραφίες που βρέθηκαν, οι οποίες αποτελούσαν μέρος της τοιχογραφικής διακόσμησης της «οικίας των γυναικών», αναπαριστούν Μινωίτισσες με πολύχρωμα φορέματα και μακριά μαύρα μαλλιά που φτάνουν μέχρι τους ώμους¹⁰⁴.

Κατά την περίοδο των πρώτων ανακτόρων, οι γυναίκες φορούσαν μακριά φορέματα σαν ρόμπα, τα οποία στηρίζονταν γύρω από τη μέση με περιζώματα που δένονταν δυο φορές με κόμπο, αφήνοντας τις άκρες των περιζωμάτων να κρέμονται. Το πάνω μέρος της ενδυμασίας είχε πολύ κοντά και στενά μανίκια και ένα βαθύ άνοιγμα που έφτανε μέχρι τον αφαλό. Έτσι, υπήρχαν δυο επιλογές. Είτε να φορεθεί καλύπτοντας

¹⁰⁰ Κυριακάκη – Σφακάκη Αθηνά, *Η γυναίκα στη Μινωική Κρήτη*, Ηράκλειο, Μύστις, 2015, σελ. 33.

¹⁰¹ Κυριακάκη – Σφακάκη, *ό.π.*, σελ. 42.

¹⁰² Κυριακάκη – Σφακάκη, *ό.π.*, σελ. 35.

¹⁰³ Κυριακάκη – Σφακάκη, *ό.π.*, σελ. 42.

¹⁰⁴ Κυριακάκη – Σφακάκη, *ό.π.*, σελ. 39 – 40.

το στήθος και αφήνοντας να φανεί μόνο το μπούστο, είτε να φορεθεί αφήνοντας να φανεί το στήθος (σε περίπτωση θρησκευτικής τελετής)¹⁰⁵.

Όσον αφορά τα υποδήματα, οι γυναίκες συνήθως κυκλοφορούσαν ξυπόλυτες¹⁰⁶.

4.6.2. Η θέση της γυναίκας στην κοινωνία

Όσον αφορά τα ειδώλια, στην Νεολιθική Κρήτη, το μεγαλύτερο ποσοστό (70% του συνολικού δείγματος) αναπαριστούσαν γυναικείες μορφές. Ακολουθούσαν οι άφυλες, οι οποίες ήταν σχεδιασμένες με τέτοιο τρόπο, ώστε κανείς να μην είναι σε θέση να αναγνωρίσει το φύλο και τέλος οι ανδρικές μορφές. Αυτή η τεράστια διαφορά στην αναπαράσταση των δυο φύλων σχημάτισε τις θεωρίες περί γυναικείων θεοτήτων. Επίσης, υποστηρίχθηκε πως κάποιοι τύποι αγαλματιδίων αναπαριστούσαν διάφορα στάδια από την ζωή των γυναικών (για παράδειγμα την προεφηβεία, την εφηβεία και την ενηλικίωση)¹⁰⁷.

Τα ειδώλια αυτά παρουσιάζουν ανατομικές υπερβολές, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στους γοφούς, στην κοιλιά ή στο στήθος. Γενικά, οι στάσεις των Νεολιθικών αγαλματιδίων δίνουν έμφαση στην περιοχή του στήθους. Αυτή η έμφαση μπορεί να ερμηνευθεί ως μια κίνηση με στόχο να δοθεί προσοχή στον ρόλο της γονιμότητας και της μητρότητας, στοιχεία τα οποία χαρακτηρίζουν τη συγκρότηση της γυναικείας ταυτότητας αυτήν την περίοδο. Σπάνιες στάσεις μάλιστα αναπαριστούν τη γέννα¹⁰⁸.

Γυναικείο ειδώλιο με ανατομικές υπερβολές. Έμφαση στους γοφούς, στην κοιλιά και στο στήθος. Έμφαση στον ρόλο της γονιμότητας και της μητρότητας¹⁰⁹.

¹⁰⁵ Castleden Rodney, ό.π., σελ. 13.

¹⁰⁶ Myres, John, *Minoan Dress*, Man, vol. 50, 1950, σελ. 4.

¹⁰⁷ Vardinoyannis, ό.π., σελ. 65 – 66.

¹⁰⁸ Vardinoyannis, ό.π., σελ. 66.

¹⁰⁹ Vardinoyannis, ό.π., σελ. 66.

Απόδειξη σχετικά με την σημαντικότητα του γυναικείου σώματος και της ικανότητάς του για βιολογική αναπαραγωγή μπορεί να βρεθεί και στα μοτίβα της διακόσμησης των αγαλματιδίων. Αυτά περιλαμβάνουν ζωγραφισμένη και σκαλισμένη διακόσμηση και μοτίβα που αναδεικνύουν την ενδυμασία και τα κοσμήματα. Η διακόσμηση του σώματος είναι επικεντρωμένη σε σημεία του σώματος που συνδέονται με την αναπαραγωγή και την μητρότητα, όπως είναι το στήθος και η κοιλιά. Μάλιστα, ορισμένοι ερευνητές έχουν συνδέσει και τα χρώματα με έννοιες που είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την μητρότητα. Για παράδειγμα, η χρήση του άσπρου χρώματος στην κοιλιά, μπορεί να σχετίζεται με σωματικά υγρά, όπως είναι το γάλα. Επίσης, σε ορισμένα αγαλματίδια έχουν παρατηρηθεί σημάδια στην περιοχή της κοιλιάς και του στήθους, δίνοντας μια συμβολική έμφαση στην αναπαραγωγή και την μητρότητα¹¹⁰.

Μια άλλη θεωρία που έχει αναπτυχθεί σχετικά με τα γυναικεία αγαλματίδια, βασίστηκε στο γεγονός πως ο ρόλος της γυναίκας δεν ήταν σημαντικός μόνο για την αναπαραγωγή, αλλά και για την κοινωνική αναπαραγωγή, την συνοχή και την διατήρηση της κοινωνικής τάξης. Η έντονη λοιπόν αναπαράστασή της μπορεί να συμβολίζει την ανησυχία σχετικά με σημαντικά γεγονότα της ζωής όπως ήταν η γέννηση, η ανάπτυξη, αλλά και ο θάνατος, τα οποία «εκπροσωπούνται» από την γυναικεία φυσιολογία. Η γυναικεία μορφή επομένως μπορούσε να δουλέψει ως μια συμβολική μεταφορά του κύκλου της ζωής¹¹¹.

4.6.3. Γυναίκα και Κοινωνική τάξη

Τοιχογραφίες που βρέθηκαν αποδεικνύουν την ύπαρξη των κοινωνικών τάξεων μεταξύ των γυναικών και αυτό φαίνεται από τον τρόπο που αναπαριστώνται. Πιο συγκεκριμένα, μια χαρακτηριστική τοιχογραφία η οποία διαχωρίζει τις γυναίκες, απεικονίζει την πρώτη τάξη των γυναικών ως ένα πλήθος με βαμμένο λευκό πρόσωπο. Η δεύτερη τάξη βρίσκεται στην κορυφή των σκαλοπατιών. Το χαρακτηριστικό εδώ είναι ότι όλες οι γυναίκες φορούν μια απλή ρόμπα. Τέλος, η τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει γυναίκες οι οποίες κάθονται ή γονατίζουν στην

¹¹⁰ Vardinoyannis, ό.π., σελ. 66.

¹¹¹ Vardinoyannis, ό.π., σελ. 67.

κορυφή των σκαλοπατιών. Μάλιστα, αυτή η τελευταία ομάδα γυναικών φαίνεται να έχει διπλάσιο μέγεθος σε σχέση με τις άλλες δυο. Οι γυναίκες εδώ φορούν ρούχα, τα οποία ήταν σχεδιασμένα για θρησκευτικού/ λατρευτικού τύπου τελετές. Σύμφωνα λοιπόν με αυτές τις απεικονίσεις, διαμορφώνονται τρεις βασικές κοινωνικές τάξεις : οι ελίτ, οι γυναίκες που τις συνοδεύουν και ο απλός λαός (η μάζα).

Τοιχογραφία της «Μεγάλης Εξέδρας», στην οποία απεικονίζονται οι τρεις βασικές κοινωνικές τάξεις.¹¹² Πιο συγκεκριμένα, την πρώτη τάξη αποτελεί ένα πλήθος γυναικών, το οποίο απεικονίζεται με λευκή μπογιά. Τη δεύτερη τάξη, σχηματίζουν οι γυναίκες, οι οποίες βρίσκονται στην κορυφή των σκαλιών και είναι ντυμένες με απλά ενδύματα. Τέλος, την τρίτη τάξη αποτελούν γυναίκες, οι οποίες είτε κάθονται ή γονατίζουν και απεικονίζονται διπλάσιες σε σχέση με τις άλλες δυο κοινωνικές τάξεις¹¹³.

Ως τέταρτη τάξη μπορεί να θεωρηθεί το «θρησκευτικό προσωπικό». Δηλαδή οι γυναίκες οι οποίες ήταν υπεύθυνες κατά τη διοργάνωση των θρησκευτικών τελετουργιών¹¹⁴.

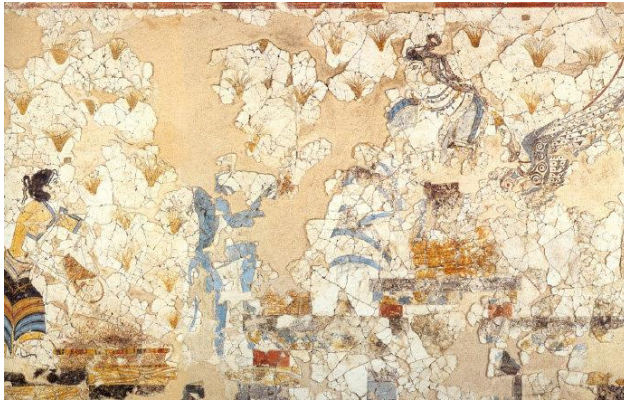
Σχετικά με τις θρησκευτικές τελετουργίες μπορούμε να αντλήσουμε πληροφορίες από την ξεστή 3 (βλ. σελ. 56). Στο πάνω μέρος της τοιχογραφίας, από την αριστερή μεριά, απεικονίζεται μια θρησκευτική τελετουργία, ενώ από τη δεξιά, απεικονίζονται δυο κορίτσια να μαζεύουν λουλούδια. Ξεκινώντας από το θρησκευτικό δρώμενο, φαίνεται

¹¹² Η φωτογραφία ανακτήθηκε από <http://antiquatedantiquarian.blogspot.com/2015/04/the-minoans-frescoes.html>.

¹¹³ Younger John, *Minoan Women*, In: Budin Stephanie Lynn & Turfa Jean Macintosh, (eds) *Women in Antiquity Real Women across the Ancient World*, 1st edition, New York, Routledge, 2016, ό.π., σελ. 582.

¹¹⁴ Younger, In: Budin & Turfa, ό.π., σελ. 582.

πως το κορίτσι το οποίο βρίσκεται αριστερά είναι νεαρό, ηλικίας περίπου 10 – 12 ετών. Από την άλλη, στα δεξιά, είναι καθισμένη μια γυναίκα, η οποία φαίνεται να έχει περίτεχνη κόμμωση και να φοράει κοσμήματα. Έχει θεωρηθεί πως λόγω της εμφάνισής της, αλλά και του μεγέθους της (είναι διπλάσια σε σχέση με το κορίτσι από αριστερά), είναι Θεά¹¹⁵.

Κομμάτι από την Ξεστή 3. Σε αυτό το κομμάτι, απεικονίζεται στα αριστερά ένα νεαρό κορίτσι, το οποίο φαίνεται να βρίσκεται σε στάση δέησης απέναντι στη θεά (τέταρτη κοινωνική τάξη), η οποία αναπαρίσταται σε διπλάσιο μέγεθος, να κάθεται σε θρόνο¹¹⁶.

4.6.4. Γυναίκα και ηλικία

Τα ηλικιακά στάδια των γυναικών που προκύπτουν από τις αναλύσεις των τοιχογραφιών που έχουν διασωθεί είναι τα εξής : Νεογέννητα κορίτσια, παιδιά, κορίτσια στην εφηβεία, μητέρες με κόρες και μικρούς γιους, μητέρες με μεγαλύτερα κορίτσια και τέλος γυναίκες οι οποίες είναι παντρεμένες πολλά χρόνια, πολλές από τις οποίες είναι χήρες¹¹⁷.

Οι γυναίκες που κατάφεραν να φτάσουν στην φάση της «εμμηνόπαυσης», αποκτούσαν νέες «δυνάμεις» και κοινωνικό στάτους, καθώς θεωρούνταν πλέον σοφές, αλλά και αγωνίστριες. Οι οικογένειες στην Μινωική Κρήτη φαίνεται πως δεν διέφεραν ιδιαίτερα από τις σημερινές, καθώς στις περισσότερες ο αριθμός των παιδιών δεν ξεπερνούσε τα τρία. Οι γυναίκες ήταν υπεύθυνες για την φροντίδα και την ανατροφή των παιδιών τους. Όταν αυτά μεγάλωναν, ο ρόλος της γυναίκας μετατοπιζόταν από τον ρόλο της φροντίδας, στον ρόλο της μετάδοσης του

¹¹⁵ Younger, In: Budin & Turfa, ό.π., σελ. 576.

¹¹⁶ Η φωτογραφία ανακτήθηκε από https://www.researchgate.net/figure/The-enthroned-goddess-and-young-worshipper-from-the-north-wall-of-the-upper-storey-of_fig11_324530890.

¹¹⁷ Younger, In: Budin & Turfa, ό.π., σελ. 578.

πολιτισμού. Δηλαδή, αναλάμβαναν να μυήσουν τα κορίτσια στα ήθη και τα έθιμα του πολιτισμού τους¹¹⁸.

Σύμφωνα και με την ξεστή 3, (η οποία παρατίθεται παρακάτω), υπήρχαν 3 βασικές ηλικιακές κατηγορίες. Αν κοιτάξει κάποιος προσεκτικά την τοιχογραφία, θα εντοπίσει τα εξής ως προς τις ηλικίες και τα χαρακτηριστικά τους :

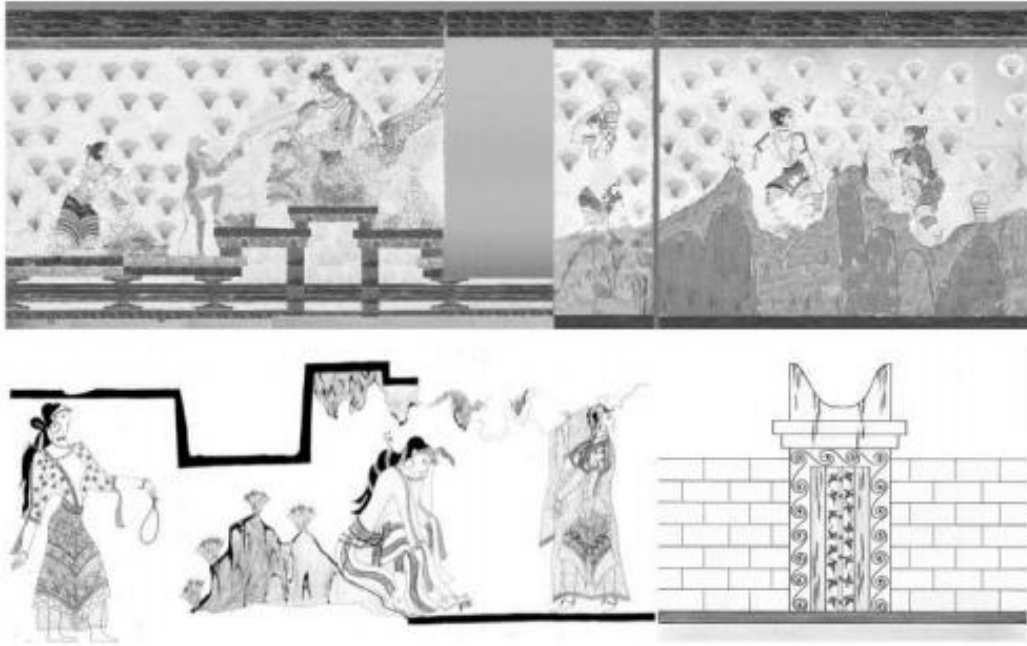
Στο κάτω μέρος, στην αριστερή μεριά, απεικονίζεται μια νεαρή γυναίκα, η οποία κρατά στο αριστερό της χέρι, ένα μενταγιόν. Στην μέση, απεικονίζεται μια πληγωμένη γυναίκα, η οποία κάθεται σε ένα βράχο, ενώ αίμα τρέχει από το πόδι της, η οποία μοιάζει με «μαθητευόμενη». Στη δεξιά μεριά, απεικονίζεται «η κοπέλα με το πέπλο». Είναι μια έφηβη κοπέλα, η οποία φοράει μια λευκή ρόμπα και ένα κίτρινο διαφανές πέπλο με κόκκινες βούλες. Από την άλλη, στη δεξιά μεριά απεικονίζονται δυο κοπέλες, οι οποίες μαζεύουν λουλούδια (τους κρόκους). Το κορίτσι που είναι ζωγραφισμένο από δεξιά, έχει ξυρισμένο κεφάλι, με κάποιες τούφες να κρέμονται. Επίσης, ενώ φορά ανοιχτό μπούστο, το στήθος της δεν είναι αναπτυγμένο. Έτσι, σύμφωνα με όλα τα παραπάνω το κορίτσι αυτό, πρέπει να είναι περίπου στην ηλικία των 10 ετών και ίσως και λίγο μικρότερη. Από την άλλη, στα αριστερά, το άλλο κορίτσι, έχει πιο μακριά μαλλιά, αν και το κεφάλι της είναι ξυρισμένο στα πλάγια. Επίσης, το στήθος της είναι περισσότερο αναπτυγμένο. Επομένως, το κορίτσι αυτό, έχει αρχίσει να ωριμάζει. Πρέπει να είναι περίπου στην ηλικία των 12 ετών¹¹⁹.

Από όλα λοιπόν τα παραπάνω, φαίνεται πως οι Μινωίτες απεικόνιζαν γυναίκες, τις οποίες τις διαχώριζαν σε 3 βασικές ηλικιακές κατηγορίες. Επίσης, μέσα από την ξεστή, φάνηκε πως τα μικρά κορίτσια δεν φορούσαν καθόλου κοσμήματα, σε σχέση με τις γυναίκες. Έτσι, οι κοπέλες που φορούσαν κοσμήματα, είχαν αυτόματα περάσει από το στάδιο του παιδιού, στο στάδιο της έφηβης αρχικά και έπειτα ώριμης γυναίκας¹²⁰.

¹¹⁸ Younger, In: Budin & Turfa, ό.π., σελ. 578.

¹¹⁹ Younger, In: Budin & Turfa, ό.π., σελ. 576.

¹²⁰ Younger, In: Budin & Turfa, ό.π., σελ. 576.

Κομμάτι από την Ξεστή 3.Εδώ, παρατίθενται σκηνές οι οποίες άλλες σχετίζονται με την θεματολογία «γυναίκα και κοινωνική τάξη» και άλλες με τη θεματολογία «γυναίκα και ηλικία». Πάνω αριστερά απεικονίζεται μια θρησκευτική τελετουργία (με το «θρησκευτικό προσωπικό από αριστερά» και τη Θεά από δεξιά) και το υπόλοιπο κομμάτι απεικονίζει γυναίκες 3 ηλικιακών κατηγοριών (παιδιά, έφηβες, ώριμες γυναίκες).¹²¹

4.6.5. Η καθημερινότητα της γυναίκας στη Μινωική Κρήτη

Οι γυναίκες στην καθημερινή τους ζωή, ασχολούνταν με τον αργαλειό. Έφτιαχναν υφάσματα, έραβαν φορεσιές και άλλα αντικείμενα υφαντισμού (κουρτίνες, κλινοσκεπάσματα κτλ). Φρόντιζαν το σπίτι και τα του οίκου τους¹²². Επίσης, οι γυναίκες έπρεπε να έχουν γνώσεις πάνω στις ίνες, τον πηλό και την παραγωγή κεραμικών¹²³.

Σχετικά με τα υφάσματα, φαίνεται πως αυτά αρχικά φτιάχνονταν από κάποιες γυναίκες ατομικά στα σπίτια τους. Σιγά, σιγά, με την πάροδο του χρόνου, άρχισαν να

¹²¹ Younger, In: Budin & Turfa, ό.π., σελ. 576.

¹²² Κυριακάκη – Σφακάκη, ό.π., σελ. 46.

¹²³ Younger, In: Budin & Turfa, ό.π., σελ. 583 – 584.

μαζεύονται οι γυναίκες, βοηθώντας η μια την άλλη. Έτσι, η δραστηριότητα αυτή επεκτάθηκε εκτός σπιτιού, δημιουργώντας μια «βιοτεχνία»¹²⁴.

Η υφαντουργία, αποτελούσε μια σημαντική πηγή πλούτου για τον μινωικό πολιτισμό, καθώς γίνονταν εξαγωγές γύρω από το Αιγαίο, αλλά και προς την Αίγυπτο, από την οποία είχαν εμπνευστεί αρκετά και είχαν υιοθετήσει πολλές τεχνικές. Η υφαντουργία συνεχώς βελτιωνόταν, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν διάφοροι τομείς, όπως ήταν η προμήθεια πρώτων υλών, η ετοιμασία τους, ο χρωματισμός, η νηματουργία, η υφαντική, η «τελειοποίηση» και τέλος το μάρκετινγκ. Κάθε τομέας ήταν εξειδικευμένος. Όλοι όμως έπαιρναν οδηγίες από την κεντρική οργάνωση. Έτσι, οι γυναίκες άρχισαν να χωρίζονται σε εξειδικευμένες θέσεις, με αποτέλεσμα η δουλειά τους πλέον να περιστρέφεται περισσότερο γύρω από την βιομηχανία και λιγότερο μέσα στο σπίτι¹²⁵.

Οι Μινωίτες είναι γνωστοί για τα επαγγέλματά τους, ιδιαίτερα για αυτά του γεωργού, του ψαρά, του ναυτικού, του εμπόρου. Ωστόσο, επαγγέλματα είχαν και οι γυναίκες. Καθαρίστριες, μαγείρισσες, ράφτρες, υφάντριες, παιδαγωγοί, αρωματοποιοί, γυμνάστριες, βρεφοκόμοι, είναι κάποια από τα επαγγέλματα με τα οποία ασχολούνταν εκείνη την περίοδο¹²⁶. Εργάζονταν κυρίως μέσα στα μινωικά κτίσματα. Όλες οι εργαζόμενες, λάμβαναν οδηγίες από τις γυναίκες της άρχουσας τάξης, οι οποίες καθοδηγούσαν και έλεγχαν συνεχώς την πρόοδο¹²⁷. Μάλιστα, υπήρχαν και γυναίκες οι οποίες ήταν υπεύθυνες για πολλές δουλειές ταυτόχρονα. Αυτές έπρεπε να διακατέχονται από «πολύπλευρες» γνώσεις, ώστε να μπορούν να ανταπεξέρχονται στα καθήκοντά τους. Οργάνωναν το νοικοκυριό και παρασκεύαζαν «εδέσματα και γλυκίσματα»¹²⁸.

¹²⁴ Vardinoyannis, ό.π., σελ. 165.

¹²⁵ Vardinoyannis, ό.π., σελ. 165 – 171.

¹²⁶ Κυριακάκη- Σφακάκη, ό.π., σελ. 45.

¹²⁷ Κυριακάκη – Σφακάκη, ό.π., σελ. 49.

¹²⁸ Κυριακάκη – Σφακάκη, ό.π., σελ. 49.

4.6.6. Γυναίκα και κουζίνα

Η κουζίνα αποτελούσε «γυναικείο βασίλειο». Οι Μινωίτισσες μαγείρευαν σε πήλινα ή μεταλλικά σκεύη. Για το μαγείρεμα χρησιμοποιούσαν, (όπως μαρτυρούν και τα διάφορα σκεύη και αγγεία που έχουν βρεθεί), τριποδικές χύτρες, λοπάδες, κουτάλες, χωνιά, αγγεία για στράγγισμα, φουφούδες και σουρωτήρια. Όλα τα σκεύη, ανεξάρτητα από το σχέδιο, το μέγεθος και το χρώμα τους, είχαν τρία στηρίγματα, καθώς χρησιμοποιούνταν σε αυλές ή φωταγωγούς. Οι γυναίκες απέφευγαν να μαγειρεύουν μέσα στα κτίρια, γιατί το μεγαλύτερο μέρος τους ήταν κατασκευασμένο από ξύλο. Επομένως, υπήρχε ο κίνδυνος της πυρκαγιάς. Επίσης, το άναμμα της φωτιάς, αλλά και ο καπνός, μπορούσαν να αλλοιώσουν και να φθείρουν τις τοιχογραφικές διακοσμήσεις.¹²⁹

*Χύτρες, αγγεία και σκεύη που προορίζονταν για μαζικές εστιάσεις, κυρίως συμποσιακού χαρακτήρα
Φωτογραφίες τραβηγμένες στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.*

Όσον αφορά τα βότανα και τα μπαχαρικά που χρησιμοποιούσαν, το σύνθηες μαγειρικό μυρωδικό που χρησιμοποιούνταν στη μαγειρική, ήταν το κόλιανδρο. Δεν είναι γνωστό αν το συγκεκριμένο υλικό το μάζευαν απλά από το φύση ή αν το φύτευαν και στις αυλές των σπιτιών τους. Αυτό όμως που είναι γνωστό, είναι το γεγονός πως αυτό υπήρχε σε μεγάλες ποσότητες. Μάλιστα, χρησιμοποιούνταν και ως συστατικό στην παραγωγή αρωμάτων. Αυτό σημαίνει πως έβρισκαν τη μυρωδιά του

¹²⁹ Κυριακάκη – Σφακάκη, ό.π., σελ. 49.

ελκυστική¹³⁰. Άλλα ενδεικτικά βότανα και μυρωδικά που χρησιμοποιούνταν ήταν το κύμινο, ο μάραθος, το σέλινο, η μέντα¹³¹.

Όσον αφορά την διατροφή, το μινωικό διαιτολόγιο περιλάμβανε ψάρια, οστρακοειδή, πτηνά, λαγούς, βοοειδή, χοίρους, όσπρια (έχουν βρεθεί πλήηνα αγγεία με υπολείμματα από φακή, κουκιά, κριθάρι), φρούτα, ελιές, χόρτα, αρωματικά φυτά. Οι Μινωίτισσες ήταν υπεύθυνες για τη «συγκομιδή, την επιλογή και τη διατήρηση» των τροφών¹³².

Φύλαξη προϊόντων

Απανθρακωμένοι σπόροι από δημητριακά, όσπρια και φρούτα έχουν βρεθεί μέσα σε πιθάρια. Επίσης, τα πιθάρια χρησιμοποιούνταν και για την αποθήκευση εμπορευμάτων όπως είναι το κρασί, το νερό, το κρέας και το ψάρι, το τυρί, το μέλι, τα αποξηραμένα φρούτα, οι σταφίδες κτλ., αλλά και για την αποθήκευση αντικειμένων¹³³. Μάλιστα, κάποια νοικοκυριά κατάφεραν να φτάσουν στο ιδανικό της ανεξαρτησίας. Κάποιοι κρατούσαν στα δωμάτια αποθήκευσης των νοικοκυριών τους ποσότητες δημητριακών ικανές να διαρκέσουν για 3 χρόνια, καθώς και προμήθειες ελαιόλαδου, ικανές να διαρκέσουν για πέντε χρόνια. Οι περισσότερες περιπτώσεις αφορούν διατήρηση των τροφίμων για ένα, το πολύ δυο χρόνια¹³⁴.

Μεγάλα πιθάρια φύλαξης μινωικών προϊόντων. Η φωτογραφία έχει τραβηχτεί στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.

¹³⁰ Castleden, ό.π., σελ. 52.

¹³¹ Castleden, ό.π., σελ. 52.

¹³² Κυριακάκη – Σφακάκη, ό.π., σελ. 59.

¹³³ Christakis Konstantinos, *Pithoi and Food Storage in Neopalatial Crete: A Domestic Perspective*, 1999, σελ. 4.

¹³⁴ Christakis, ό.π., σελ. 7.

Υπήρχαν τρεις βασικές διαφοροποιήσεις στον τρόπο που αποθηκεύονταν τα προϊόντα. Η πρώτη, η οποία ήταν η λιγότερο συχνή, αφορούσε το 13%. Τα σπίτια αυτά ήταν εφοδιασμένα με αποθήκες, οι οποίες βρίσκονταν είτε μέσα σε αυτά, είτε έξω, κοντά σε αυτά. Πιεστήρια κρασιού, πιεστήρια λαδιού, μυλόπετρες ήταν συνηθισμένα. Ο αριθμός των δοχείων αποθήκευσης ανά σπίτι δεν είναι λιγότερος από τριάντα μεγάλους πίθους και ξύλινα βαρέλια. Ο μεγαλύτερος αριθμός εμπορεύματος που παρατηρήθηκε σε νοικοκυριό ανερχόταν σε περίπου εβδομήντα είδη.¹³⁵

Το δεύτερο μοντέλο αναπαριστά το 30% των υποθέσεων. Τα πιθάρια λόγω των μορφολογικών χαρακτηριστικών τους, του μεγέθους τους και του βάρους τους, δεν μπορούσαν να μετακινηθούν εύκολα.

Πιθάρια βρέθηκαν σε αποθηκευτικούς χώρους μεγάλων αρχιτεκτονικών συγκροτημάτων, αλλά και συνηθισμένων, απλών κατοικιών. Συνήθως τοποθετούνταν, μεμονωμένα σε μια σειρά, σε γωνίες και γύρω από κίονες¹³⁶. Κύπελλα, κανάτες, αμφορείς, στάμνες, σκεύη μαγειρέματος, πιάτα, βοηθούσαν στη μεταφορά εμπορευμάτων και βρέθηκαν είτε γύρω, είτε μέσα στα πιθάρια¹³⁷.

¹³⁵ Christakis, ό.π., σελ. 7.

¹³⁶ Christakis Konstantinos, *Minoan pithoi and their significance for the household subsistence economy of neopalatial Crete*, University of Bristol, 1999, σελ. 35.

¹³⁷ Christakis, ό.π., σελ. 36.

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΜΙΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Η διδακτική πρόταση που θα ακολουθήσει, είναι σχεδιασμένη για μαθητές της πρώτης τάξης του Δημοτικού. Ο λόγος που επιλέχθηκε η Α' Δημοτικού είναι πως η τάξη αυτή αποτελεί την τάξη της μετάβασης από το νηπιαγωγείο στο Δημοτικό. Στόχος είναι να συνεχιστεί το έργο του νηπιαγωγείου. Στο νηπιαγωγείο τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τη μυθολογία που τους είναι και ιδιαίτερα αρεστή, αλλά και με σημαντικά ιστορικά γεγονότα, όπως είναι αυτά του 1940 και του 1821. Οι χρονολογίες του 1940 και του 1821 αποτελούν χρονολογίες εθνικών επετείων, οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν από τον εκπαιδευτικό για την κατανόηση από τα παιδιά της ροής του χρόνου. Η τοποθέτησή τους στην ιστοριογραμμή θα πρέπει να συνοδεύεται από εποπτικό υλικό, που χαρακτηρίζει την κάθε εποχή, καθώς και από την παράθεση κι άλλων χρονολογιών. Ο εκπαιδευτικός έπειτα θα πρέπει να προχωρήσει σε συγκρίσεις χαρακτηριστικών των περιόδων, έτσι ώστε τα παιδιά να κατανοήσουν την τοποθέτηση των συγκεκριμένων χρονολογιών πάνω στον χρόνο. Θα πρέπει λοιπόν να τονίσουν πως τα γεγονότα της επανάστασης του 1821 βρίσκονται χρονικά πιο πίσω, δηλαδή πιο παλιά σε σχέση με τον πόλεμο του 1940 και πως αυτός συνέβη πριν τη γέννηση των γονιών των παιδιών. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά αντιλαμβάνονται τότε υπήρξαν τα διάφορα γεγονότα¹³⁸. Σύμφωνα λοιπόν με όλα τα παραπάνω, τα παιδιά έχουν ήδη αρχίσει να μπαίνουν στο σκεπτικό των χρονικών εννοιών και της κατανόησης του χρόνου και της αλλαγής. Επειδή όμως στην Α' Δημοτικού η Ιστορία δεν αποτελεί ξεχωριστό γνωστικό αντικείμενο, αλλά αντίθετα ορίζεται διαθεματικά μέσα από τη Μελέτη Περιβάλλοντος, εξαρτάται από τον εκπαιδευτικό το πώς θα χειριστεί το κομμάτι αυτό. Φυσικά, το ίδιο συμβαίνει και στην Β' Δημοτικού. Στην Γ' Δημοτικού αρχίζει πλέον η Ιστορία να αποτελεί ένα ξεχωριστό αυτοτελές γνωστικό αντικείμενο¹³⁹. Έτσι, τα παιδιά για να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της Γ' Δημοτικού, θα πρέπει να έχουν ήδη χτίσει γερές βάσεις. Θα πρέπει να συνεχιστεί και να ενισχυθεί η δουλειά που έχει πραγματοποιηθεί στο νηπιαγωγείο, ώστε τα παιδιά να εξοικειωθούν με τις χρονικές έννοιες και να αρχίσουν σιγά σιγά να μπαίνουν στη διαδικασία να επεξεργάζονται τις

¹³⁸ Στραταριδάκη – Κυλάφη, ό.π., σελ. 73.

¹³⁹ Υπουργική Απόφαση Γ2/21072 Β (ΦΕΚ 304/13-3-2003), Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών Ιστορίας, Α' Και Β' Δημοτικού.

πληροφορίες και να σκέφτονται κριτικά. Για να οδηγηθούν τα παιδιά σε αυτή την κατάκτηση, θα πρέπει να έχει πραγματοποιηθεί καθημερινή ενασχόληση. Για αυτόν τον λόγο επιχειρήθηκε να παρατεθεί στη συγκεκριμένη εργασία μια ενδεικτική θεωρητική διδακτική πρόταση που σχετίζεται με την Ιστορία και πιο συγκεκριμένα με τη θεματική «Η ζωή των γυναικών στη Μινωική Κρήτη».

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί πως αυτή η διδακτική πρόταση αποτελεί μια θεωρητική πρόταση, η οποία δεν έχει εφαρμοστεί στην πράξη. Είναι μια πρόταση, η οποία χρειάζεται αρκετό καιρό για να «δουλευτεί» με τα παιδιά, ώστε να μπορέσει να διεκπεραιωθεί. Εργαζόμενη ως εκπαιδευτικός παράλληλης στήριξης και όχι ως δασκάλα τμήματος, αλλά και λόγω της αδυναμίας κατοχής ειδικής άδειας για την παρακολούθηση της διδασκαλίας της Α' Δημοτικού, το πλάνο που θα παρατεθεί θα παραμείνει σε θεωρητικό επίπεδο. Η θεματική γύρω από την οποία θα κινηθεί η διδασκαλία είναι ο Μινωικός Πολιτισμός και πιο συγκεκριμένα η θέση της γυναίκας στον Μινωικό Πολιτισμό. Ο τρόπος με τον οποίο θα προσεγγιστεί το θέμα είναι η μορφή project με τη βοήθεια τόσο της Μουσειακής Αγωγής όσο και των Νέων Τεχνολογιών και η κατάλληλη περίοδος διδασκαλίας του συγκεκριμένου θέματος είναι η άνοιξη. Τα παιδιά μέχρι τότε θα έχουν εξοικειωθεί με την αίσθηση του ιστορικού χρόνου, καθώς θα έχει προηγηθεί για όλους τους προηγούμενους μήνες συστηματική εξάσκηση στην ιστοριογραμμή.

Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στον τρόπο με τον οποίο θα έχουν δουλέψει οι μαθητές με την ιστοριογραμμή, ώστε να μπορέσουν να κατανοήσουν το πόσο παλιά σε σχέση με το σήμερα βρίσκεται ο μινωικός πολιτισμός. Τα παιδιά από την αρχή της χρονιάς, θα προσπαθούν να κινηθούν στην ιστοριογραμμή, η οποία θα βρίσκεται πάντα κολλημένη σε κεντρικό σημείο της τάξης και συνεχώς θα εμπλουτίζεται. Θα πρέπει να γίνεται συνεχής εξάσκηση και να προσπαθεί συνεχώς ο εκπαιδευτικός να βρίσκει αφορμές, ώστε να ασχολούνται τα παιδιά με διάφορους τρόπους, με την έννοια του χρόνου. Μέσα από διάφορες δραστηριότητες, θα πρέπει να συνδυάζεται και η τοποθέτηση με τη βοήθεια μιας ιστοριογραμμής που θα περιλαμβάνει τις δράσεις στο σχολείο. Επίσης, η ιστοριογραμμή, δεν είναι απαραίτητο να απεικονίζεται μόνο ως μια απλή ευθεία με αριθμούς. Μπορεί να αποτελείται και από διάφορα καρτελάκια, τοποθετημένα σε μια σειρά. Για παράδειγμα, όταν θέλει ο εκπαιδευτικός να φέρει τα παιδιά για πρώτη φορά σε επαφή με την έννοια του χρόνου, μπορεί να ξεκινήσει με συμβάντα που αφορούν τα ίδια τα παιδιά, δηλαδή με

τους μήνες γέννησής τους¹⁴⁰. Μια καλή προσέγγιση θα μπορούσε να είναι, να κόψει μαζί με τα παιδιά χαρτόνια σε σχήμα μπαλονιών, όπου στο καθένα θα έμπαινε η φωτογραφία του παιδιού και ο μήνας γέννησης και να τα τοποθετήσει χρονολογικά σε μια ευθεία. Σιγά σιγά, με την πάροδο του χρόνου και με βάση τα συμβάντα του σχολείου, η νηπιαγωγός μπορεί να δημιουργήσει με την βοήθεια πάντα των παιδιών διαφόρων ειδών χρονογραμμές (ερχομός νέων μαθητών στην τάξη, ονομαστικές εορτές των παιδιών, μέτρηση ύψους σε σχέση με τον χρόνο και άλλα). Αφού τα παιδιά θα έχουν συνηθίσει σε αυτήν την διαδικασία της μέτρησης του χρόνου, ο εκπαιδευτικός έπειτα εισάγει το γενεαλογικό δέντρο¹⁴¹ ως μια μορφή ιστοριογραμμής, ζητώντας από τα παιδιά να φέρουν στο σχολείο φωτογραφίες από συγγενικά πρόσωπα. Έτσι, συγκρίνοντας τους εαυτούς τους με δικά τους άτομα, τα παιδιά αποκτούν καλύτερα την αίσθηση του χρόνου. Η φωτογραφία βοηθά πολύ στην έννοια του χρόνου, καθώς τα παιδιά μπορούν να δουν τα ‘σημάδια’ του (ύψος, ρυτίδες, άσπρες τρίχες, γένια κτλ). Μετά από όλες αυτές τις δραστηριότητες, μπορεί να γίνει εμβάθυνση στην ιστοριογραμμή με σημαντικές χρονολογίες και χρονολογικές έννοιες (π.Χ, μ.Χ. αλλά και επεξήγηση για το πώς μετράμε τον χρόνο, από πού ξεκινάμε την μέτρηση και άλλα.

Πριν αναλυθεί το πλάνο διδασκαλίας, καλό θα ήταν να γίνει η επεξήγηση της έννοιας «project».¹⁴² Η μέθοδος project ονομάζεται αλλιώς και βιωματική μέθοδος, γιατί κινείται σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα και τους προβληματισμούς των ίδιων των παιδιών. Βασίζεται επομένως στην ενεργή συμμετοχή των μαθητών.¹⁴³ Η αφορμή για την εκκίνηση της επεξεργασίας ενός θέματος δίνεται μέσω ερεθισμάτων που θα δώσει η νηπιαγωγός. Τα παιδιά εμπλουτίζουν το θέμα με δικές τους εμπειρίες και αρχίζουν να εμπλέκονται σε ποικίλες δραστηριότητες, αναπτύσσοντας δεξιότητες. Κάτι που πρέπει να επισημανθεί είναι πως οι δραστηριότητες project επιτρέπουν την επίσκεψη σε χώρους που να παρέχουν παιδαγωγικά ερεθίσματα και να σχετίζονται με το θέμα. Στην προκειμένη περίπτωση της Ιστορίας, ένα καλό παράδειγμα είναι η

¹⁴⁰ Στραταριδάκη – Κυλάφη, ό.π., σελ. 60 – 61.

¹⁴¹ Στραταριδάκη – Κυλάφη, ό.π., σελ. 65 – 66 .

¹⁴² Στραταριδάκη – Κυλάφη, ό.π., σελ. 114 – 116.

¹⁴³ Στραταριδάκη – Κυλάφη, ό.π., σελ. 114 – 116.

επίσκεψη σε αρχαιολογικό μουσείο. Εκεί οι μαθητές μπορούν να ξεναγηθούν στα διάφορα εκθέματα, αλλά και να συμμετάσχουν σε δρώμενα.

Η θεματική «Η ζωή των γυναικών της Μινωικής Κρήτης», γύρω από την οποία διαμορφώνεται η ενδεικτική θεωρητική διδακτική πρόταση, επιλέχθηκε λόγω του ότι αποτελεί μια θεματική που είναι οικεία στα παιδιά. Τα παιδιά της πρώτης σχολικής ηλικίας έχουν ένα ιδιαίτερο δέσιμο με τη μητρική φιγούρα. Επιζητούν τα χάρδια της και την αγάπη της και την έχουν ως πρότυπο στο μυαλό τους. Παρατηρούν τον τρόπο με τον οποίο μαγειρεύει και τον τρόπο με τον οποίο ντύνεται. Τα κορίτσια συχνά ταυτίζονται και προσπαθούν να την μιμηθούν. Τα αγόρια αν και θαυμάζουν και μιμούνται τον πατέρα τους, κυρίως στους τρόπους με τους οποίους εκείνος επικοινωνεί, επιζητούν τη φροντίδα της μητέρας τους και γενικότερα το συναισθηματικό δέσιμο μαζί της. Η μητέρα δημιουργεί ένα περιβάλλον μέσα στο οποίο τα αγόρια μπορούν να βιώσουν συναισθήματα ασφάλειας και σταθερότητας, μέχρις ότου να μπορέσουν να αποκτήσουν την απαραίτητη αυτοπεποίθηση, ώστε να είναι σε θέση να ανεξαρτητοποιηθούν. Φαίνεται λοιπόν από όλα τα παραπάνω, η σημαντική θέση που κατέχει η γυναίκα στη ζωή των μικρών παιδιών. Αυτή η θέση και ο ρόλος που κατέχει η σύγχρονη γυναίκα δεν διαφέρουν ιδιαίτερα από τον ρόλο και τη θέση που κατείχε η γυναίκα στη Μινωική Κρήτη. Οι Μινωίτισσες ήταν υπεύθυνες για τα του οίκου τους, ενώ ταυτόχρονα εργάζονταν. Ήταν γυναίκες κομψές με περίτεχνες κομμώσεις, όμορφα ενδύματα και πολλά κοσμήματα¹⁴⁴. Διαφαίνεται λοιπόν μέσα από όλο αυτό, πόσο προοδευμένος ήταν αυτός ο λαός, ο οποίος αντιμετώπιζε τις γυναίκες με σεβασμό, διότι η γυναίκα ήταν αυτή που μπορούσε να προσφέρει το μεγαλύτερο δώρο πάνω στη γη: το παιδί. Από όλα λοιπόν τα παραπάνω, σκοπός είναι τα παιδιά μέσα από αυτήν την προσέγγιση, να κατανοήσουν πως το παρελθόν στο οποίο αναφερόμαστε, δεν αποτελεί ένα «ξένο» σώμα, το οποίο βρίσκεται έξω από τα ενδιαφέροντά τους, αλλά αντιθέτως ένα οικείο παρελθόν. Ένα «προοδευτικό» παρελθόν στο οποίο διασφαλίζεται η ισότητα μεταξύ των δύο φύλων, εμπειριέχοντας με αυτόν τον τρόπο αντισεξιστικά μηνύματα κατά των διακρίσεων φύλου που υφίστανται οι γυναίκες. Μέσα από θεματικές γύρω από τη ζωή των γυναικών στη Μινωική Κρήτη, όπως είναι η ενδυμασία, ο καλλωπισμός, τα κοσμήματα και η μαγειρική, τα παιδιά αναζητούν ομοιότητες ανάμεσα στη Μινωική

¹⁴⁴ Κυριακάκη – Σφακάκη, ό.π., σελ. 42.

εποχή και την σημερινή και ταυτόχρονα αντιλαμβάνονται τη μοναδικότητα και ιδιαιτερότητα αυτού του πολιτισμού.

Η διδακτική πρόταση που θα παρατεθεί αποτελεί μια ενδεικτική πρόταση διδασκαλίας, όπως έχει αναφερθεί παραπάνω. Αποτελεί μια από τις πολλές μορφές προσέγγισης της θεματικής του Μινωικού Πολιτισμού. Εστιάζει κυρίως στην δραστηριότητα ξενάγησης των παιδιών στο μουσείο. Προσπαθεί δηλαδή να δώσει κάποιες ιδέες για το πώς μπορεί να δουλέψει ο εκπαιδευτικός μια ξενάγηση στο μουσείο και έπειτα εστιάζει στις Νέες Τεχνολογίες (παρατίθενται κάποιες δραστηριότητες με ένταξη υπολογιστή) κυρίως υπό το πρίσμα της αξιολόγησης μέσω της χρήσης εκπαιδευτικής εφαρμογής που έχει δημιουργηθεί μέσω Scratch. Προτείνεται ένας διαφορετικός τρόπος αξιολόγησης που θεωρεί ότι η αξιολόγηση με τη βοήθεια των Νέων Τεχνολογιών, μπορεί να λάβει παιγνιώδη μορφή, έτσι ώστε τα παιδιά να αξιολογούνται χωρίς καν να το συνειδητοποιούν. Έτσι, δίνουν ειλικρινείς απαντήσεις και χωρίς άγχος.

Φυσικά, το στάδιο της προετοιμασίας των μαθητών για την επίσκεψη στο μουσείο, είναι εξίσου σημαντικό. Ο εκπαιδευτικός συζητά με τους μαθητές για τις Μινωίτισσες και αναρωτιέται πώς και από πού θα μπορούσαν να αντληθούν πληροφορίες σχετικά με αυτό το θέμα. Τα παιδιά εκφράζουν τις ιδέες τους και τις απόψεις τους και με την κατάλληλη καθοδήγηση του εκπαιδευτικού, (ανάλογα με τις απαντήσεις των παιδιών) καταλήγουν στο ότι μπορούν να λάβουν πληροφορίες μέσα από εικόνες, μέσα από πληροφορίες που υπάρχουν στο διαδίκτυο και βίντεο και μέσα από το μουσείο. Όταν φτάσουν σε αυτό το σημείο ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει στα παιδιά ποικίλο υλικό, με βάση τις πηγές που ανέφεραν τα παιδιά. Ωστόσο, σε αυτό το σημείο οφείλει να ενημερώσει τους μαθητές του σχετικά με την αξιοπιστία αυτών των πηγών. Τους επιστά την προσοχή και αναφέρει πως για να «διασταυρώσουν» μια πληροφορία και να είναι σίγουροι πως η πληροφορία αυτή όντως ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, είναι καλό να εξετάζουν ποικίλες πηγές. Έπειτα, εφόσον τα παιδιά θα έχουν αναφέρει το μουσείο, ως μέσο από το οποίο μπορούν να πληροφορηθούν για το θέμα που τους απασχολεί, θα πρέπει ο εκπαιδευτικός να συζητήσει μαζί τους περαιτέρω για το μουσείο. Να γίνει συζήτηση σχετικά με το τι είναι το μουσείο, αν έχουν επισκεφθεί κάποιο μουσείο και τι θυμούνται από αυτό (επίσης τι τους άρεσε και τι δεν τους άρεσε από την επίσκεψη και τι τους έκανε εντύπωση), αλλά και για τον λόγο ύπαρξής του. Να συζητήσουν ακόμη, γιατί χρειάζεται να επισκεπτόμαστε τα

Μουσεία και τι μπορεί να μας προσφέρουν. Επίσης, κάτι άλλο που είναι ιδιαίτερα σημαντικό είναι ο εκπαιδευτικός να συζητήσει με τους μαθητές του για τους κανόνες συμπεριφοράς που θα πρέπει να ακολουθηθούν κατά τη διάρκεια της επίσκεψης σε ένα μουσείο (ποια είναι η επιθυμητή συμπεριφορά και ποια όχι, τι επιτρέπεται και τι δεν επιτρέπεται, τι γίνεται σε περιπτώσεις εκδήλωσης μη επιθυμητής συμπεριφοράς).

Τα παιδιά επίσης θα ενημερωθούν από τον εκπαιδευτικό για το πρόγραμμα που θα παρακολουθήσουν¹⁴⁵. Ο εκπαιδευτικός σε αυτό το σημείο ζητά από τα παιδιά να σκεφθούν τι θέλουν να μάθουν για τις Μινωίτισσες μέσα από την ξενάγησή τους στο μουσείο και ο ίδιος καταγράφει τις απαντήσεις τους σε ένα μεγάλο χαρτόνι. Αναφέρει στα παιδιά πως μπορούν να πάρουν μαζί τους αυτό το χαρτόνι και να θέσουν τις ερωτήσεις που έχουν γράψει στον υπεύθυνο του μουσείου και πως μπορούν να χρησιμοποιήσουν συσκευές ηχογράφησης, για να ηχογραφήσουν τις απαντήσεις του (φυσικά μόνο στην περίπτωση συγκατάθεσής του). Γενικότερα, θα πρέπει ο εκπαιδευτικός σε αυτό το στάδιο να βοηθήσει τα παιδιά να διατυπώσουν τους προβληματισμούς τους σχετικά με τη θεματολογία της επίσκεψης, πάνω στους οποίους θα προσπαθήσουν να δώσουν απάντηση μέσα από την ξενάγηση. Τα παιδιά λοιπόν πρέπει να μπουν στη διαδικασία να διατυπώνουν ερωτήσεις. Έπειτα, θα γίνει συζήτηση σχετικά με τα διαδικαστικά, όπως για παράδειγμα τη διάρκεια της επίσκεψης, τη θεματολογία της και τις δραστηριότητες στις οποίες θα εμπλακούν. Τέλος, ο εκπαιδευτικός θα ζητήσει από τα παιδιά να εκφράσουν απορίες που εκείνα μπορεί να έχουν σχετικά με την επίσκεψη και θα προσπαθήσει να τις λύσει όλες, έτσι ώστε τα παιδιά να είναι κατάλληλα προετοιμασμένα για την επίσκεψη που θα ακολουθήσει. Σε αυτό το στάδιο φυσικά, ο εκπαιδευτικός μπορεί να δουλέψει με τα παιδιά, φτιάχνοντας αφίσες σχετικά με τους κανόνες συμπεριφοράς μέσα σε ένα μουσείο.

Επιπλέον, εξίσου σημαντική είναι και η όλη διαδικασία μετά την επίσκεψη στο μουσείο. Τα παιδιά πλέον έχουν λάβει αρκετές πληροφορίες γύρω από την υπό διερεύνηση θεματική. Σε αυτό το σημείο, ο εκπαιδευτικός συζητά με τα παιδιά για τις εντυπώσεις τους από την επίσκεψη. Παροτρύνει τα παιδιά με βάση όλα όσα άκουσαν (τα παιδιά εδώ μπορούν, στην περίπτωση που έχουν λάβει τη συγκατάθεση του

¹⁴⁵ Επίσκεψη και εκπαιδευτικά Προγράμματα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θηβών, Οδηγίες προς εκπαιδευτικούς, <https://www.mthv.gr/media/31794/ODHGIES-GIA-EKPAIDEYTIKOYS.pdf> & Κακούρου – Χρόνη Γεωργία, ό.π., σελ. 62.

υπευθύνου του μουσείου και τον έχουν ηχογραφήσει, να ακούσουν τις απαντήσεις που έδωσε στα ερωτήματα) και είδαν να δώσουν απαντήσεις στις ερωτήσεις που είχαν τεθεί στον υπεύθυνο, ώστε να δουν όλοι μαζί αν από αυτές μπορούν να «γεννηθούν» νέα ερωτήματα για διερεύνηση, αλλά και για να συνδέσουν όλες αυτές τις πληροφορίες που πήραν με τις πηγές με τις οποίες είχαν ασχοληθεί μέσα στην τάξη (εικόνες που είχαν δει, πληροφορίες πιθανόν από εκπαιδευτικά λογισμικά του υπουργείου που μπορεί να έχουν αξιοποιηθεί, εκπαιδευτικά βίντεο και άλλα). Αφού γίνει η συζήτηση αυτή, ο εκπαιδευτικός μπορεί να προχωρήσει με τα παιδιά σε διάφορες κατασκευές γύρω από τη θεματική αυτή¹⁴⁶ σε δραστηριότητες που να έχουν τη μορφή συνεντεύξεων, δραματοποίησης ή θεατρικού παιχνιδιού, δημιουργίας προφορικών φανταστικών ιστοριών (τα παιδιά με βάση όλα όσα έχουν δει φτιάχνουν φανταστικές ιστορίες γύρω από τη ζωή των Μινωιτισσών. Τα κορίτσια μπορεί να φανταστούν πως είναι Μινωίτισσες και να περιγράψουν πώς περνούν την ημέρα τους και τα αγόρια μπορεί να φανταστούν ότι είναι Μινωίτες, είτε σύζυγοι, είτε συγγενείς, είτε φίλοι των Μινωιτισσών και να περιγράψουν από τη δική τους οπτική, για παράδειγμα ως παρατηρητές, τις Μινωίτισσες, αναφέροντας το τι βλέπουν να κάνουν συνήθως) και πολλών άλλων δραστηριοτήτων, ανάλογα με το προφίλ των παιδιών. Δηλαδή, τα παιδιά μεταξύ τους να πάρουν συνεντεύξεις το ένα από το άλλο, σχετικά με τις εμπειρίες τους από το μουσείο. Με αυτόν τον τρόπο, το πρόγραμμα μπορεί να συνεχιστεί στο σχολείο¹⁴⁷. Μπορεί να συνεχιστεί όμως και στο σπίτι, αφού γονείς και παιδιά μπορούν να μεταβούν στην ιστοσελίδα του εκάστοτε μουσείου και να περιηγηθούν σε αυτήν. Μπορούν να διαβάσουν πληροφορίες σχετικά με τα εκθέματα που τους ενδιαφέρουν και να δουν και τις αντίστοιχες εικόνες. Φυσικά, οι γονείς μπορούν στον ελεύθερό τους χρόνο να επισκεφθούν με τα παιδιά τους κάποιο μουσείο και να περιηγηθούν, είτε μόνοι τους, είτε με τη βοήθεια ξεναγού.

Ωστόσο, η συγκεκριμένη πρόταση θα εστιάσει μόνο στο πώς μπορεί να οργανωθεί μια επίσκεψη στο μουσείο από τον εκπαιδευτικό (με τη βοήθεια φυσικά και των υπαλλήλων του μουσείου), με τη μορφή αφηγήματος.

¹⁴⁶ Επίσκεψη και εκπαιδευτικά Προγράμματα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θηβών, Οδηγίες προς εκπαιδευτικούς, <https://www.mthv.gr/media/31794/ODHGIES-GIA-EKPAIDEYTIKOYS.pdf>.

¹⁴⁷ Τρούλη Σοφία, «Αποκωδικοποιώντας τα Μουσεία: Οδηγίες προς τους εκπαιδευτικούς», Επιστημονικό Διήμερο: Η τέχνη και ο πολιτισμός ως πεδίο ευέλικτων διαθεματικών προσεγγίσεων. Προτάσεις για την επιμόρφωση εκπαιδευτικών, σελ. 1 – 12.

Οι διδακτικοί στόχοι που θα ήθελα να κατανοηθούν από τη διδασκαλία μου είναι οι εξής:¹⁴⁸

- 1) Οι μαθητές να αποκτήσουν μια αίσθηση του χρόνου. Να κατανοήσουν ότι ο Μινωικός πολιτισμός βρίσκεται στο πολύ μακρινό παρελθόν.
- 2) Οι μαθητές να γνωρίσουν βασικά χαρακτηριστικά της ζωής των γυναικών της μινωικής Κρήτης (ασχολίες, καθήκοντα, ενδυμασία κτλ.).
- 3) Οι μαθητές να μπορούν να συγκρίνουν το σύγχρονο τρόπο ζωής με εκείνο των ανθρώπων στην Μινωική Κρήτη, εντοπίζοντας και ομοιότητες και διαφορές.
- 4) Οι μαθητές να μάθουν να οικοδομούν οι ίδιοι τις γνώσεις τους.
- 5) Οι μαθητές να εξοικειωθούν με τις Νέες Τεχνολογίες.

Α' Φάση (έναυσμα για διδασκαλία, αρχικές απόψεις των παιδιών)

Μπορούμε να ξεκινήσουμε την διδασκαλία με δυο εικόνες. Στην πρώτη θα απεικονίζεται το ανάκτορο της Κνωσού, ενώ στην δεύτερη θα απεικονίζεται μια Μινωίτισσα ως αφορμή. Ζητάμε από τα παιδιά να μας πουν αν γνωρίζουν κάτι για αυτά που τους δείξαμε και να περιγράψουν τις εικόνες (για το ανάκτορο να μας περιγράψουν τα χρώματα που βλέπουν, τον χώρο, να μαντέψουν τι μπορεί να είναι, ποιος μπορεί να ζούσε εκεί, τι έκαναν εκεί και άλλα. Για τη Μινωίτισσα να μας περιγράψουν τι φοράει, τι χρώματα έχει το φόρεμά της, πώς είναι πιασμένα τα μαλλιά της, τι κοσμήματα φοράει κτλ.) . Αφήνουμε τα παιδιά να εκφραστούν, να κάνουν ενδεχομένως κάποιες υποθέσεις, αλλά και να μας αφηγηθούν και τις προσωπικές τους εμπειρίες από πιθανή επίσκεψή τους στην Κνωσό, αλλά και μύθους που μπορεί να γνωρίζουν. Ενώ τα παιδιά εκφράζουν τις απόψεις τους η εκπαιδευτικός μπορεί να έχει παράλληλα τον υπολογιστή της τάξης ανοιχτό και να τις προβάλλει μέσω του προτζέκτορα, με τη μορφή ιστογραμματος, χρησιμοποιώντας εκπαιδευτικά λογισμικά όπως για παράδειγμα το kidspiration, το οποίο είναι ένα εύκολο και εύχρηστο λογισμικό για τη δημιουργία ιστογραμμάτων και είναι ιδανικό για μικρές ηλικίες. Μέσω αυτού του λογισμικού, έχουμε την δυνατότητα να γράψουμε μέσα σε

¹⁴⁸ Οι στόχοι που έχω θέσει είναι δικής μου επινόησης.

‘συννεφάκια’, τα οποία μπορούμε να τα ενώσουμε μεταξύ τους με βελάκια, ώστε να δείξουμε την σύνδεση μεταξύ τους, αλλά και να προσθέσουμε και εικόνες. Υπάρχει ένα πεδίο μέσα στο λογισμικό, στο οποίο μπορούμε να αναζητήσουμε εικόνες, ώστε να τις προσθέσουμε στο ιστόγραμμα. Έτσι στην περίπτωσή μας, δημιουργούμε δύο ιστογράμματα. Στο πρώτο μπορούμε να βάλουμε την εικόνα που δείξαμε με το ανάκτορο, να την τοποθετήσουμε στην μέση και γύρω από αυτήν να εξακτινώνονται οι απόψεις των παιδιών για διάφορα άλλα θέματα, ενώ στο δεύτερο να βάλουμε αυτήν με την Μινωίτισσα που δείξαμε, ακολουθώντας την ίδια διαδικασία. Αφού τα παιδιά μας περιγράψουν την εμφάνιση της Μινωίτισσας, μπορούμε να τα ρωτήσουμε να μας πουν με τι πιστεύουν ότι μπορεί να ασχολούνταν μια γυναίκα στη Μινωική Κρήτη και να καταγράψουμε τις υποθέσεις τους. Με αυτόν λοιπόν τον εύκολο τρόπο καταγραφής, τα παιδιά μπορούν να δουν τις απαντήσεις τους οργανωμένες και έτσι να γίνουν από όλους κατανοητά τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της χρονικής περιόδου. Με αυτήν την δραστηριότητα, θα διατυπωθούν οι αρχικές απόψεις των μαθητών σχετικά με το θέμα. Επιπλέον, η εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να εκφράσουν εκτός από απόψεις, ερωτήσεις σχετικές με τον μινωικό πολιτισμό, ώστε να κινηθούμε με βάση τα ενδιαφέροντά τους.

Β’ Φάση (Ξενάγηση στο μουσείο. Εκμάθηση για τη ζωή και τη θέση της Γυναίκας βασισμένη στο Κονστροκτιβιστικό Μοντέλο)

Η ξενάγηση αυτή θα χωριστεί σε δυο μέρη και θα διαρκέσει για δυο μέρες, ώστε να μην κουράσει τα παιδιά.

Θέμα : Η γυναίκα στη Μινωική Κρήτη

Αγαπητά μου παιδιά! Σήμερα, είναι μια ιδιαίτερη μέρα. Σίγουρα θα αναρωτιέστε γιατί. Μην ανησυχείτε, θα σας πω ευθύς αμέσως. Αν θυμάστε, εδώ και κάποιες μέρες, έχουμε μιλήσει για τους Μινωίτες και τον μινωικό πολιτισμό. Ε, λοιπόν, έχουμε έρθει τώρα στο μουσείο για να μάθουμε περισσότερα πράγματα σχετικά με αυτόν τον πολιτισμό. Μα επειδή ξέρω ότι είναι πολύ πιθανό πολλοί από εσάς να το βρίσκετε βαρετό, έχω ετοιμάσει ένα πολύ ενδιαφέρον παιχνίδι στο οποίο εσείς είστε οι πρωταγωνιστές. Σήμερα, εσείς θα είστε οι δάσκαλοι και οι δασκάλες και εγώ θα είμαι η μαθήτριά. Τι λέτε; Ξεκινάμε;

Λοιπόν, σήμερα στο παιχνίδι που θα παίξουμε, εσείς θα παριστάνετε τους αρχαιολόγους. Φανταστείτε ότι είστε εκείνος ο περίφημος αρχαιολόγος που ανακάλυψε την Κνωσό! Μα πως τον έλεγαν; Θυμάστε; Ναι ναι μπράβο! Όπως απαντήσατε όλοι, πολύ σωστά, φανταστείτε πως είστε ο Μίνωας Καλοκαιρινός. Έχετε κάνει ανασκαφές και έχετε βρει διάφορα μινωικά αντικείμενα! Ο κόσμος λοιπόν, περιμένει να ενημερωθεί από εσάς για όλα τα ευρήματα που βρήκατε! Σαν αρχαιολόγοι λοιπόν που είστε, θα πρέπει να εξετάσετε αυτά τα αντικείμενα που βρήκατε και να τα ερμηνεύσετε. Και εσείς τώρα θα μου πείτε. Μα καλά τι εννοείτε να τα ερμηνεύσουμε; Εννοώ δηλαδή, ως αρχαιολόγοι που είστε, ότι θα πρέπει να δείτε τις λεπτομέρειές τους (το χρώμα τους, το μέγεθός τους, το σχήμα τους), αλλά και να αναρωτηθείτε γιατί άραγε να τα χρησιμοποιούσαν. Σε τι τους βοηθούσαν; Επίσης, ξέρετε και τι άλλο μπορείτε να κάνετε; Να σκεφτείτε, εάν εμείς σήμερα έχουμε τέτοια αντικείμενα. Αν έχουμε, μοιάζουν με αυτά που είχαν τότε οι Μινωίτες;

Ξέρω, ξέρω ότι είναι δύσκολη δουλειά, μα είμαι σίγουρη πως θα τα καταφέρετε μια χαρά, γιατί είστε εξαιρετικοί αρχαιολόγοι. Μην ανησυχείτε καθόλου! Θα σας βοηθήσω και εγώ όσο μπορώ. Βλέπετε εγώ δεν είμαι αρχαιολόγος όπως είστε εσείς. Εγώ ακόμα μαθαίνω. Είμαι μαθητευόμενη. Εσείς έχετε τελειώσει τις σπουδές σας, έχετε ανακαλύψει και ολόκληρη Κνωσό! Μακάρι μια μέρα να γίνω και εγώ σαν εσάς! Μα νομίζω ότι τώρα είναι η ώρα να πιάσουμε δουλειά.

Λοιπόν, ακούστε με προσεκτικά! Θα δώσω στον καθένα σας από ένα βιβλίο. Ξέρετε τώρα εσείς. Όλοι οι αρχαιολόγοι έχουν από ένα βιβλίο με σημειώσεις, εικόνες και χάρτες που το συμβουλευονται. Κάποιες φορές ίσως να χρειαστεί να γράψουν κιόλας! Μην αγχωθείτε όμως! Έχω μελετήσει και εγώ κάποια πράγματα και θα σας κατευθύνω όσο μπορώ! Ζητάω από εσάς όμως μόνο κάποια σημαντικά πραγματάκια για να μπορέσουμε να συνεχίσουμε. Να είστε όλοι κοντά μου, να ακούτε τις οδηγίες που σας δίνω προσεκτικά και όσο, μπορείτε, να βοηθάτε ο ένας τον άλλο.

Ανοίξτε τον οδηγό αρχαιολόγου στην πρώτη σελίδα. Βλέπετε που έχει έναν τίτλο με κεφαλαία γράμματα; Για πάμε να το διαβάσουμε όλοι μαζί χαμηλόφωνα όμως ε, να μην ενοχλούμε τον γύρω κόσμο. 'Η ζωή της γυναίκας στη Μινωική Κρήτη'. Χμμμ..... ενδιαφέρον! Μάλλον αυτό πρέπει να είναι το θέμα με το οποίο θα ασχοληθούμε σήμερα. Οι Μινωίτισσες. Μα τι σπουδαίο να είχαν άραγε αυτές οι Μινωίτισσες; Για πάμε να δούμε!

Γυρίστε σελίδα όλοι. Ας διαβάσουμε τον τίτλο αυτής της σελίδας. ‘Γυναίκα και εμφάνιση’. Τι να εννοεί άραγε; Μα για κοιτάζτε τι λέει παρακάτω με μεγάλα γράμματα. ‘Για να μάθεις περισσότερα, ανέβα στον δεύτερο όροφο. Ψάξε να βρεις την παρακάτω τοιχογραφία’.

Ας πάμε λοιπόν όλοι μαζί, χωρίς να τρέχουμε, να βρούμε αυτήν την τοιχογραφία. Ωραία, είμαστε στον δεύτερο όροφο. Σας αφήνω να επεξεργαστείτε τον χώρο. Όταν δείτε την τοιχογραφία, πείτε «εύρηκα», χαμηλόφωνα όμως!

Με φωνάζατε ε; Για να δω. Ναι ναι πολύ ωραία. Αυτή είναι η τοιχογραφία που ψάχναμε να βρούμε. Ωραία, τώρα κοιτάζτε την προσεκτικά. Αυτή που απεικονίζεται όπως σίγουρα θα ξέρετε, είναι μια Μινωίτισσα. Σας αφήνω λίγο χρόνο να την παρατηρήσετε. Αφού την δείτε, θέλω να μου περιγράψετε πώς είναι εμφανισιακά, τι φοράει και τι σας κάνει εντύπωση.

Ωραία, πάμε τώρα με τη σειρά να μου πει ο καθένας και η καθεμιά τι παρατήρησε. Όλοι θα μιλήσετε.

Πολύ ωραία! Μα εσείς είστε εξαιρετικοί αρχαιολόγοι! Όπως είπατε είναι μια όμορφη γυναίκα, η οποία έχει μαύρα, μακριά, κυματιστά μαλλιά και φοράει έντονο κόκκινο κραγιόν. Τι άλλο; Για κοιτάζτε τα μάτια της. Πώς είναι; Ναι, όντως είναι πολύ μεγάλα. Έχει λοιπόν μεγάλα, αμυγδαλωτά και εκφραστικά μάτια. Για το δέρμα της τι θα λέγατε; Ναι. Είναι λευκό. Μιας που μιλάμε για το δέρμα, αφού είμαστε εδώ για κοιτάζτε λίγο τριγύρω σας τις υπόλοιπες τοιχογραφίες με τους ανθρώπους και δώστε ιδιαίτερη προσοχή στο δέρμα τους. Είναι σε όλους λευκό; Σε ποιους ναι, σε ποιους όχι; Σας αφήνω λίγο χρόνο να το επεξεργαστείτε. Όταν είστε έτοιμοι, ελάτε πίσω να μου πείτε τι είδατε. Σας ρωτάω, γιατί εντόπισα κάτι περίεργο και θέλω να μου πείτε τη γνώμη σας.

Ωραία, ας μαζευτούμε όλοι εδώ. Σε τι συμπεράσματα καταλήγεται από αυτά που είδατε; Τι σας έκανε εντύπωση; Μάλιστα! Μου είπατε ότι είδατε σε κάποιες τοιχογραφίες ανθρώπους να απεικονίζονται με κόκκινο δέρμα. Προσέξατε αν ήταν άνδρες ή γυναίκες; Μήπως θυμάστε τι ήταν; Αν δεν θυμάστε μπορείτε να ρίξετε μια γρήγορη ματιά. Πολύ ωραία. Οι άνδρες απεικονίζονταν με κόκκινο δέρμα. Έτσι, λοιπόν από όλα όσα παρατηρήσαμε, καταλήξαμε πως από την μια, οι γυναίκες απεικονίζονταν με άσπρο δέρμα, ενώ, από την άλλη, οι άνδρες με κόκκινο. Γιατί άραγε να το έκαναν αυτό; Τι να ήθελαν να δείξουν; Έχετε καμιά ιδέα; Μπορείτε να κάνετε ελεύθερα υποθέσεις, αρκεί να αιτιολογείτε τις απαντήσεις σας. Πολύ ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις! Θα σας πω τώρα κάτι που έχω ακούσει σχετικά με αυτό σαν μαθητευόμενη. Μια από τις πολλές υποθέσεις που υπάρχουν, θέλει τους άνδρες να απεικονίζονται με κόκκινο, γιατί περνούσαν πολύ χρόνο σε εξωτερικές δουλειές, ενώ τις γυναίκες με λευκό, γιατί τον περισσότερο τους χρόνο τον περνούσαν στο σπίτι τους. Έτσι, από την μια, οι άνδρες αποκτούσαν κόκκινο δέρμα, λόγω του ότι ήταν εκτεθειμένοι στον ήλιο για αρκετές ώρες, ενώ από την άλλη, οι γυναίκες διατηρούσαν το λευκό χρώμα, λόγω του ότι έμεναν κυρίως μέσα στο σπίτι. Να τονίσω ξανά πως αυτό που σας ανέφερα είναι απλά μια υπόθεση. Δεν υπάρχει μια συγκεκριμένη απάντηση πάνω σε αυτό. Πολύ ωραία! Ας γυρίσουμε τώρα πάλι στην τοιχογραφία με την Μινωίτισσα που βλέπαμε. Τι έμεινε να δούμε; Πολύ σωστά. Τα ρούχα που φοράει. Για πείτε. Ακούω γνώμες. Τι είναι άραγε αυτό που φοράει; Μην φοβάστε να μιλήσετε. Ο καθένας μπορεί να πει τη γνώμη του. Πολύ ωραία! Είναι κάτι άλλο που θα ήθελε να συμπληρώσει κάποιος άλλος; Ωραία. Αυτό που μου είπατε λοιπόν είναι πως αυτό που φοράει είναι ένα άσπρο φόρεμα.

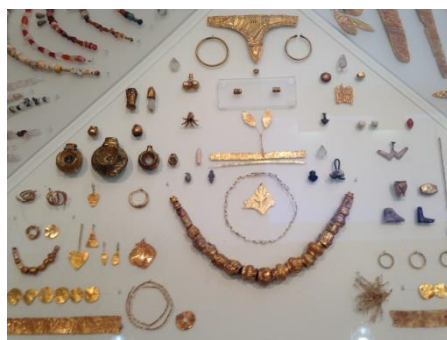
Αφού λοιπόν είδαμε τι φοράει και πώς είναι, τι θα μπορούσαμε να πούμε για αυτήν τη γυναίκα; Πώς σας φαίνεται; Ναι. Έχετε δίκιο! Είναι όντως πολύ όμορφη. Οι Μινωίτισσες λοιπόν όπως είδαμε είναι γυναίκες που προσέχουν πολύ την εμφάνισή τους. Τους αρέσει να βάζονται και να ντύνονται ωραία! Ας τη συγκρίνουμε όμως και με τις σημερινές γυναίκες. Τι λέτε; Σε τι μοιάζουν και σε τι διαφέρουν; Σας δίνω λίγο χρόνο να σκεφτείτε.

Ωραία, για να ακούσω με τη σειρά τις απόψεις σας. Ακούω έναν τη φορά. Οι υπόλοιποι ακούμε και μιλάμε μόνο όταν έρθει η σειρά μας.

Μα τι ωραία που μου τα είπατε! Πραγματικά είστε απίθανοι αρχαιολόγοι! Έχω ενθουσιαστεί! Είστε οι καλύτεροι! Δεν τα είχα σκεφτεί όλα αυτά! Ωραία, άρα λοιπόν αυτά που είπατε είναι: ότι μοιάζουν αρκετά με τις σημερινές γυναίκες, γιατί και οι Μινωίτισσες, αλλά και οι σημερινές γυναίκες είναι αρκετά περιποιημένες και ότι η διαφορά ίσως να είναι στα ρούχα.

Πολύ ωραία. Μαζί σας μαθαίνω πολλά πράγματα που δεν τα ήξερα! Ας πάμε όμως τώρα παρακάτω. Επιστρέφουμε στο βιβλίο μας. Για γυρίστε όλοι σελίδα.

Ας δούμε όλοι μαζί τι λέει η σελίδα που έχουμε μπροστά μας. Βλέπω πάλι έναν τίτλο. Γράφει 'κοσμήματα'. Χμμμ... ενδιαφέρον ε; Βλέπω και κάποιες εικόνες. Τις βλέπετε και εσείς;

Για να δούμε τι άλλο γράφει! Παρακαλώ κατεβείτε στον πρώτο όροφο! Εκεί, σε μια από τις αίθουσες, θα δείτε μεγάλες βιτρίνες γεμάτες με διάφορα κοσμήματα. Ωραία! Ας κατεβούμε όλοι μαζί σιγά σιγά, χωρίς πολλή φασαρία! Τέλεια. Τώρα κοιτάξτε προσεκτικά για τις βιτρίνες που σας δείχνει το βιβλίο που κρατάτε. Όταν τις βρείτε, πείτε χαμηλόφωνα εύρηκα! Για να σας δω!

Πω πω! Για να δω και το βιβλίο! Ναι ναι, αυτές είναι οι βιτρίνες με τα κοσμήματα. Αυτά που βρήκατε με τις ανασκαφές που κάνατε, φορούσαν οι Μινωίτισσες. Δείτε πόσα πολλά έχετε βρει! Ωραία! Τώρα αυτό που θέλω από εσάς, τους τρανούς αρχαιολόγους, σαν μαθητευόμενη που είμαι και δεν ξέρω, είναι να κοιτάξετε αυτά τα ευρήματα και να μου πείτε για τα χρώματα που έχουν, για τα σχήματα, τα μεγέθη και αν αναγνωρίζετε να μου πείτε και τι κοσμήματα είναι αυτά που βλέπετε (για παράδειγμα, βλέπετε μόνο κολιέ; τι άλλο υπάρχει;). Αφήνουμε λίγο χρόνο για να τα

δουν όλοι. Μπορείτε και να συζητήσετε χαμηλόφωνα για το τι βλέπει ο καθένας. Για πάμε. Παρατηρήστε, αλλά μην ακουμπάτε τις βιτρίνες, παρακαλώ!

Ωραία, ανυπομονώ να μου πει ο καθένας σας, τι έχει παρατηρήσει. Περιμένω να μάθω από εσάς. Με τη σειρά και χαμηλόφωνα μας λέει ο καθένας τι πρόσεξε. Πάμε! Ας ξεκινήσουμε πρώτα από τα χρώματα. Τι χρώματα υπάρχουν;

Μου είπατε μπλε, κόκκινο, ροζ, άσπρα, γκρι, κίτρινο. Είναι πολύχρωμα λοιπόν! Πολύ ωραία. Πάμε τώρα στα σχήματα. Τι σχήματα βλέπετε στα κοσμήματα και τις χάντρες; Πολύ ωραία. Έχουν πολλά σχήματα. Βλέπουμε κύκλους, ορθογώνια και άλλα πιο περίπλοκα σχήματα. Σχέδια; Τι σχέδια βλέπετε; Μάλιστα. Μου είπατε λοιπόν, ότι βλέπετε λουλούδια, φύλλα, ζώα, έντομα και άλλα. Μπορείτε μήπως να σκεφτείτε σαν αρχαιολόγοι που είστε γιατί άραγε να χρησιμοποιούσαν αυτά τα σχέδια; Όπως είπατε, τους άρεσαν. Τους άρεσαν λοιπόν πολύ τα ζώα και τα λουλούδια. Πώς αλλιώς λέγονται τα λουλούδια; ναι φυτά. Τα ζώα λοιπόν και τα φυτά. Ωραία! Έχω όμως μια απορία. Πού μπορούμε να βρούμε τα ζώα και τα φυτά; Πού τα συναντάμε; Στο δάσος είπατε. Χμμ... Ναι θα μπορούσε! Δεν τα συναντούμε αυτά μέσα στην πόλη, αλλά τα συναντούμε έξω, στο δάσος. Ναι! Πολύ ωραία. Αλλά τώρα που το σκέφτομαι μόνο στο δάσος τα βλέπουμε; Τι λέτε; Όχι. Νομίζω πως έχετε δίκιο. Πού αλλού; Ναι. Μου είπατε ζούγκλα και εξοχή. Μα ξέρετε τόσα πολλά πράγματα! Ωραία όλα αυτά τα μέρη λοιπόν θα μπορούσαμε να τα πούμε με μια λέξη ίσως; Τα ζωάκια όταν τα αφήνουμε ελεύθερα; Πού τα αφήνουμε; Στην φύση. Άρα τι άρεσε στους Μινωίτες να απεικονίζουν; Όπως είπατε, τη φύση. Μα είστε καταπληκτικοί! Τέλεια! Πάμε τώρα να πούμε για το τι κοσμήματα βλέπουμε. Είπαμε είναι μόνο κολιέ; Τι άλλο βλέπετε; Πολύ καλά! Ναι, επαναλαμβάνω αυτά που είπατε. Βλέπουμε και δαχτυλίδια και σκουλαρίκια και βραχιόλια. Μοιάζουν καθόλου με τα σημερινά; Ναι ναι συμφωνώ μαζί σας. Πολλά από αυτά θα τα φορούσαμε ακόμα και σήμερα. Βλέπετε λοιπόν ότι έχουμε περισσότερες ομοιότητες με τους Μινωίτες από ό,τι είχαμε φανταστεί; Από αυτά που βλέπετε πιστεύετε ότι έδιναν ή όχι σημασία οι Μινωίτισσες στα κοσμήματα; Μου είπατε ότι έδιναν. Μια απορία. Πιστεύετε ότι τα φορούσαν συχνά ή μόνο σε πολύ σπάνιες περιπτώσεις; Θυμηθείτε και διάφορες τοιχογραφίες που έχετε δει με Μινωίτισσες. Τι λέτε; Τα φορούσαν συχνά, λέτε. Ωραία!

Άρα μια ανακεφαλαίωση! Για τις γυναίκες λοιπόν μέχρι τώρα, μου είπατε ότι ήταν πολύ περιποιημένες, κομψές, με ωραία, μαλλιά και ρούχα και πολύχρωμα όμορφα κοσμήματα.

Φορούσαν όμως όλες οι γυναίκες κοσμήματα; Είναι μια ερώτηση στην οποία δεν έχω βρει ακόμα την απάντηση.

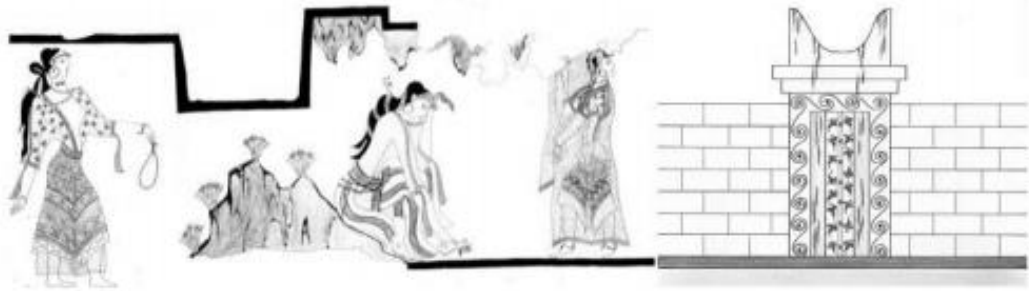
Κρατήστε αυτήν την ερώτηση στο πίσω μέρος του μυαλού σας. Θα σας δω αύριο. Ελπίζω να διασκεδάσατε όσο και εγώ! Έχω ενθουσιαστεί πολύ με τις ιδέες σας!

(Την επόμενη μέρα)

Γεια σας και πάλι παιδιά. Τι κάνετε; Ενθουσιάστηκα πολύ με τις ιδέες σας χθες. Έμαθα πάρα πολλά πράγματα από εσάς. Μα, ας μην χάνουμε άλλο χρόνο, έχουμε να δούμε ακόμα λίγα πραγματάκια. Θυμάστε το βιβλίο μας;

Πάμε ξανά εκεί, στη σελίδα που είχαμε μείνει χθες και διαβάζουμε τον τίτλο. Τι λέει; 'Γυναίκα και ηλικία'.

Κοιτάξτε προσεκτικά τις εικόνες που βρίσκονται στα βιβλία σας από τοιχογραφία με γυναίκες Μινωίτισσες που βρέθηκε στη Θήρα. Η δεύτερη, αλλά και η τρίτη εικόνα δείχνουν αναλυτικά τις πρώτες δυο σκηνές που απεικονίζονται στην πρώτη εικόνα, ώστε να μπορείτε να παρατηρήσετε πιο εύκολα διάφορες λεπτομέρειες. Θέλω να δώσετε βαρύτητα στις φιγούρες που έχετε μπροστά σας και να τις συγκρίνετε και μεταξύ τους ως προς την εμφάνισή τους. Σας δίνω λίγο χρόνο να επεξεργαστείτε την εικόνα και όταν είστε έτοιμοι θα συζητήσουμε. Μου είπαν ότι η δεύτερη εικόνα που έχετε μπροστά σας μπορεί να βοηθήσει αρκετά.

Ωραία. Για πείτε μου τώρα τι παρατηρήσατε. Αρχικά, πώς σας φαίνονται οι Μινωίτισσες; Τι σχόλιο θα κάνατε γενικά για την κόμμωση αλλά και τα ρούχα τους; Βλέπουμε λοιπόν όπως, είπατε, ότι έχουν όμορφα μακριά μαύρα μαλλιά και ότι φοράνε όμορφα και πολύχρωμα ρούχα. Επιβεβαιώνονται δηλαδή όλα όσα έχουμε πει παραπάνω σχετικά με την εμφάνισή τους ε; Καλά δεν θυμάμαι; Μάλιστα! Τώρα, για να δούμε την δεύτερη εικόνα. Τι έχετε να πείτε για αυτήν την εικόνα; Πώς σας φαίνεται η αριστερή φιγούρα και πώς σας φαίνεται η δεξιά; Λέτε ότι η γυναίκα στα αριστερά απεικονίζεται πιο μικρή σε σχέση με τη γυναίκα στα δεξιά. Πολύ καλή παρατήρηση. Μπράβο. Δεν το είχα παρατηρήσει! Τι άλλο; Τα ρούχα τους; Μου λέτε ότι έχουν διαφορετικά χρώματα. Τώρα που το λέτε, ναι έχετε δίκιο! Πώς σας φαίνονται τα ρούχα της γυναίκας από αριστερά και πώς αυτά της γυναίκας από δεξιά; Είναι το ίδιο 'καλά' ρούχα; Όπως μου λέτε τα ρούχα της γυναίκας από τα δεξιά είναι πιο καλά, πιο περίτεχνα θα λέγαμε από αυτά της γυναίκας από τα δεξιά. Σωστά; Πω, πω μα έχετε παρατηρήσει τόσα πολλά! Για τα μαλλιά θα σχολιάζατε κάτι; Μου είπατε λοιπόν πως τα μαλλιά της γυναίκας από αριστερά είναι και πιο κοντά και χωρίς στολίδια όπως είναι τα μαλλιά της γυναίκας από δεξιά. Χμμμ... ενδιαφέρον!!! Και μιας που λέμε για τα κοσμήματα, θα ήθελα να μου πείτε επίσης τη γνώμη σας σχετικά με τα κοσμήματα που φοράνε οι δυο γυναίκες. Τι θα λέγατε; Όπως μου

είπατε και οι δυο γυναίκες βλέπετε ότι έχουν κάποια κοσμήματα. Επειδή όμως εγώ δεν βλέπω και πολύ καλά. Δεν είμαι τόσο παρατηρητική όσο είστε εσείς. Και οι δυο φοράνε ακριβώς τα ίδια; Μου είπατε όχι και παρατηρήσατε πως η γυναίκα από δεξιά φοράει πιο μεγάλους κρίκους και πως γενικά φοράει πιο πολλά στολίδια και κοσμήματα. Μα πώς δεν τα είχα παρατηρήσει; Και δεν μου λέτε υπάρχει κάποια διαφορά στον λαιμό των δυο γυναικών; Μου λέτε ότι η μια φοράει κολιέ, ενώ η κοπέλα από αριστερά όχι. Άρα με βάση αυτά που μου είπατε, βλέπουμε πως οι δυο αυτές γυναίκες έχουν και ομοιότητες, αλλά και διαφορές μεταξύ τους. Ωραία! Με βάση όλα όσα συζητήσαμε παραπάνω, ποια από τις δυο γυναίκες θα σας φαινόταν πιο μεγάλη σε ηλικία και γιατί; Οι περισσότεροι είπατε πως η γυναίκα από τα αριστερά είναι πιο μικρή σε ηλικία σε σχέση με τη γυναίκα από δεξιά. Γιατί όμως; Λέτε επειδή έχει πιο μικρό μέγεθος σε σχέση με τη γυναίκα από τα δεξιά, η οποία είναι πιο μεγάλη και φοράει πιο ωραία ρούχα και πιο πολλά κοσμήματα. Ενδιαφέρον! Κρατήστε όλα αυτά που είπαμε και κοιτάξτε τώρα την τρίτη εικόνα. Σας δίνω λίγο χρόνο να δείτε πάλι τα μαλλιά και τα ρούχα τους και να τις συγκρίνετε. Ωραία. Για πάμε να δούμε. Τι έχετε να πείτε ως προς το μέγεθος; Όπως λέτε και οι δυο γυναίκες απεικονίζονται σε μικρό μέγεθος. Ας δούμε τα μαλλιά τους. Τι έχετε να σχολιάσετε; Και οι δυο δεν έχουν πολύ μακριά μαλλιά. Είναι πιασμένα όπως λέτε και επίσης παρατηρήσατε πως η γυναίκα από αριστερά εκτός από την κοτσίδα έχει και σγουρά μαλλιά. Σε αυτό το σημείο να προσθέσω κάτι που άκουσα για το κεφάλι της γυναίκας από δεξιά. Αν δεν μου το έλεγαν, δεν θα το καταλάβαινα! Δεν φαίνεται ξεκάθαρα! Κοιτάξτε το κεφάλι της γυναίκας από δεξιά. Το σχέδιο στο κεφάλι της, θέλει να δείξει πως μπροστά το κεφάλι της είναι ξυρισμένο, ενώ στην άκρη έχει μια κοτσίδα. Σχετικά με τα κοσμήματα; Φοράνε όπως μου είπατε κοσμήματα, αλλά λίγα. Και οι δυο γυναίκες φοράνε κοσμήματα στα ίδια σημεία του σώματος; Παρατηρήσατε όπως μου λέτε μια διαφορά. Η γυναίκα από δεξιά δεν φοράει κολιέ στο λαιμό, όπως φοράει η γυναίκα από αριστερά. Άρα από όλα όσα μου είπατε για αυτήν την τελευταία εικόνα τι θα λέγατε για την ηλικία των δυο γυναικών; Σας φαίνονται μικρές ή μεγάλες σε ηλικία και γιατί; Μου είπατε μικρές γιατί απεικονίζονται μικρές σε μέγεθος και επειδή έχουν σχετικά 'απλή' εμφάνιση. Δεν έχουν δηλαδή τόσα πολλά κοσμήματα και τόσο περίτεχνα χτενίσματα. Σε σχέση με το σήμερα τι θα λέγατε; Τα κορίτσια που βλέπουμε εδώ μοιάζουν καθόλου με τα κορίτσια του σήμερα; με εσάς για παράδειγμα; Μου λέτε ότι δεν μοιάζουν γιατί φοράνε πολύ διαφορετικά ρούχα και έχουν πολύ διαφορετικά χτενίσματα. Για τα κοσμήματα που λέγαμε τι έχετε να

πείτε; Εκεί λέτε ότι κάπως μοιάζετε, γιατί και εσείς φοράτε, αλλά όχι τόσα πολλά όσα φοράνε οι μαμάδες σας. Μάλιστα! Αποκλείεται να τα έβρισκα όλα αυτά μόνη μου. Σας ευχαριστώ πολύ που με βοηθήσατε!

Ας αλλάξουμε τώρα σελίδα στο βιβλίο μας! Διαβάζουμε τον τίτλο. 'Γυναίκα και κοινωνική τάξη'. Κοινωνική τάξη; Τι να σημαίνει άραγε αυτό; Ξέρετε; Το έχετε ακούσει ποτέ; Με τι να έχει να κάνει άραγε; Αν προσπαθήσουμε να κάνουμε πιο απλή τη φράση αυτή, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η κοινωνία αποτελείται από πολλές διαφορετικές μεταξύ τους ομάδες ανθρώπων. Ομάδες ανθρώπων όμως ως προς τι; Κάτι μου είχαν πει, αλλά το έχω ξεχάσει. Για βοηθήστε με να θυμηθώ! Εγώ έτσι όπως το καταλαβαίνω, θα έλεγα ότι θα μπορούσαν για παράδειγμα να χωριστούν σε ομάδες, ανάλογα με το χρώμα του δέρματος, για παράδειγμα. Δηλαδή, στην μια ομάδα θα είναι αυτή που έχουν σκούρο δέρμα, στην άλλη αυτοί που έχουν λευκό κτλ. Εσείς τι λέτε; Θα μπορούσαν να χωριστούν κάπως αλλιώς; Ως προς το βάρος, λέτε, ως προς το ύψος. Κάτι άλλο μπορεί να είναι; Άκουσα κάποιον από εσάς να λέει για τα λεφτά. Δηλαδή; Λέτε ότι άλλοι είναι πλούσιοι, άλλοι φτωχοί κτλ. Ναι, ναι αυτό το άκουσα. Τώρα το θυμήθηκα. Είχα ακούσει ότι η κοινωνική τάξη έχει να κάνει και με τα λεφτά που μου είπατε, τα οποία αποτελούν 'δύναμη' ε; οι πιο πλούσιες γυναίκες βρίσκονταν σε πιο υψηλή κοινωνική τάξη και η γνώμη τους μετρούσε περισσότερο, σε σχέση με πιο φτωχές γυναίκες. Αφού λοιπόν κατανοήσαμε τον τίτλο, ας πάμε να δούμε και τις εικόνες που έχουμε στο βιβλίο μας.

Κοιτάζτε την εικόνα που έχετε μπροστά σας.

Είναι μια τοιχογραφία στην οποία απεικονίζεται ένα πλήθος από γυναίκες. Δεν ξέρω γιατί αυτή η εικόνα σχετίζεται με την κοινωνική τάξη. Θέλω να παρατηρήσετε το μέγεθός τους και την εμφάνισή τους, γιατί εκεί μου είπαν ότι είναι το κλειδί της

απάντησης. Σας δίνω λίγο χρόνο να παρατηρήσετε. Ωραία, αφού λοιπόν είδατε τις γυναίκες τι παρατηρείτε ως προς το μέγεθός τους; Όπως μου είπατε, βλέπετε κάποιες γυναίκες να έχουν μικρό μέγεθος, ενώ άλλες να έχουν μεγάλο. Ως προς τα ρούχα που φοράνε τι παρατηρείτε; Πώς είναι τα χρώματά τους; Σε κάποιες γυναίκες δεν φαίνονται ιδιαίτερα τα χρώματα όπως μου είπατε. Σε ποιες γυναίκες είναι πιο έντονα τα χρώματα και τα ρούχα φαίνονται πιο ζωντανά και πολύχρωμα; Όπως μου είπατε τα χρώματα που φαίνονται περισσότερο είναι στις γυναίκες που έχουν το μεγαλύτερο μέγεθος. Από αυτά που μου είπατε λοιπόν σχετικά με τα μεγέθη και τα χρώματα στα ρούχα, μπορούμε να τα συνδυάσουμε κάπως με την κοινωνική τάξη; ποιες γυναίκες πιστεύετε ότι έχουν περισσότερη δύναμη; Είπατε ότι οι γυναίκες που φαίνονται πιο μεγάλες και που τα ρούχα τους φαίνονται πιο φανταχτερά και έντονα, έχουν την περισσότερη δύναμη. Μετρούσε δηλαδή περισσότερο η άποψή τους. Ωραία, άρα με βάση αυτήν την παρατήρηση, τι θα λέγατε για τις γυναίκες που έχουν πιο μικρό μέγεθος και δεν φοράνε τόσο φανταχτερά ρούχα; ότι ίσως να έχουν λιγότερη δύναμη. Χμμ... Τώρα νομίζω ότι έχω καταλάβει γιατί σχετίζεται αυτή η τοιχογραφία με την κοινωνική τάξη. Μα δεν περίμενα τίποτα λιγότερο από εσάς! Μπράβο παιδιά! Πω, πω! Και κάτι ακόμα. Τελικά, μέσα από τις τοιχογραφίες μπορούμε να μάθουμε τόσα πολλά πράγματα! Μέσα από τη σωστή παρατήρηση των τοιχογραφιών, πήραμε πληροφορίες και για την ηλικία των γυναικών και για την κοινωνική τους τάξη!

Να πάμε τώρα ξανά στο βιβλίο μας. Γυρνάμε σελίδα. Τι μας λέει ο επόμενος τίτλος; 'Κουζίνα'. Χμμμ... για να δούμε τώρα πού πρέπει να πάμε;

Κοιτάξτε τις εικόνες. Οι οδηγίες μας λένε ότι είναι σε αυτόν τον όροφο. Μπορείτε να βρείτε πού είναι;

Ξανά, εξερευνήστε τον χώρο και μόλις τα βρείτε, χαμηλόφωνα πείτε, εύρηκα! Πάμε! Ωπ! Έρχομαι, έρχομαι! Για να δω! Νομίζω ότι είμαστε στο σωστό σημείο! Μπράβο! Πολύ ωραία! Για κοιτάξτε όλα αυτά τα αντικείμενα! Τι να είναι άραγε όλα αυτά; και γιατί στο βιβλίο μας να λέει κουζίνα και να μας δείχνει αυτές τις εικόνες; Τι έκαναν άραγε οι Μινωίτισσες με αυτά; Για δείτε τα λίγο προσεκτικά. Σας αφήνω λίγο χρόνο να σκεφτείτε. Ωραία, βλέπω ότι είστε έτοιμοι. Για πάμε! Τι είναι λοιπόν όλα αυτά; Για πείτε μου τι βλέπετε. Με τη σειρά. Ένας ένας. Ωραία. Επαναλαμβάνω. Είδατε λοιπόν διάφορα αντικείμενα. Πιάτα μεγάλα και μικρά, δοχεία, κατσαρόλες, ποτήρια. Άρα τι είναι όλα αυτά; Αντικείμενα για την κουζίνα. Αντικείμενα που χρησιμοποιούσαν οι Μινωίτες δηλαδή για να φάνε. Βλέπετε πόσα πολλά διαφορετικά μεγέθη υπάρχουν; Για δείτε λίγο τις κατσαρόλες που μου είπατε ή αλλιώς τις χύτρες όπως τις αποκαλούσαν. Για δείτε τα μεγέθη. Τι παρατηρείτε; Όπως μου είπατε, η μεσαία είναι πιο μικρή, ενώ οι άλλες δυο πολύ μεγάλες. Γιατί να χρησιμοποιούσαν τόσο μεγάλες; Ναι ίσως να ήταν για πολλά άτομα. Χρησιμοποιούσαν τις μεγάλες χύτρες όταν μαζεύονταν πολλά άτομα σε διάφορες εορταστικές εκδηλώσεις, τα λεγόμενα συμπόσια, όπως έχω ακούσει να τα αποκαλούν. Σε αυτά που λέτε, απ' ό,τι

έχω ακούσει, συμμετείχαν μόνο οι άνδρες. Βλέπετε λοιπόν χύτρες, αγγεία και μεγάλα αγγεία, τα λεγόμενα πιθάρια, ποτήρια, κανάτες και πολλά άλλα. Όλα αυτά λοιπόν σχετίζονται με την κουζίνα, το βασίλειο των Μινωιτισσών. Έχω διαβάσει ότι ήταν υπεύθυνες για τα φαγητά και όχι μόνο αυτό! Επίσης, ήταν και πολύ καλές μαγείρισσες. Ξέρετε όμως τι απορία έχω; Τι να έτρωγαν άραγε και τι να έπιναν οι Μινωίτες; Δείτε λίγο και τα σχέδια που έχουν κάποια από τα αντικείμενα που χρησιμοποιούσαν, για να πάρετε κάποιες ιδέες. Πάνω σε κάποια απεικονίζονται κάποιες μορφές. Σας δίνω λίγο χρόνο να σκεφτείτε.

Ωραία, ας ξεκινήσουμε από τα πιο εύκολα. Τι μορφές είδατε; Ωραία. Χταπόδια. Έτρωγαν λοιπόν χταπόδια. Τι άλλο; Ψάρια. Πολύ ωραία. Στις χύτρες τι μπορεί να έβαζαν; Κρέας ναι. Αλλά τι κρέας άραγε να χρησιμοποιούσαν; Πήγαιναν στο κρεοπωλείο όπως πάμε εμείς σήμερα και αγόραζαν κρέας; Δεν ξέρω και εγώ πολλά. Απλά σας ρωτάω. Εσείς είστε οι αρχαιολόγοι. Εγώ είμαι απλά μαθητευόμενη. Όχι. Μάλιστα! Άρα πώς έπαιρναν το κρέας; Όπως είπατε πολύ σωστά, κυνηγούσαν. Τι μπορεί λοιπόν να κυνηγούσαν; Ναι. Διάφορα πτηνά. Πολύ ωραία. Εκτός όμως από κρέας τι άλλο μπορούσαν να πάρουν από τη φύση; και πιο συγκεκριμένα από τα δέντρα; Φρούτα. Πολύ ωραία. Έτρωγαν άγρια αχλάδια, σύκα, σταφύλια και άλλα. Και τώρα που είπα για σταφύλια. Για κοιτάζτε τα μεγάλα πιθάρια. Σε αυτά τι να αποθήκευαν άραγε; Ναι ωραία φαγητό, όπως είπατε. Μόνο αυτό όμως; Για σκεφτείτε λίγο. Οι παππούδες σας ακόμα και σήμερα, στο χωριό τι παράγουν και αποθηκεύουν σε μεγάλα μπουκάλια; Τέλεια. Κρασί. Κάποιοι είπατε και λάδι. Το λάδι από πού βγαίνει; Ναι, από τις ελιές. Πολύ ωραία. Είχαν λοιπόν και ελιές. Είδατε πόσα πολλά πράγματα είχαν που τα τρώμε ακόμα και σήμερα; δεν είναι πολύ εντυπωσιακό; Μάλιστα, λένε πως στα διάφορα πιθάρια, τα οποία χρησιμοποιούσαν για να αποθηκεύουν τα τρόφιμά τους οι Μινωίτες, βρήκαν ίχνη από ξηρούς καρπούς, δημητριακά και όσπρια. Είχαν λοιπόν μια μεγάλη ποικιλία από φαγητά.

Ανακεφαλαιώνοντας λοιπόν, οι Μινωίτισσες ασχολούνταν ιδιαίτερα με τη μαγειρική. Η κουζίνα ήταν το βασίλειό τους. Μάζευαν καρπούς από τα δέντρα, όπως σταφύλια, αχλάδια και σύκα, δημητριακά και όσπρια. Από τη μεριά τους, οι άνδρες άλλοτε ψάρευαν και άλλοτε κυνηγούσαν ζώα όπως ελάφια, λαγούς, αγριογούρουνα και βοοειδή, τα οποία πήγαιναν στις γυναίκες, ώστε να φτιάξουν με αυτά διάφορα φαγητά.

Νομίζω πως κάνατε μια καταπληκτική δουλειά. Είστε πραγματικά σπουδαίοι αρχαιολόγοι! Εδώ τελειώνει η ξενάγησή μας. Σας ευχαριστώ πολύ! Έμαθα πολλά πράγματα για τον κόσμο των Μινωιτών που δεν ήξερα. Ελπίζω να περάσατε και εσείς καλά. Ξέρω ότι μπορεί να σας κούρασα με τις τόσες ερωτήσεις, αλλά είχα πολλές απορίες. Από όλο αυτό, κατάλαβα ότι είναι πολύ δύσκολο να είσαι αρχαιολόγος. Σας ευχαριστώ ξανά που ήσασταν μαζί μου και με βοηθήσατε. Ελπίζω μια μέρα να γίνω και εγώ τόσο καλή αρχαιολόγος όπως είστε και εσείς. Αντίο παιδιά!

Γ' Φάση (ανάλυση θέματος)

Αφού καταφέραμε μέσω της ξενάγησης να γνωρίσουν τα παιδιά τον Μινωικό Πολιτισμό και το πώς ζούσαν οι γυναίκες μέσα σε αυτόν, χωρίς να χρειαστεί να τα κουράσουμε «βομβαρδίζοντάς» τα με υλικό και πληροφορίες, τώρα θα δώσουμε πιο συγκεκριμένες πληροφορίες σχετικά με τον χωροχρόνο του Μινωικού Πολιτισμού. Σιγά σιγά, αρχίζουμε να βοηθάμε στο να αναθεωρούνται κάποιες αρχικές λανθασμένες απόψεις των παιδιών. Αρχικά, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το Google Earth ώστε να δείξουμε την Κρήτη και να μεγεθύνουμε την περιοχή όπου βρίσκεται η Κνωσός, ώστε να γίνει η αισθητοποίηση του χώρου. Σε αυτό το σημείο, μπορούμε να δείξουμε υλικό στα παιδιά, όπως εικόνες σχετικά με το πώς είναι για παράδειγμα σήμερα η Κνωσός και το πώς ήταν στο παρελθόν και τα παιδιά να παρατηρήσουν ομοιότητες και διαφορές. Τι έχει διασωθεί, σε τι κατάσταση βρίσκονται τα ευρήματα και άλλα. Καλό είναι να έχουμε αποθηκεύσει από το σπίτι τις εικόνες που θέλουμε να δείξουμε στα παιδιά, προβάλλοντάς τις κατευθείαν από τον φάκελο, παρά να ψάξουμε εκείνη την στιγμή στο διαδίκτυο, καθώς μπορεί να μας πάρει αρκετή ώρα μέχρι να βρούμε κατάλληλο υλικό και έτσι θα διασπαστεί η προσοχή των παιδιών.

Μετά από αυτό, μπορούμε να ανατρέξουμε και στο εκπαιδευτικό λογισμικό, που παρέχεται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο για την Ιστορία της Γ' και Δ' Δημοτικού (βλ. παράρτημα 2.1.), το οποίο περιέχει πλούσιο παιδαγωγικό υλικό και πολλές πληροφορίες. Μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε, ώστε οι μαθητές μας να λάβουν περισσότερες γνώσεις για διάφορους τομείς της ζωής των Μινωιτών. Πιο συγκεκριμένα το λογισμικό περιλαμβάνει ένα πλήκτρο στο οποίο αναγράφεται η λέξη

«πηγές» και αν πατήσουμε εκεί μας βγάζει σε διάφορους συνδέσμους, οι οποίοι οδηγούν σε πολλές εικόνες που για κάθε μια από αυτές παρατίθενται από δίπλα σχόλια και επεξηγήσεις. Δείχνουμε τις εικόνες στα παιδιά, τις σχολιάζουμε μαζί, τους διαβάζουμε τις περιγραφές που μας παρέχει το λογισμικό. Μια πολύ καλή ιστοσελίδα είναι και αυτή του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού (βλ. παράρτημα 2.2.). Μετά από αυτήν την περιήγηση, μπορούμε να ανατρέξουμε και στο youtube, ώστε τα παιδιά να ‘ξεναγηθούν’ ψηφιακά στο ανάκτορο της Κνωσού, καθώς υπάρχουν βιντεάκια που δείχνουν αναπαραστάσεις για το πώς μπορεί να ήταν παλιά η Κνωσός, (βλ. παράρτημα 1.1.), αλλά και κάποια που δείχνουν πώς είναι σήμερα (βλ. παράρτημα 1.2.) . Επιπλέον, υπάρχει και η δυνατότητα εύρεσης βίντεο σε μορφή ντοκιμαντέρ, το οποίο αναφέρεται διεξοδικά στην Μινωική Κρήτη (βλ. παράρτημα 1.3.).

Έχοντας εκτεθεί σε όλα τα παραπάνω ερεθίσματα, τα παιδιά κατανοούν καλύτερα τη θεματική. Επομένως, σε αυτό το στάδιο, μπορούμε να συμπληρώσουμε όλοι μαζί την ιστοριογραμμή που υπάρχει στην αίθουσα. Όπως ειπώθηκε παραπάνω, θα έχουμε ήδη εξοικειωθεί με την ιστοριογραμμή (αρχικά χρονολόγηση με βάση γενέθλια μαθητών, συμβάντα της τάξης, γενεαλογικό δέντρο, προσωπικό ημερολόγιο μαθητών κ.ά.) για τους δύο πρώτους μήνες από την έναρξη σχολικού έτους, δηλαδή Σεπτέμβριο – Οκτώβριο. Έπειτα, μέσα Οκτωβρίου αναφορά στα γεγονότα του 1940, λόγω της εθνικής επετείου. Τοποθέτηση του 1940 στην ιστοριογραμμή, σε σχέση με τις χρονολογίες γέννησης των παιδιών και της νηπιαγωγού, ώστε να γίνει κατανοητή. Χρήση όρων π.Χ. και μ.Χ. και αναφορά στο 0, γέννηση του Χριστού, ώστε να τοποθετηθεί το 1940 σε σχέση με το 0 που συμβολίζει την εκκίνηση μέτρησης του χρόνου. Εξάσκηση συστηματική πάνω σε αυτές τις έννοιες, αφού λειτουργούν ως σηματοδότες.

Επομένως, σε περίπτωση αναφοράς σε κάποιο άλλο ιστορικό γεγονός, η εκπαιδευτικός μπορεί να τοποθετήσει το γεγονός στην ιστοριογραμμή σε σχέση με τους σηματοδότες, ώστε να γίνει περισσότερο κατανοητό. Η ιστοριογραμμή με τους σηματοδότες θα βρίσκεται πάντα στην αίθουσα, ώστε να ανατρέχουμε όποτε χρειαστεί. Επειδή είναι αδύνατη η κατανόηση χρονολογιών σε αυτήν την ηλικία, είναι ανούσιο να εμμένουμε σε πολλές χρονολογίες, ειδικά αν αναφερθούμε μόνο μια φορά σε αυτήν, σε κάποιο project. Επομένως, είναι καλό να γίνει η σύγκριση αυτής της περιόδου με τους σηματοδότες και σε σχέση με τη γέννηση των παιδιών και να

γίνει και χρήση εικόνων και φωτογραφιών, αλλά δεν θα τοποθετηθεί στην ιστοριογραμμή της τάξης. Όσον αφορά τον άλλο σημαντικό σηματοδότη, το 1821, που αποτελεί εθνική εορτή, μπορεί να διδαχθεί στις αρχές Μαρτίου και να τοποθετηθεί στην ιστοριογραμμή σε σχέση με τους άλλους σηματοδότες και σε σχέση με το οικείο περιβάλλον των παιδιών, δηλαδή σύγκριση σε σχέση με την γέννηση των γονιών των παιδιών κ.ά. Επιπλέον, μπορούν να παρατεθούν εικόνες σχετικά με την ένδυση, διατροφή και άλλα ανά χρονικές περιόδους, ώστε οι μαθητές να συγκρίνουν ομοιότητες και διαφορές, και να παρατηρήσουν αλλαγές. Σύμφωνα με όλα όσα ειπώθηκαν παραπάνω, στόχος μας δεν είναι η παράθεση και η απομνημόνευση χρονολογιών από τα παιδιά, αλλά της αίσθησης και της κατανόησης του χρόνου, μέσω της αλλαγής¹⁴⁹. Επομένως, για να γίνει κατανοητή η τοποθέτηση στον χρόνο του Μινωικού πολιτισμού, εργαζόμαστε ως εξής : Αρχικά, ρωτάμε τα παιδιά σε ποιο έτος βρισκόμαστε τώρα. Αφού γίνει αυτό, πάμε στο πιο παλιά. Τι είχαμε δει; Ποιο σημαντικό γεγονός βρίσκεται ήδη σημειωμένο στην ιστοριογραμμή της τάξης από προηγούμενες αναφορές; το 1940. Βοηθάμε τα παιδιά να θυμηθούν τα γεγονότα αυτής της περιόδου και συγκρίνουμε ξανά τα γεγονότα με οικεία γεγονότα. Πού βρίσκεται αυτή η χρονολογία σε σχέση με τη γέννηση των γονιών των παιδιών; Σε σχέση με τα ίδια τα παιδιά; Προσπάθεια κατανόησης αλλαγών. Έπειτα, σύγκριση με έναν άλλο σημαντικό σηματοδότη, το 1821. Πού βρίσκεται το 1821 σε σχέση με το 1940; Τι είχαμε πει σχετικά με αυτό; Συζητάμε ξανά για αυτά τα γεγονότα με λίγα λόγια. Έπειτα φτάνουμε στο 0. Τι είχε ειπωθεί σχετικά με αυτό; Αναφέρουμε ξανά ότι από αυτό το σημείο ξεκινά η μέτρηση του χρόνου και πως όλες τις χρονολογίες τις τοποθετούμε σε μια σειρά, με βάση αυτόν τον σηματοδότη. Μετά από αυτήν την συζήτηση, προσπαθούμε να εντάξουμε ακόμα πιο πίσω την εποχή του Μίνωα, προσπαθώντας να τονίσουμε το πόσο παλιά βρισκόμαστε σε σχέση με το σήμερα. Αναφέρουμε προφορικά τις χρονολογίες μέσα στις οποίες αναπτύχθηκε αυτός ο πολιτισμός, χωρίς όμως να τις καταγράψουμε στην ιστοριογραμμή με τους σηματοδότες (αφού όπως ειπώθηκε παραπάνω δεν μας ενδιαφέρει να θυμούνται τις συγκεκριμένες χρονολογίες, αφού δεν είναι τελείως αναπτυγμένη η αίσθηση του χρόνου. Απλά, θέλουμε να δείξουμε στα παιδιά την εξέλιξη, την ροή του χρόνου, την αλλαγή). Μια πιο διαδραστική ιστοριογραμμή μπορούμε να δείξουμε στα παιδιά και μέσω των Νέων Τεχνολογιών. Στο διαδίκτυο υπάρχουν διάφορες εφαρμογές για

¹⁴⁹ Στραταριδάκη – Κυλάφη, ό.π. σελ. 60-62, 69-70, 76-79

αυτήν την δουλειά. Μια από αυτές είναι το timerime (βλ. παράρτημα 2.3.). Σε αυτήν την εφαρμογή μπορούμε να τοποθετήσουμε τις χρονολογίες σε μια σειρά και κάτω από αυτές να προσθέσουμε εικόνες που να χαρακτηρίζουν την κάθε περίοδο, βίντεο (από το youtube), ήχους (μορφή mp3) αλλά και σχόλια. Για να κατανοηθεί μάλιστα καλύτερα η αλλαγή και η εξέλιξη των πραγμάτων, μπορούμε να τοποθετήσουμε με την βοήθεια της συγκεκριμένης εφαρμογής, μια θεματολογία από εικόνες (π.χ εικόνες σε σχέση με τις καθημερινές ασχολίες των ανθρώπων) και να συγκρίνουμε ανάλογα με τη χρονολογία το πόσο έχουν αλλάξει ή όχι αυτές οι ασχολίες.

Δ' Φάση (Εργασία σε ομάδες)

Αφού τα παιδιά θα έχουν εξοικειωθεί πλέον με τον Μινωικό Πολιτισμό, μπορούμε να προχωρήσουμε με τον χωρισμό τους σε 4 ομάδες των 5 ατόμων. Αφού χωρίσουμε τους μαθητές μας σε ομάδες, θέτουμε σε καθεμία από αυτές να αναλάβει ένα συγκεκριμένο θέμα σχετικά με τη ζωή των γυναικών στη Μινωική Κρήτη. Έτσι, η πρώτη ομάδα μπορεί να ασχοληθεί για παράδειγμα με την ενδυμασία των γυναικών, η δεύτερη με τις κομμώσεις, η τρίτη με τα κοσμήματα και η τέταρτη με την κουζίνα. Αφού μοιραστούν τα θέματα, ζητάμε από τα παιδιά ανάλογα με το θέμα που έχουν αναλάβει, να ζωγραφίσουν και με τις ζωγραφιές της κάθε ομάδας, θα φτιάξουμε ένα βιβλιαράκι, το οποίο θα ονομάζεται «η ζωή των γυναικών στη Μινωική Κρήτη». Αυτό το βιβλιαράκι θα αποτελείται από 5 κεφάλαια, όσες είναι και οι ομάδες. Κάθε κεφάλαιο θα έχει έναν τίτλο, ο οποίος θα έχει απόλυτη συνάφεια με το θέμα της κάθε ομάδας. Έτσι, οι τίτλοι του βιβλίου θα είναι οι εξής : «Ενδυμασία και Γυναίκα», «Κόμμωση και Γυναίκα», «Κόσμημα και Γυναίκα», «Κουζίνα και Γυναίκα». Όταν τελειώσει η κάθε ομάδα, θα παρουσιάσει τις ζωγραφιές της στις υπόλοιπες. Αφού παρουσιάσουν όλες οι ομάδες τα έργα τους και φτιάξουμε το βιβλίο, μπορούμε να το σκανάρουμε και να το ανεβάσουμε στο ιστολόγιο του σχολείου μας.

Ε' Φάση (Αξιολόγηση)

Για να ελέγξουμε τι έχουν κατανοήσει από όλα όσα έχουν ειπωθεί παραπάνω σχετικά με τις γυναίκες στην Μινωική Κρήτη, τα παιδιά θα αξιολογηθούν μέσα από μια εκπαιδευτική εφαρμογή, η οποία έχει κατασκευαστεί με τη χρήση του Scratch. Το Scratch αποτελεί μια γλώσσα προγραμματισμού. Είναι σχεδιασμένο με τέτοιον τρόπο, ώστε παιδιά ηλικίας από 8 έως και 16 ετών, να μπορούν εύκολα να εισαχθούν σε έννοιες βασικού προγραμματισμού. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορούν να το χρησιμοποιήσουν και μεγαλύτερα σε ηλικία άτομα. Είναι ιδανικό ακόμα και για τον ίδιο τον εκπαιδευτικό, ο οποίος μπορεί πολύ εύκολα και πολύ γρήγορα να δημιουργήσει ένα δικό του παιχνίδι, ή μια δική του ιστορία, που να μπορεί να τα αξιοποιήσει σε οποιοδήποτε γνωστικό αντικείμενο ο ίδιος επιθυμεί. Το Scratch χρησιμοποιείται πολύ στα σχολεία, λόγω της ελαστικότητάς του. Δίνει στον χρήστη μια ποικιλία από εντολές προγραμματισμού, τις οποίες μπορεί να επεξεργαστεί όπως ο ίδιος επιθυμεί, ώστε να δημιουργήσει. Χρησιμοποιείται κυρίως για τη «δημιουργία παιχνιδιών» και «διαδραστικών ιστοριών». Πιο συγκεκριμένα, το Scratch «έρχεται» σε μορφή δωρεάν λογισμικού και έχει σχεδιαστεί από το «Lifelong Kindergarten Group» στο «MIT Media Lab (βλ. παράτημα 2.4.)».

Όσον αφορά την επιφάνεια εργασίας στο Scratch, αυτή χωρίζεται σε τρία μέρη. Στο αριστερό μέρος βρίσκεται μια στήλη με εντολές προγραμματισμού σε μορφή παζλ. Στο κεντρικό μέρος, ο χρήστης δημιουργεί το σενάριο που επιθυμεί. Στο δεξί μέρος, επάνω βρίσκεται η σκηνή, στην οποία απεικονίζεται η δημιουργία του χρήστη, ενώ στο κάτω μέρος εμφανίζονται σε μικρογραφία τα διάφορα αντικείμενα που θα εντάξει ο χρήστης στο περιβάλλον. Αν ο χρήστης κάνει κλικ πάνω σε κάποιο αντικείμενο μπορεί να δει τους κώδικες που έχει εντάξει μέσα σε αυτό.

Το Scratch δίνει τη δυνατότητα στο χρήστη να εντάξει στη σκηνή, αντικείμενα, υπόβαθρα και ήχο. Όσον αφορά τα αντικείμενα, το Scratch έχει μια γκάμα αντικειμένων (μορφών) που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο χρήστης για το παιχνίδι ή την ιστορία που επιθυμεί να δημιουργήσει. Οι μορφές αυτές που διαθέτει, είναι μορφές καρτούν, γιατί το Scratch έχει δημιουργηθεί για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Ωστόσο, ο χρήστης δεν είναι υποχρεωμένος να χρησιμοποιήσει απαραίτητα τα αντικείμενα που του δίνονται. Του δίνεται η δυνατότητα να μεταφορτώσει και δικά

του. Όσον αφορά τα υπόβαθρα και εδώ υπάρχει μια γκάμα από διαθέσιμα καρτούνιστικά υπόβαθρα, τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν, σε περίπτωση που δεν επιθυμεί ο χρήστης να μεταφορτώσει δικά του. Τέλος, όσον αφορά τον ήχο και σε αυτό το σημείο, υπάρχουν διαθέσιμα κομμάτια, τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν, αλλά και κομμάτια τα οποία μπορεί να μεταφορτώσει ο χρήστης. Εκτός όμως από τα ηχητικά κομμάτια, ο χρήστης μπορεί να προσθέσει και ήχο σε πιθανούς διαλόγους που ενδεχομένως να θέλει να δημιουργήσει μεταξύ των αντικειμένων. Μπορεί να ηχογραφήσει τη φωνή του και να την μεταφορτώσει σε όποιο αντικείμενο ο ίδιος επιθυμεί, ώστε να προσδώσει ζωντάνια στο δημιούργημά του. Φυσικά, υπάρχουν και ιστοσελίδες (οι ονομαζόμενες text to speech, κείμενο σε ομιλία δηλαδή) στις οποίες μπορεί ο χρήστης να γράψει τα λόγια και μια από τις διαθέσιμες φωνές να τα αναπαράγει. Υπάρχουν φωνές από διάφορες χώρες από όλο τον κόσμο. Μέσα σε αυτές, υπάρχουν και κάποιες ελληνικές φωνές διαθέσιμες. Επομένως, εάν ο χρήστης δεν μπορεί για οποιοδήποτε λόγο να ηχογραφήσει τη φωνή του, ή δεν επιθυμεί, μπορεί να διαλέξει αυτόν τον τρόπο. Βέβαια, για να μπορέσει να καταγράψει την όλη διαδικασία, θα χρειαστεί κάποιο ειδικό πρόγραμμα, το οποίο θα μπορεί να καταγράφει την ομιλία που ακούγεται από τον υπολογιστή, ώστε να μπορέσει ο χρήστης να την αποθηκεύσει ως ήχο και να την μεταφορτώσει στο Scratch. Ένα από αυτά τα προγράμματα είναι το “audacity” (βλ. παράρτημα 2.5.). Με τις κατάλληλες ρυθμίσεις, αυτό το πρόγραμμα μπορεί να καταγράψει οποιοδήποτε ήχο ακούγεται από τον υπολογιστή και να το μετατρέψει σε αρχείο ήχου, το οποίο υποστηρίζει το Scratch. Αυτός λοιπόν είναι ένας άλλος τρόπος για να δώσει κανείς ζωντάνια στις δημιουργίες του.

Έχοντας λοιπόν παραθέσει τα βασικά χαρακτηριστικά της εφαρμογής αυτής, μπορούμε να προχωρήσουμε τώρα στην περιγραφή της.

Περιγραφή Εφαρμογής Αξιολόγησης

Η εφαρμογή που θα περιγραφεί παρακάτω, αποτελεί μια εφαρμογή αξιολόγησης των γνώσεων που έχουν αποκτήσει τα παιδιά σε προηγούμενα στάδια, κατά τη διδασκαλία για τη ζωή των γυναικών στη Μινωική Κρήτη. Ο τίτλος της εφαρμογής είναι «Η ζωή της γυναίκας στη Μινωική Κρήτη. Η αναζήτηση του χαμένου δαχτυλιδιού».

Η εφαρμογή ξεκινά με μια γυναίκα, τη Μίνα, η οποία βρίσκεται στη Μινωική Κρήτη. Η Μίνα καλωσορίζει το παιδί, το οποίο προσπαθεί αρχικά να το ενημερώσει για τον χώρο και τον χρόνο στον οποίο βρίσκεται. Του αναφέρει χαρακτηριστικά πως αντιμετωπίζει ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα και πως το παιδί με λίγα λόγια είναι ο από μηχανής θεός ο οποίος στάλθηκε για να την βοηθήσει. Του εξηγεί πως το παιδί έχει να κάνει ένα πολύ μεγάλο ταξίδι στο παρελθόν και πως έχει βρεθεί στη Μινωική Κρήτη και πιο συγκεκριμένα στο ανάκτορο της Κνωσού. Του εξηγεί πως σε αυτό το ανάκτορο εργάζεται και πως όλοι οι Μινωίτες αντιμετωπίζουν προβλήματα, γιατί ο Μίνωας, ο άνθρωπος που τους κυβερνά και είναι υπεύθυνος για όλους και όλα, έχει χάσει το δαχτυλίδι του. Έτσι, έχει πάρει μεγάλη στενοχώρια και δεν έχει όρεξη να διοικήσει. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα όλο το ανάκτορο να είναι αναστατωμένο, γιατί όλοι εξαρτώνται από τις οδηγίες του Μίνωα.

Η Μίνα με τη βοήθεια του παιδιού πιστεύει ότι θα τα καταφέρουν να βρουν το δαχτυλίδι. Έτσι, ξεκινά ένα ταξίδι στο οποίο το παιδί μέσα από διάφορα μικρά παιχνιδάκια, θα προσπαθήσει να εντοπίσει αντικείμενα, τα οποία ανήκουν στη μινωική εποχή. Αν και τα παιχνίδια διαφοροποιούνται μεταξύ τους, ώστε να μην χαθεί το ενδιαφέρον του παιδιού, ο στόχος παραμένει ο ίδιος. Μέσα από διάφορες εικόνες, άλλες μινωικών αντικειμένων και άλλες όχι, τα παιδιά να είναι σε θέση να επιλέξουν μόνο τα μινωικά.

Η Μίνα ξεναγεί το παιδί και μέσω αυτού τα παιδιά στο ανάκτορο, προσπαθώντας να βρει παράλληλα το δαχτυλίδι. Σε κάθε δωμάτιο υπάρχουν κάποια/κάποιες γυναίκα/κες, οι οποίες χρειάζονται βοήθεια. Η Μίνα αφού προσφέρεται να βοηθήσει,

ζητά έπειτα τη βοήθεια του παιδιού. Το παιδί αφού ολοκληρώσει το παιχνίδι αξιολόγησης, μεταβαίνει στο επόμενο δωμάτιο για να λύσει το επόμενο πρόβλημα, αφού προηγηθεί πρώτα ένας πάπυρος, ο οποίος δίνει κάποιες πληροφορίες σχετικά με το πού μπορεί να βρίσκεται το δαχτυλίδι. Οι θεματικές γύρω από τις οποίες έχουν σχηματιστεί τα διάφορα παιχνίδια αξιολόγησης είναι «τα γυναικεία μινωικά ενδύματα», «η μινωική κουζίνα», «οι γυναικείες μινωικές κομμώσεις» και «τα γυναικεία μινωικά κοσμήματα».

Θεματική: Γυναικεία μινωικά ενδύματα.

Εδώ, το παιδί έχει μπροστά του μια γκάμα από διάφορα ρούχα. Άλλα είναι μινωικά, άλλα όχι. Θα πρέπει να κάνει κλικ μόνο σε αυτά που είναι μινωικά.

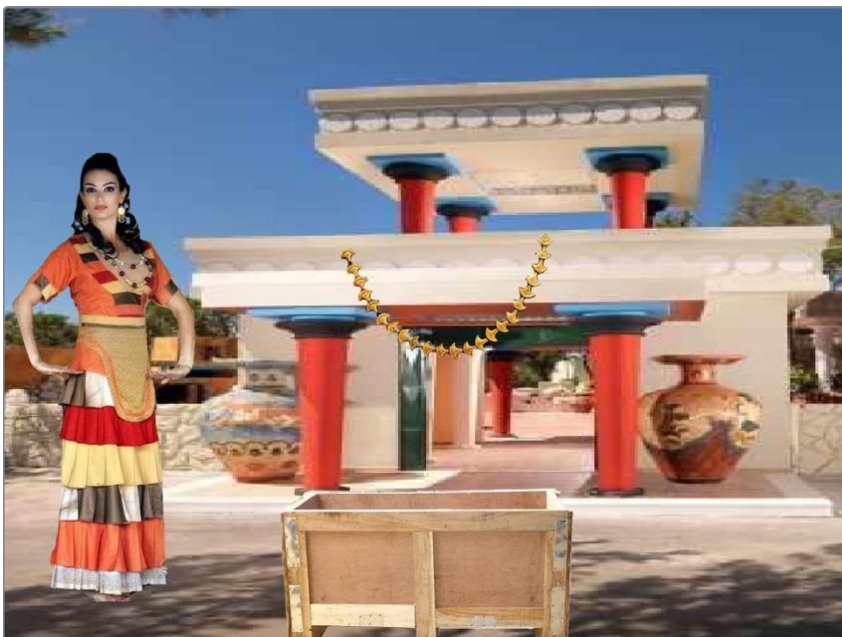
Θεματική: Μινωική κουζίνα

Εδώ, το παιδί έχει μπροστά του μια συνταγή την οποία διαβάζει μια ηρωίδα του παιχνιδιού. Η συνταγή είναι χωρισμένη σε βήματα. Σε κάθε βήμα υπάρχει ένα κενό. Το κενό αντιπροσωπεύει ένα υλικό το οποίο λείπει. Για κάθε κενό εμφανίζονται δυο επιλογές. Κάθε φορά μια από τις δυο είναι η σωστή.

Θεματική: Μινωικές κομμώσεις

Σε αυτό το παιχνίδι αξιολόγησης εμφανίζονται διάφορες κομμώσεις. Μια κάθε φορά και από δίπλα εμφανίζονται δυο εικονίδια. Το παιδί καλείται κάθε φορά να επιλέξει ένα από τα δυο.

Θεματική: Μινωικά κοσμήματα

Σε αυτήν τη δραστηριότητα υπάρχει ένα ξύλινο κουτί. Στην οθόνη εμφανίζονται διαδοχικά διάφορα κοσμήματα. Το παιδί χρησιμοποιώντας τα βελάκια από το πληκτρολόγιό του, κινεί το κουτί. Σε αυτό θα πρέπει να βάλει μόνο όσα θεωρεί μινωικά.

Το παιδί αφού ολοκληρώσει όλες τις δοκιμασίες, βρίσκει το δαχτυλίδι του Μίνωα και αφού λάβει ευχαριστίες και από τη Μίνα, αλλά και από τον Μίνωα, το παιχνίδι αξιολόγησης τελειώνει με κάποια στατιστικά, ώστε το παιδί να δει πώς τα πήγε.

Στην παραπάνω εφαρμογή έχει δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο να παρουσιαστεί στο παιδί ως ένα παιχνίδι, μέσα από το οποίο μπορούν να μάθουν αρκετά πράγματα σχετικά με τον μινωικό πολιτισμό. Αποφεύγεται η άμεση αναφορά στο κομμάτι της

αξιολόγησης και της βαθμολόγησης, καθώς κάτι τέτοιο προκαλεί υπερβολικό άγχος. Στόχος μας είναι τα παιδιά μέσα από μια ευχάριστη δραστηριότητα να αξιολογήσουν τις γνώσεις τους, διασκεδάζοντας παράλληλα.

Στην παραπάνω εφαρμογή χρησιμοποιήθηκαν υπόβαθρα, αλλά και αντικείμενα τα οποία έχουν αντληθεί από το διαδίκτυο. Όσον αφορά τον ήχο, χρησιμοποιήθηκαν κομμάτια, μέσω της χρήσης ιστοσελίδας “text to speech” και της βοήθειας του προγράμματος “audacity” τα οποία αναλύθηκαν παραπάνω.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η συγκεκριμένη εργασία προσπάθησε να παραθέσει μια ενδεικτική πρόταση διδασκαλίας για μαθητές Α΄ Δημοτικού σχετικά με τον μινωικό πολιτισμό και πιο συγκεκριμένα σχετικά με τη ζωή των γυναικών στη μινωική Κρήτη. Το πλάνο αυτό συνδυάζει το ιστορικό αυτό θέμα με τη Μουσειακή Αγωγή και τις Νέες Τεχνολογίες. Για να γίνει πλήρως κατανοητό το πλάνο αυτό και να αναλυθούν οι επιμέρους έννοιες, ώστε να γίνουν κατανοητές στον αναγνώστη, στην αρχή της εργασίας παρατίθεται ένα θεωρητικό κομμάτι, μέσα στο οποίο αναλύονται οι έννοιες αυτές. Αφού οριστεί το πλαίσιο και γίνουν κατανοητές οι έννοιες, ακολουθεί το πρακτικό μέρος της εργασίας, στο οποίο περιγράφεται αναλυτικά η πρόταση αυτή.

Η εργασία αυτή αφήνει περιθώρια για μελλοντική έρευνα και ενασχόληση. Πιο συγκεκριμένα, παραθέτει μια θεωρητική διδακτική πρόταση σχετικά με την αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών και της Μουσειακής Αγωγής στο μάθημα της Ιστορίας, η οποία θα μπορούσε να εφαρμοστεί στην πράξη. Με την εφαρμογή αυτής της διδακτικής πρότασης, είτε σε ένα μεγάλο πλήθος παιδιών Α΄ Δημοτικού από διάφορα σχολεία, είτε σε ένα μικρό (μελέτη περίπτωσης), μπορεί να εξαγάγει συμπεράσματα για την αποτελεσματικότητα αυτής της διδακτικής πρότασης. Αφού ακολουθηθεί όλα τα στάδια που έχουν προταθεί (στο πρακτικό μέρος) ώστε να γνωρίσουν τα παιδιά τη ζωή των γυναικών στη Μινωική Κρήτη και αφού χρησιμοποιήσει την εκπαιδευτική εφαρμογή που έχει δημιουργηθεί (παρουσιάζεται και αυτή στο πρακτικό μέρος) για την αξιολόγηση των μαθητών, μπορεί να εξαγάγει συμπεράσματα μέσα από συζητήσεις με τα παιδιά. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορέσουν να αποκαλυφθούν τα δυνατά, αλλά και τα αδύναμα σημεία της συγκεκριμένης διδακτικής πρότασης.

Σχετικά με τη Μουσειακή Αγωγή και την ξενάγηση των παιδιών, αφού ακολουθηθεί η πορεία της επίσκεψης που περιγράφεται στο πρακτικό μέρος της εργασίας αυτής (με το αφήγημα), μπορεί να γίνει μια αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας (του αφηγήματος), είτε μέσα από προφορικές ερωτήσεις (να ερωτηθούν τα παιδιά για το αν τους άρεσε ή όχι, αν κουράστηκαν, αν ανταποκρίθηκε το αφήγημα στις προσδοκίες τους κτλ.) είτε μέσα από ζωγραφιές, είτε και μέσα από συζητήσεις, όπου τα παιδιά εκφράζουν τις εμπειρίες τους σχετικά με την ξενάγηση. Με αυτόν τον

τρόπο μπορεί να βελτιωθεί ο τρόπος παρουσίασης του αφηγήματος, ώστε να είναι περισσότερο αποτελεσματικός.

Σχετικά με την εκπαιδευτική εφαρμογή, αφού χρησιμοποιηθεί στο τέλος ως αξιολόγηση, μπορεί να ακολουθήσει συζήτηση με τους μαθητές, με στόχο την βελτίωσή της και την προσαρμογή της όσο το δυνατόν γίνεται στα ενδιαφέροντα και τις δυνατότητες των παιδιών. Έτσι, μπορεί να προταθούν ιδέες ώστε η εκπαιδευτική αυτή εφαρμογή να περιλάβει περισσότερες θεματικές, να διαφοροποιηθούν δραστηριότητες που περιέχονται σε αυτήν και ίσως και να δημιουργηθούν παρόμοιες εφαρμογές, για άλλους γνωστικούς τομείς.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Youtube Videos

- 1.1. <https://youtu.be/NEpJTxpRYpQ> - Η Μινωική Κρήτη... αναπαράσταση της Κνωσού
- 1.2. <https://youtu.be/gSuqrm9u1CI> - The Palace of Knossos, Heraklion, Greece
- 1.3. <https://youtu.be/ZIDEWV0YmpE> - μινωική Κρήτη

Ιστοσελίδες

- 2.1. <http://ts.sch.gr/repo/online-packages/dim-istoria-c-d/upstream/pages/prohistory.htm#> - Θέματα μυθολογίας, προϊστορίας και αρχαίας Ελληνικής Ιστορίας. Οι πολιτισμοί του Αιγαίου.
- 2.2. <http://odysseus.culture.gr/> - Οδυσσέας, Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
- 2.3. https://www.preceden.com/?utm_source=timerime&utm_campaign=homepage – Preceden Timeline Maker
- 2.4. <https://Scratch.mit.edu/> - Scratch – Δημιουργήστε ιστορίες, παιχνίδια, και κινούμενα σχέδια. Μοιραστείτε με άλλους σε όλον τον κόσμο
- 2.5. <https://www.audacityteam.org/download/> - Audacity – Πρόγραμμα για καταγραφή ήχου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόφωνη

Αβδελά Έ., *Ιστορία και Σχολείο*, Αθήνα, 1996

Βασιλάκης Α., *Μινωική Κρήτη*, Ηράκλειο Κρήτης, Σφακιανός, 2002

Βέμη Μ., «Η Αρχαιολογία ως Σημειωτική : Για μια άσκηση επικοινωνίας με το Αρχαιολογικό (Μουσειακό) Αντικείμενο», 1999 – 2000, *Επτάκυκλος*, τ. 14: 177 – 185

Ζαράνης Ν., Οικονομίδης Β., *Οι τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών στην Προσχολική Εκπαίδευση, Θεωρητική επισκόπηση και εμπειρική διερεύνηση*, Αθήνα, Γρηγόρη, 2009

Κακούρου – Χρόνη Γ., *Μουσείο – Σχολείο, Αντικριστές πόρτες στη γνώση*, Αθήνα, Πατάκη, 2006

Κυριακάκη – Σφακάκη Α., *Η γυναίκα στη Μινωική Κρήτη*, Ηράκλειο, Μύστις, 2015

Μέγα Γ., «Τέχνη και κριτικός στοχασμός στη διεργασία μάθησης», εισήγηση στο συνέδριο : Τέχνη & Εκπαίδευση : Διδακτικές και Παιδαγωγικές προσεγγίσεις στο Σχολείο του 21^{ου} αιώνα, *ΙΕΠ, ΑΣΚΤ & Στέγη Γραμμάτων & Τεχνών του Ιδρύματος Ωνάση*, 3 – 4 Οκτωβρίου 2015 (Δεν αναφέρονται σελίδες)

Νάκου Ε., *Μουσεία: Εμείς, Τα Πράγματα και ο Πολιτισμός*, Αθήνα, Νήσος, 2001

Νάκου Ε., *Μουσεία, Ιστορίες και Ιστορία*, Αθήνα, Νήσος, 2009

Νικονάνου Ν., Μπούνια Α., Φιλίππουπολίτη Α., Χουρμουζιάδη Α., Γιαννούτσου Ν., *Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα, 2015

Οικονομίδης Βασίλειος, «Μουσείο και Νηπιαγωγείο διαδρομές τεμνόμενες ή ασύμπτωτες;», στο: *Η Άνοιξη των Μουσείων, Συνάντηση για τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τη Μουσειακή Αγωγή*, Πρακτικά Συνεδρίου, ΚΕ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Ρέθυμνο, Ιστορική και λαογραφική Εταιρεία Ρεθύμνου, 2011:125 – 140

Σαββαΐδου Μ., Καμπουροπούλου Ι., Ευσταθίου, *Ψηφιακές Εφαρμογές σε Μουσειακά Περιβάλλοντα*, Αθήνα, Διάδραση, 2015

Στραταριδάκη – Κυλάφη Ά., *Η Ιστορία στην Προσχολική εκπαίδευση, θεωρητικές θέσεις και ενδεικτικές εφαρμογές*, Ρέθυμνο, 2006

Τρούλη Σοφία, «Αποκωδικοποιώντας τα Μουσεία: Οδηγίες προς τους εκπαιδευτικούς», Επιστημονικό Διήμερο: Η τέχνη και ο πολιτισμός ως πεδίο εύελικτων διαθεματικών προσεγγίσεων. Προτάσεις για την επιμόρφωση εκπαιδευτικών, 1 – 12.

Husbands C., *Τι σημαίνει διδασκαλία της Ιστορίας: γλώσσα, ιδέες και νοήματα*, μτφ. Απ. Λυκούργος, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2004

Ventura P., & Ceserani Gian P., *Κρήτη : Αναζητώντας τους χαμένους πολιτισμούς*, μτφ. Γούργια Ξ., Αθήνα, Άμμος, 1991

Ξενόφωνη

Castleden R., *Minoan life in Bronze Age Crete*, London and New York, Routledge, 1993

Christakis Konstantinos, *Minoan pithoi and their significance for the household subsistence economy of neopalatial Crete*, University of Bristol, 1999

Christakis Konstantinos, *Pithoi and Food Storage in Neopalatial Crete: A Domestic Perspective*, 1999

Myres, J., «Minoan Dress», *Man, Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*», vol. 50: 1 – 6 , 1950

O'Hara L., & O'Hara M., *Teaching History 3-11, The essential guide, Reaching the standard series*, London & New York, Continuum, 2001

Trouli S., Vemi V., «Exploring Pupil voices in a greek archaeological museum and site», In: Guillermo Perez-Bustamante (et al.) eds., *Proceedings of the IASK International Conference Teaching and Learning 2010*, 29 Nov.-01 Dec., Seville, Spain:575 – 580

Vardinoyannis Marianna, *Labouring with the challenges of female identity : Insights into Minoan Society*, Athens, Livani, 2010

Wineburg S., *Historical Thinking and Other Unnatural Acts, Charting The Future Of Teaching The past*, United States Of America, Temple University Press, 2001

Younger J., «Minoan Women», In: Budin Stephanie Lynn & Turfa Jean Macintosh, (eds) *Women in Antiquity Real Women across the Ancient World*, 1st edition, New York, Routledge, 2016: 573 – 595